Aharon Appelfeld

Demir Raylar

ROMAN

Çeviren: Nazmi Ağıl

YKY

Aharon Appelfeld'in
YKY'deki kitabı:

Badenheim 1939 *(2007)*

AHARON APPELFELD

Demir Raylar

ÇEVİREN:
NAZMİ AĞIL

ROMAN

YKY
İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları - 2588
Edebiyat - 799

Demir Raylar / Aharon Appelfeld
Özgün adı: Mesilat Barzel
Çeviren: Nazmi Ağıl

Kitap editörü: Dürrin Tunç
Düzelti: İncilay Yılmazyurt

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Mas Matbaacılık A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No: 3 Kâğıthane-İstanbul
Telefon: (0212) 294 10 00
e-posta: info@masmat.com.tr
Sertifika No: 0905-34-000415

Çeviriye temel alınan baskı: The Iron Tracks, 1999 Random House
1. baskı: İstanbul, Kasım 2007
ISBN 978-975-08-1322-1

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2007
Sertifika No: 1206-34-003513
Copyright © Aharon Appelfeld, 1991
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.yapikrediyayinlari.com
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://yky.estore.com.tr
http://alisveris.yapikredi.com.tr
http://www.yapikredi.com.tr

DEMİR RAYLAR

1

Savaş bittiğinden beri bu hattayım, hani derler ya: Napoli'den soğuk kuzeye kadar uzanan bitimsiz, kıvrım kıvrım bir hat, üzerinde banliyö trenleri, tramvaylar, taksiler, faytonlar. Mevsimler gözlerimin önünde hayal gibi değişiyor. Gövdem yolu ezberledi. Artık her hosteli, her oteli, her lokantayı ve büfeyi, sizi en ücra köşelere götürecek taşıtları biliyorum. Bir büfede oturmuşken mesela, uzakta Hansen'de neler olduğunu, orada yumuşacık düşen karın dar sokakları kapladığını. Ya da sabahın en erken saatlerinde kahve ve çilek reçeli yanında sıcak çörekler satılan Kafe Anton'u. Bu Tanrının uğramadığı yerlerde böyle hazlar el sallar bana, hafızamı günler boyu heyecanlı tutar. Ne kadar soylu olursa olsunlar, düşüncelerin sonunda rüzgâr gibi geçip gittiklerini ama taze çöreklerin, ev reçelinin, ah elbette bir sigaranın günler süren bir tat bıraktığını öğreneli epey oluyor. Çoğu zaman sadece Kafe Anton'u düşünmek bile kafamdan bir sürü kötü düşünceyi silmeye yetiyor. Bu küçük, ücra yerleri severim. Büyük şehirlerden vebadan kaçar gibi kaçarım. İçimi korkuyla dolduruyorlar. Daha da kötüsü, hüzünle.

Geniş evler, dükkânlar, hatta depolar kimin olursa olsun. Koca kıta bana ait. Her ıssız köşede evimde gibiyim. Hiçbir haritada bulamayacağınız, üstünde sadece bir tek ev, bir tek ağaç bulunan yerler bilirim. Yolculuklara başladığım ilk zamanlar kaybolurdum, aklım karışırdı, takılır kalırdım. Bugün, bir telefonda labirentin dışındayım. Her çeşit taşra taşıtını bilirim, hangi sürücülerin Pazarları ya da tatil günleri çalıştığını, kimin bir

kar fırtınasını göze almaya hazır olduğunu ve kimin umutsuzca tembel olduğunu. Kısaca, kimin dost, kimin düşman olduğunu.

Daha sonra hakkında başka şeyler de anlatacağım muhteşem küçük Herben'de her zamanki şoförüm Marcello nisanın beşinde beni bekliyor olur. Trenin camından onu gördüğümde içimi sanki kayıp memleketime dönüyormuşum gibi bir sevinç kaplar. Yirmi yılı aşkın süredir aynı tarihte hazırdır. Daha vagon kapısında dikilirken koşarak gelir, valizi elimden alıp beni taksisine götürür. Küçük Herben'den Yukarı Herben'e gideriz, iki buçuk saatlik bir yol. Yol boyunca Herben'de olup biten her şeyi anlatır bana, kendisinden, arkadaşlarından ve tabii ki ondan yıllardır nafaka koparan eski karısından söz eder. Bu her yıl tekrarlanır. Ve bu tekrarda tuhaf bir umut yatar. Sanki sonumuz yok oluş değil de bir çeşit yenilenmeymiş gibi.

Trenler beni özgürleştiriyor. Onlar olmasa ne olurdum ki dünyada? Bir böcek, kafasız bir memur, ya da en iyimser tahminle bir bakkal, bir çeşit salyangoz, erkenden kalkan, sekiz dokuz saat çalışan ve akşama tükenmek üzereyken kepengi indirip eve giden, ne bulmaya? Canı sıkılan bir kadın, nankör bir oğul, bir tomar fatura. Ev denen o kasvetli yerlerden nefret ederim. Atlarım trene ve ânında süzülür giderim rüzgârın kanatlarında.

Bir tren doğası gereği ağır, hatta hantaldır. Ama açık arazide, hızını aldığı zaman değişim geçirir, yerçekimine meydan okur, kanatlanır. Geceleri bu kanatlanış ayrı bir özellik taşır. Farklı bir uykuya dalarsın. İlk yıllarda bu yolculuk başımı döndürür, çarpıntı verirdi. Bugün trene evine giden biri gibi biniyorum. Yemekli vagon rahatsa orada oturuyorum, değilse, cam kıyısında bir koltuk seçerim. Boş vagonlar eğlencelidir. Bir vagonda tek başıma olduğum düşüncesi bana tuhaf bir mutluluk verir. Tek bir prensibim vardır: Yanıma sandviç almam, termos almam. Trende otururken sandviçini kemirip bir termos kapağından çayını içen birinin gözümde bir dilenci kadar değeri yoktur. Bana servis yapılması şartıyla bir fincan kahveye beş Amerikan doları vermeye razıyım. Sadece birinin bana bir fincan kahve sunuyor olması depresyonumu bir saatliğine yok eder.

Bir diğer konu da müzik. Son yıllarda yemek vagonlarına hoparlör taktılar. Müziği severim ama yumuşak olmalı. Davul

sesinden nefret ederim. Beni deli eder. Gençliğimde klasik müzikten cenaze törenlerinden kaçar gibi kaçardım ama zamanla zevk almayı öğrendim. Gizemli bir iksir. Bir kez tattın mı, içmeden yaşayamaz oluyorsun. Bir saatlik bir yaylı çalgılar dörtlüsü ziyafetinden sonra bambaşka bir adam olurum. Müzik sinirlerimi yatıştırır ve nasıl desem, sakince ve kendime acımadan tepki vermeye başlarım.

Yemek vagonuna girerken, hoparlörlerde ne çaldığını, garsonun kim olduğunu ve vagondaki öteki yolcuları kontrol ederim. Sert bakışlı bir garson muhtemelen vagonu terk etmeme neden olacaktır ama yüzü nazikse onu kazanmaya çalışırım. Cebine bir iki banknot koyarım, o da davulları kapatıp bir klasik müzik kanalı açar. Eskiler beni tanır. Bilirler ki ödüllerini veririm.

İyi müzik çalınan, ısıtılmış bir tren vagonu bütün otel odalarından iyidir. Oteller hüzün ve umutsuzluk yayarlar. Trenlerde bu yoktur. Orada her duyunuz bayram edebilir. Doğrusu, rakiplerim, düşmanlarım da trenlere doluşur ve beni tetikte durmaya zorlarlar. Rakiplerim çeviklikleri gençliklerinden değil öldürülme korkusundan kaynaklanan, kısa boylu, zayıf adamlardır. Açık peronlardan ödleri patlar. Beni gördüler mi saniyesinde tentelerin altına saklanır, ilk trene atlayıp gözden kaybolurlar. Benim gibi, ömürleri raylar üstünde geçen insanlardır.

Sık sık yanlarına varıp onlara bu rekabet işinin hiç ilgimi çekmediğini söyleme isteği duyarım. Kendi adıma, her tür uzlaşmaya, bölge paylaşımına hazırım. Bir şartla: Rekabet ya da düşmanlık bitecek. Uzlaşmaya hazır olduğumu söyledim ama, işin aslı, meseleyi gündeme getirmek için yıllardır pek bir şey de yapmadım. Yıllar önce, karanlıkta onlardan birine rastlamış ve kendi dilimizde, "Benden niçin kaçıyorsun? Sana ne yaptım?" demiştim. Öyle ürktü ki, rengi attı, dili tutuldu. O gün bugündür onlarla tek kelime konuşmadım. Bir tek şeyden eminim: Sayıları çok değil. Hepsi altı ya da yedi ve görünen o ki benimle aynı daire içinde dönüp duruyorlar. Bir keresinde onlardan biriyle boş bir vagonda karşılaştım. Paltosunun içinde kıvrılıp yatıyor, ince valizini sanki uyuyan bir bebeği tutar gibi iki eliyle sımsıkı tutuyordu. Onu uyandırıp kahve içmeye davet etmek istedim ama sonra doğru olanı yaptım. Uyuyan birini rahatsız etmemeli.

Zaman zaman âni bir korkunun, sebepsiz bir çökkünlüğün esiri olduğum doğrudur. Ruh halimdeki bu dengesizlikler, ya da her neyse, beni felç ederdi. Hayat birdenbire karanlık ve amaçsız göründüğü için çok kere gidip kendimi uzak bir otele kilitlerdim. Bu bölgelerde kışlar kül rengi ve uzundur ve sabahlar öyle kasvetlidir ki yataktan kalkamazsınız. Bir keresinde yeni bir savaş başladığını sandığım için iki hafta boyunca yataktan çıkmadım. Bir itiraf: Gece yerine gündüz vakti uyumayı tercih ederim. Ben üç yumuşak battaniyeye sarılmış bir şekilde geniş bir yatakta horuldarken dünyanın çıldırmış gibi işliyor olduğu düşüncesi bir intikam kokusu taşır.

Yıllar içinde korkularımdan bazılarıyla başa çıkmayı öğrendim. Artık yataktan kalkıyor, tereddüt etmeden lavaboya gidiyor ve tıraş olmaya başlıyorum. Tıraş olmanın insanda iyimserlik uyandıran bir faaliyet olduğunu keşfettim. Lavabo başında geçen zaman seyahat etme ve tekerlekler üzerinde kayma arzusunu yeniden hissettiriyor. Bir trene adım atar atmaz hayatım önümde açılır, ayaklarım yere basar.

İşim gerektirmese istasyonların dışına adım atmazdım. Trende aradığınız her şeyi bulabilirsiniz: harika müzik, nefis manzaralar, ara sıra da bir kadın. Trende aşk gibisi yoktur. Bazen bir ya da iki istasyon sürer. Önemli olan, kadını bir kez daha görmeyeceğinizdir. Tabii bazen ağa takılırsınız ve birdenbire yanınızda valizinizden başka bir de sigara ve kahve isteyen uyuz bir yaratık peydahlanır. Şunu derim hep kendime: İki istasyon süresince sev, fazla değil. Uçucu aşklar yararlıdır, hiçbir zaman da acı vermezler. Bir iki istasyonluk bir aşk yapmacıksız aşktır ve hemen unutulur. Bunun ötesinde herhangi bir temas duyguları kirletir ve geride karşılıklı şikâyetler bırakması tehdidi vardır. Üzülerek söylüyorum ki kadınlar bunu anlamazlar. Kendilerine zarar verirler, tabii bana da.

Bu türden aşkların hemen unutulacağını söyledim ama geri alıyorum. Hafızam benim felaketim. Eskilerin deyimiyle söylersek, tek damla sızdırmayan sırlı kuyu o. Hiçbir şey onu boşaltamaz. Hafızam kayıp yılları ve yüzleri depolayıp düzenli olarak boşaltan güçlü bir makine. Eskiden seyahat etmenin hafızamı körelteceğine inanırdım; yanılıyormuşum. Yıllar geçtikçe, itiraf

etmeliyim ki, daha da güçlendi. Hafızam olmasa hayatım daha farklı olurdu - daha güzel, sanırım. Düşlerden bir dere boğazımı tıkayana kadar içime akıyor hafızam. Gündüz düşleri taşıp uykuma akıyor. Hafızamın kökleri bütün organlarımda: Her bir yara akıntıyı güçlendiriyor. Ama son yıllarda bunun üstesinden gelmeyi başardım. Mesela bir şişe konyak hafızamla temasımı bir süreliğine kesiyor. Korkunç bir diş ağrısından kurtulmuş gibi rahatlıyorum.

2

Kendimi tren diye bilinen yarış atlarına ilk koşalı kırk yıl oluyor. Yorulmasam ve birtakım kadınlar olmasa istasyonlardan dışarı adımımı atmazdım, onları da sevmeyi öğrendim. Harika sandviçler, nefis kahve ve kısa süreli gerçek bir istirahat satan istasyonlar vardır. Kalabalık peronlar bazen insanı yalnızlığa iter, ama kabul etmeliyim ki çoğu zaman benim istasyonlarım da koşturan insanlarla, bagajlarla, kimyasal gübre kokusuyla doludur. En iyisi dışarıda oturup bir sonraki treni beklemektir.

Yıllık rotam daireseldir. Daha doğrusu oval. Baharda başlar, döner ve kış sonunda tamamlanır. Üstünde sonsuz sayıda istasyon bulunur, ama benim için yalnızca yirmi iki tanesi vardır. Gerisinin önemi yok. İstasyonlarımı avucumun içi gibi bilirim. Onlara gözü kapalı gidebilirim. Yıllar önce, bir gece treni duraklarımdan birini atlamıştı da vücudum ansızın irkilmişti. Vücuduma aklımdan daha çok güvenirim. Hatayı ânında yakalar.

Her yirmi yedi martta Wirblbahn'dan sabah trenine atlar ve yolculuğuma başlarım. Sabah trenini öğleden sonra ekspresine tercih ederim. Ekspres trenler bugün bile başımı döndürür. Yolculuk arifesinde uyumam, pencere kıyısında dikilir, kararı beklerim. Hava açıksa bilirim ki bu yıl yolculuklarım planladığım gibi gidecek ve insanlar bana dostça davranacaklar. Ama hava kapalı ve karanlıksa anlarım ki berbat bir yıl olacak, serseriler beni taciz edecek, kazancım düşük olacak.

Batıl inançlardan nefret ederim ama elimden bir şey gelmiyor. Son yıllarda sülük gibi yapıştılar üstüme. İşaretlerle, anla-

mını sadece benim bildiğim şifrelerle yaşarım. Bunu açıklamam zor ama gerçek inkâr edilemez: Belli insanlar bende yaşama isteği ve sevinci uyandırır, bazıları da çoğunlukla istemeden beni öğütüp tuz buz ederler. "Bugün geleceğinizi biliyordum, bu yüzden bir müşteriyi reddedip sizi bekledim," diyen bir taksici beni anında neşelendirir. Doğru, taksiciler sever beni çünkü onlara fazladan bir şey veririm ama tek sebep bu değil. Bazen benimle büfede bir saat boyunca oturur, eski ziyaretlerim sırasında anlattıklarımı hatırlar, yeni hikâyelerimin de hepsine gülerler. İçten içe bilirler: Ben aynı zavallı ruhlar kabilesindenim.

Sabah saat yedide elimde valizimle Wirblbahn istasyonunda hazırımdır. Bu yerden her ayrılışımda ya da buraya her dönüşümde beni bir endişe alır. Bacaklarım güçsüzleşir ve bağırsaklarım sıkışır. İki adet yatıştırıcıdan başka hiçbir şey bastıramaz böyle bir atağı. Bu endişe ve başka sebepler yüzünden hareket noktamı hep değiştirmeye çalıştım. Şu ana kadar başaramadım. Açıklayayım: Birkaç sıra depo, birkaç bekçi kulübesi ve köhne bir otelden oluşan sıkıcı Wirblbahn'da, bu lanetli yerde öldüm ve dirildim. Almanlar trenimizi bu ücra istasyona getirip bıraktılar. Üç gün boyu içerde kilitli kaldık. Üçüncü gün tren kımıldamaz oldu. Ölümün kanatları gitmişlerdi ama bilmiyorduk. Şimdiden ölüm düşüncesine tutsak olmuştuk. Ertesi sabah birisi sürgüyü açtı ve bir ışık nehri üstümüze boşaldı. Bu yeniden hayata dönüşümüzdü. Işığı hâlâ vücudumda hissediyorum. O sabahtan itibaren tuhaf, yeni hayatım başladı. Bazen her şeyin sebebi o sabahmış gibi gelir. Ne ölümün ne de yeniden doğmanın bir olağanüstülüğü yok. O sabah kimse coşup oynamadı. Kimse yerinden kımıldamadı.

Benim için Wirblbahn sessiz bir bölümdür. Bir mümin dudaklarını her durumda konuşturabilir. Ama o hayata dönüşü ne zaman hatırlasam felç olurum. Toplam yirmi dört kişiydik, birkaç ceset ve gözlerinin feri kaçmış iki çocuk. Vagonun kapısında oturuyorlardı. Bacaklarını sallıyor, bir şey istemiyorlardı. Arazi genişti ve nedense geniş karelere bölünmüş koca bir dikdörtgene benziyordu. Kareler arasındaki bölümler boş ve çoraktı çünkü orada büyüyen ne varsa kesilmişti. Çalışacağımız depoların burada bulunduğunu öğrendik.

Bir adam koluma dokunup, "Bu fena değil ama çok geç," dedi. Hemen vagona döndü. Yüzünü ve adımlarını hatırlıyorum. Ayak sesleri hâlâ aklımda, öyle ki bazen iyi bir kadının kollarındayken bile onları duyduğumu sanırım. Wirblbahn iyileşmeyecek bir yara. Bunu özellikle sıcak yaz geceleri hissediyorum, pusuda yatan ve ansızın parlayan bir yara. Midemdeki acının şiddetlenmesini kronik ülserime yoruyordum ama son yıllarda sebebin Wirblbahn'la ilgili anılarım olduğunu fark ettim. İşin ilginç yanı, bu bana yazları oluyor ve sadece geceleri. Wirblbahn'ın görüntüsünü kafamdan atar atmaz acı da diniyor.

Ne var ki, buraya her yıl dönmek zorundayım. İki hafta otelde kalır ve martın yirmi yedisi oldu mu yola çıkarım. Buradan birini bulsam işim kolaylaşırdı. Ama neredeyse ortalıkta nefes alan kimse yok. Birkaç nöbetçi varsa onlar da uyukluyor ya da sarhoş, otel sahibi dersen sağır. Savaşta Doğu Cephesi'nde çarpışmış. Orada sağır olmuş. Utanç duymuyor. Kapıya kendi fotoğraflarını asar. Müfreze çavuşuymuş.

Birkaç yıl önce otelin avlusunda aylak aylak dolaşan bir adam gördüm, benim gibi yeniden doğmuş birine, rakiplerimden birine baktığımdan emindim. Bu bir vehimden ibaretti tabii. Kimse dönmez buraya, yalnızca ben ve beraberimde getirdiğim gölgeler. Burada yıkım sonsuzca hüküm sürer. Burada ne işim var? Kendi kendime sorar dururum. Bu her yıl böyledir.

Geçen yıl kendimi tutamadım ve otel sahibine bir not yazdım: "Savaşta neredeydin?"

Temiz el yazısıyla, "Stalingrad'a kadar gittim," diye cevapladı.

"Orada mı sağır oldun?"

"Doğru."

"Hitler dünyayı kandırdı," diye yazdım.

"Doğru değil," diye duraksamadan cevapladı.

"Neden?"

"Hitler Yahudileri yok etmek istiyordu, etti de," diyerek açıkladı.

Benden cevap gelmeyince iri harflerle ekledi: "Yüce bir görevdi ve başarıldı."

Yazmaktan kendimi alamadım: "Ama hâlâ yaşıyorlar."

"Bir hata," diye cevapladı, duraksamadan.

Gizli arzusunu bana açıklamışken onu oracıkta öldürmeliydim. İnsan öldürmekten daha kolay bir şey yok ama nedense yapamıyorum.

Tekerler dönüp istasyondan çıktım mı buraya bir daha dönmeyeceğime yemin ediyorum ama yeminlerim boşunadır. Rotam sabit, her yıl da daha çok sabitleşiyor. Vücuduma kazınmış, silkinip atılmıyor.

Wirblbahn'dan kuzeye gitmek zordur, belki de müzik yüzünden. Kaliteli müzik beni kaliteli konyaktan daha çok sarhoş eder. Neyse ki yolun bu bölümünde garsona rüşvet vermek gerekmiyor. Benim gibi o da yaylı çalgılar dörtlüsü seviyor. Vagon boşsa oturup müzikle sarhoş oluruz. Adı August ve benden beş yaş büyük. Tabii ki savaşa katılmıştır ama cesaret edip nerede diye soramıyorum. Burada Yahudi düşmanlığı çok şiddetli ve iki üç kadehten sonra dışavuruluyor. Burada klasik müziğe gönül vermiş, hassas kişiler tanıdım, Yahudilerden nefret ettiklerini açıklamaya çekinmiyorlar.

Wirblbahn sınırları dışına çıkar çıkmaz üstümdeki baskı azalıyor ve rahatlıyorum. Tam bir rahatlama değil. Wirblbahn'da geçen iki haftanın izleri kalıyor. Bu geometrik biçimleri beyninizden kazıyıp atmak mümkün değil. Bütün açılarıyla birden içinize yerleşiyorlar. Doğrusu, yalnızca küçük Herben'de Wirblbahn'ın görüntüsünden kurtulurum. Orada beni sıcak bir banyo bekler. Üç tam saat boyu suya gömülürüm. Sıcak banyoda beni hüzün batağından çekip alan bir güç var. Her banyoda değil tabii. Ücra otellerde küvetin ezik büzük olması ihtimali var, ötekilerdeyse sadece duş bulunur. Terli bir vücut sinir bozucu bir duşa yeğdir. Sadece küçük Herben'de vücuduma uyan bir küvet buldum. Ona sadece orada biraz istirahat sunabiliyorum.

3

Üç saat kesintisiz yolculuktan sonra tren yeşil bir yaylada kurulu küçük bir köy olan Prachthof'ta durur. Bu köyde eski sevgilim Bella yaşardı. Onu yıllardır görmedim ama sessiz, süreğen bir varlık olarak içimde yaşıyor. Onsuz geçen bir günüm bile yok. Prachthof'taki istasyonu avucumun içi gibi biliyorum. Bir köpek nasıl yuvasına dönerse ben de buraya dönerdim. Sık sık inip, büfede de olsa burada vakit geçirme isteği duyarım, ama kendimi tutar, koltuğumdan kımıldamam. Neyse ki tren burada az kalır, ben de gözlerimi kapatıp geçer giderim. Heyecan ise aynı. Gördüğünüz gibi, yıllar yapmaları gerekeni yapmadı.

Bella'ya savaş sonrasında, Wirblbahn civarında bir depoda rastladım. On dokuz yaşındaydı, kirli bir denize sürüklenmiş sessiz bir çiçek. Kimse kurtarılmış bir hayatı ne yapacağını bilmiyordu. İnsanlar utanmasızca stok yapıyordu. Şiddetli tartışmalar oluyordu. Hayat vahşi ve çirkindi. Kamplar her yerde bir gölge gibi peşimizdeydi, sanki ölüm kafesinden ayrılmamıştık. Bella'yı elinden tutup dışarı çıkardım. Güzeldi, sadece ölümle yaşam arasındaki çorak kıyılarda yetişen türden bir güzellik. Kaçıp dağlara gittik. Günlerce tek kelime konuşmadan uzun çimenler arasında yürüdük. Yaz sulak çayırlar boyu uzanıyordu ve biz kırlarda saatlerce uyuyorduk. Nihayet Prachthof'a vardık, kasvetli bir merkezi olan küçük bir köy. Evler civarda bulunan taşlardan yapılmıştı. "Burada kalalım," dedim ve kaldık. Yanımda mülteci kampından aldığım birkaç dolar vardı, iki de saat. Yol boyunca bizi takip eden Ölüm yalnızca Prachthof'ta peşimizi bırakmıştı.

Ertesi gün hiçbir şey demeden uyuyakaldı. İlkin normal bir uyku gibiydi ama iki gün sonra bunun farklı olduğu, bir tür batış olduğu ortaya çıktı. Korkup uyandırmaya çalıştım. Uyanıp ayağa kalkıyor, birkaç hece mırıldanıyor ve hayatımda hiç görmediğim bir gülümsemeyle yığılıp tekrar uykuya dalıyordu. Onu orada bırakıp herkesin yaptığı gibi kuzeye gideyim dedim ama içimden bir şey, belki de korku, izin vermedi, yanında kaldım. İsteyerek kalmadım. Acımak saf bir duygu değildir.

İki haftalık bir uykudan sonra uyandı. Uyku yüzünde değişiklikler meydana getirmişti. Bir hastalık ertesinde olduğu gibi derisi kemiğine yapışmıştı.

"Ne oldu sana Bella?" diye sordum.

"Hiçbir şey."

"Neden bu kadar çok uyudun?"

Kafasını eğdi ve bir şey söylemedi.

"Neredeydin?" diye sordum.

Bana baktı ve yüzünde açılan uçurumu gördüm. Yakından bitik bir mülteci gibi görünen o kısa boylu, cılız yaratık şimdi benden daha uzundu. "Neden beni rahatsız ediyorsun?" der gibiydi. Uyku benim dilim ve başka dil bilmem.

Yine de dilim durmadı ve sordum, "Rüyanda ne gördün?" Bu sefer de bana o sessiz bakışla baktı, acımasız davrandığımı anladım.

Giz içinde daha derinlere saklandı. Yüzü tomurcuklandı ve dudaklarına ezik bir gülümseme yapıştı. Zayıf güzelliği kayboldu.

"Nasıl oldun?" Onu yeniden konuşturmaya çalıştım.

"İyi."

"Evde hangi dili konuşuyordun?"

"Yidce[1]."

"Unuttun mu?"

"Hayır."

Ağzından alabildiklerim sadece bundan ibaretti. Sanki dilini kesmişler gibi, cevapları tek kelimelik, bazen tek hecelikti. Bahardaydık ve aklımda bir başka bahar vardı. Uzun savaş yıl-

1 Yidce: Aşkenazların kullandığı, İbraniceyle karışık ve İbranice harflerle yazılan bir Alman lehçesi. (ç.n.)

ları ev görüntülerini kafamdan silmişti. Ötekiler kamp ateşi etrafında oturuyor, ellerini ısıtıyorlardı.

Bu arada param tükendi. Satabileceklerimi sattım. Her yan mültecilerle dolmuştu. Alıyor, satıyor, boş depolarda birbirlerini okşuyorlardı. "Bella," onu sessizliğinden uyandırmaya çalıştım. "tek kuruşumuz yok ve gitmek zorundayız". Anlamıyor gibiydi ya da yük olmak istemiyordu, böylece yanından ayrılıp kaçakçılara katıldım. Hayatta kalmak isteyen herkes kaçakçılara katılıyordu. Onlar kurumuş kemiklere hayat üflüyorlardı. Aralarında uzun, ince adamlar vardı, balıkçılar gibi, ağır balyaları omuzlarında rahatça taşıyorlardı. Eczacılar vardı, bir veteriner, savaştan önce oymalı masalarda oturup reçete ya da günlük yazan kibar adamlar. Ama peronların yanında diğerlerimiz gibi görünüyorlardı – suçlular gibi.

Kaçakçılık başımızı döndürüyordu. Sigara kaçırıyorduk, çakmak, fotoğraf makineleri, saatler, konyak, ne istersen. Napoli'den Kopenhag'a uzanan geniş bir ağdı, bölgeyi karıştırıp polisi ayaklarına getiren hareketli insanlar. Bizim şansımıza, herkes yorgundu, memurların kafası karışıktı ve birazcık rüşvetle onları satın alıyorduk.

Arada sırada Prachthof'a dönüyordum. Bella'daki değişim sürüyordu. Alnındaki kırışıklıklar kaybolmuş, yerini gül pembesine bırakmıştı.

"Nasıl gidiyor?" diye başlardım sormaya.

"Her şey yolunda."

Yüzündeki giz hâlâ saklıydı. Mülteci Kampı'nın mutfağında çalışıyordu. İnsanlar ona kâselerini uzatıyor, o da içlerine çorba koyuyordu. Patates ya da pilav olursa onları da hayrına çalışıyor edasıyla, yüzünde aynı sabır ifadesiyle sunardı.

"Benimle gel," diyerek zorladım onu.

"Peki mutfakta kim çalışacak?" diye basitçe cevapladı.

Prachthof'a her dönüşümde sessizce, baş başa otururduk. Onunla konuşmakta zorlanırdım. Kelimeler damağıma yapışır, ağzımdan çıkanlar ise kaba ve kırıcı olurdu. Boyu daha da uzadı ve etrafa ürkütücü bir sihir saçmaya başladı. Sonunda, yanına dönmez oldum. Şimdi farkına varıyorum ki hiçbir kadın ruhumu onun kadar iyi tanımadı. Ondan sonra bir sürü kadınım

oldu, kimi de çekici, ama sadece Bella'nın yanında gerçek sessizliği tanıdım. Günümüzde konuşmaların ne kadar yapmacıklı olduğunu biliyorum. Sadece suskun birine güvenebilirim.

Zaman içinde Bella'nın yükünü tutmuş bir mülteciyle evlendiğini öğrendim ve baba mesleğine giren iki çocukları olduğunu. Dedikoduların yalancısıyım. Onu son gördüğümden bu yana kırk yıl oluyor ama içimde ona duyduğum gizli çekim yok olmadı. Bazen, ama tabii yanılıyorumdur, onun da beni düşündüğünü hayal ederim.

4

Prachthof'tan kuzeye doğru devam ederim. Tren taşra istasyonlarından durmadan geçer. Çok şükür, beni onlara bağlayan hiçbir şey yok. Yemek vagonunda oturur, kahve içerim. Garsonu azıcık görürüm, derhal klasik müzik istasyonunu açar. Şu anda bile Bella'nın resmini kafamdan silmek güç. Geçen yıllarla birlikte içimde olgunlaştı, yüzü inceldi, saçları ağardı ama gözlerindeki suskunluk değişmedi. Bir gün mülteci bir dostum bana onu gördüğünü söyledi, bir manifatura dükkânında müşteriler için kumaş ölçüyormuş. "Beni sordu mu?" "Sordu," diye cevapladı. O andan sonra içimde daha şiddetle nefes alıp veriyor. Artık kafamda kampın mutfağında mültecilere çorba vermiyor da bir dükkânda kumaş ölçüyor. Kocası kasada durup para alıyor. Oğlanlar fazla aylak durmaktan şişmanlamış. Ama Bella onları azarlamıyor, gözünün ucuyla izliyor, onlarsa bunu yaptığını fark ettiler mi rahatsız oluyor, annelerini kabaca azarlıyorlar.

Beş yıl öncesine kadar bu pervasız hızı sürdürüyordum ama ülserim ortaya çıktı çıkalı hareket etmekte zorlanıyorum. Bir günlük yolculuktan sonra dinlenmem gerekiyor. Midemi hafif yiyeceklerle sakinleştiriyorum, kızarmış ete tövbeliyim, bolca yoğurt yiyorum. Ama sigaradan vazgeçmem. Sigaram yoksa adam değilim. Ellerim titrer, hafızam tökezler. Doktora anlattım, yine söylüyorum: Sigaradan vazgeçmem. Sabahleyin yataktan kalkmanın bir anlamı varsa o da masamda bir sigaranın beni bekliyor olmasıdır. Sigara yoksa niye kalkmalı ki? Bir kadın beni yatakta sigara içiyorum diye azarlarsa onu terk ederim.

Üç yıl boyunca kaçakçılık yaptım. Üç yıl sürekli gelip gitmeler, tehlike ve korku. Bütün bu koşuşturma sırasında kendimizi unutuyorduk. Kimse niçin, ne zaman ve nasıl diye sormuyordu. Sanki başarmak istediğimiz tek bir şey vardı: bütün depoları yağmalamak. Savaş sırasında yapmadığımızı o zaman yapıyorduk: Hızlı hareket ediyorduk. Üç yılda epey para yığdım. Akıllıca yatırımlar yapsaydım şimdi zengin bir adam olurdum.

Sonra gücüm tükeniverdi. Günlerce deliksiz uyuyor, kalkıp camın kıyısında dikiliyordum. Boşluk içime sızmış, tepeden tırnağa işlemişti. Kâbuslarım olmasa yerimden kımıldar mıydım, emin değilim. Onlar beni bir yerden başka bir yere gönderen gizli patronlarımdı. Trene atlar, üç dört istasyon gider ve otel değiştirirdim. Otel odaları uyumayı kolaylaştırmıyordu. Bir otelde ya çok hafif ya da korkutucu derecede derin uyursunuz. Bella'ya dönmedim. Onun sessizliğinden ürküyordum. Sanki Bella'nın içinde hapsolmuş bir delilik vardı. Ona dönmektense istasyon istasyon sürünür, otel otel gezerdim.

Otellerden birinde yanıma bir mülteci yaklaştı, eski moda ama şık giyimli, uzun boylu bir adam. "Seni tanıdım, yoldaş," dedi. Ona soyadımı söylediğimde dudaklarına benimle bağını ifade eden bir gülümseme yayıldı. Daha sonra büfede, yok edilen hücreleri yeniden kurmak için güneye gitmek üzere olduğunu söyledi.

"Hâlâ yaşayan birileri var mı?" diye sordum korkuyla.

"Sadece birkaç kişi ama sadıklar."

"Sadık" kelimesi babamın girip çıktığı gizli çevrelerde fısıldanırdı. "Sadık biridir," derdi babam, bununla şunları kastederdi: Adam gençliğinden beri hep bir komünist olmuş, açık ve gizli operasyonlarda görev almış, hapis yatmış ve sadakatinin sarsılmaz olduğunu kanıtlamış. Babam gençliğinden beri komünistti ve günlerini evden uzaklarda mitingler ve grevler organize etmekle geçirirdi. Bizimle olduğu günler sayılıydı. Annem gittikçe içlendi ve teselliyi şişede buldu. Onu sık sık bir koltuğa gömülmüş, kendi kendine mırıldanırken bulurdum. Küçük bir tekstil fabrikasında sekreter olarak çalışıyor ve büyük güçlükler içinde eve bakıyordu. Babam bir fırtına gibi görünür, sonra hemen kaybolurdu. Mutlu bir beraberlikleri yoktu.

Anlaşılan, Rollman babamı yakından tanımıştı. O da babam gibi partinin büyük organizatörlerinden biri olmuştu. Yahudi komünistlerinin kendilerine has bir yüzleri vardır. Gergin sesleri güçlü bir iradeye işaret eder ve hep kısa deri ceket giyerler. Bir işaret daha: Çoğu keldir.

O akşam Rollman uzun uzun konuşup heyecanla yeniden yapılanma, öksüzleri evlat edinme, hayaletleri kovma ve insanların kalplerine daha güzel bir yaşama dair inanç aşılama görevlerimizden söz etti. Sonra peygamber bakışları değişti ve aniden, "Mültecileri tekrar Doğu'ya gönderme emri aldık, Filistin bir hayal ve bir felaket," dedi.

"Bu nasıl yapılacak?"

"Şarkıyla. Safları şarkıyla sıklaştırabilirsin."

Şarkıların kalabalıklar üzerindeki etkisini çocukluğumdan bilirdim. Babam beni işçi mitinglerine götürürdü, orada türküler çığırır, ilahiler, hatta operalardan bölümler okurlardı. Zamanla Babam Yahudi kampından ayrıldı ve Ruthenya civarına gitti, orada şarkı söylemiyor, böğürüyorlardı. Babam Ruthenyalıların iyi ve yetenekli insanlar olduklarını, sömürünün onları bozduğunu, başları boyunduruktan çıkar çıkmaz onların da mühendis ve doktor olacaklarını söylüyordu.

Ertesi gün ilk trene atlayıp mültecilerin yanına gittik. Kamp kulübeler ve insanlarla tıklım tıklım dolu, uzun bir plaj üzerindeydi. Rollman derhal boş bir alan buldu, birkaç metrelik bir çadır bezi ve birkaç tahta sandık. Gençliğinden beri komünist olan birisi sahne kurmayı bilir.

Rollman hemen o akşam sahneye çıktı. Alçak bir sesle, kendi kendine konuşur gibi şarkı söyledi. Mülteci kalabalığı ellerinde yanan mumlarla küçük sahnenin etrafını sardılar ve koronun bölümünü söyleyerek cevap verdiler. Şarkılar güçlendi ve giderek duaya benzedi.

Konserden sonra bir mülteci Rollman'ın üstüne yürüdü. "Seni asla affetmeyeceğim," diye bağırdı. "Senin Lvov'daki konuşmalarını hatırlıyorum. Komünistler asla affedilemez. Her yerde lanetlenmeliler."

Rollman kendini topladı. Olduğu yerde durup başını eğdi. Adam onu azarlamayı kesmedi. Yanlış vaatlerle gençleri yoldan

çıkaran, böylece yaşlı anne babalara felaket yaşatan komiserlerden ve küçük Yahudi işletmelerine yıkım getiren grevlerden söz etti. Rollman'ın performansı ertesi gün de etkileyiciydi. Halk türküleri, işçi türküleri ve eski duaları akla getiren türküler söyledi. Kimse müdahale etmedi. Konser sonrasında büyük bir sessizlik oldu. Annemi hatırladım, o da gençliğinden beri bir komünist olmuştu. Gizli servislerin başı olan ve komünistleri acımasızca kurşuna dizen General Porotzky cinayetinde parmağı olduğu söyleniyordu. Yıllar, yalnızlık ve burukluklar onu aktif görevden uzaklaştırmıştı. Gitgide kendi içine kapanıyordu.

Daha sonra ortalık kızıştı ve plajda her an ateş almaya hazır bir ruh hali oluştu. İtalyan polisi insanları tutuklar ve eşyalarına el koyardı. Kısa boylu adamlar arkalarından koşar, rüşvet teklif ederlerdi. Plajda hayat bu türden itiş kakışla doluydu. Güçlü olan vururdu. Kimse "Yeter," ya da "Sessiz olun," demezdi. Orada saçları uçuşan, Litvanya Yidcesi konuşan uzun boylu bir kadın vardı. Her konserin ardından Rollman'ın kollarına atılır, "Bize evimizi geri verdin yoldaş," derdi. Ama herkes onunla aynı fikirde değildi. Bazı kırgın insanlar yumruklarını uzatıp bağırıyorlardı: "Komünistleri boğun, hırsızlara ölüm."

Bu tehditler Rollman'ı yıldırmıyordu. Nem bazen sesini boğuyor ama o konserlerinden vazgeçmiyordu. Derisi kemiğine yapışmış mültecilerden birisi yalvardı: "Neden daha güneye gitmiyorsun? Oradaki mülteciler daha sakin. Burada şiddet ve çok fazla nefret var." Belli ki adam onun için kaygılanıyor, onu düşmanlarından korumak istiyordu. Rollman bu ricaları kulak ardı etti. Eski komünistler hakarete alışkındır. İşkenceden hoşlanırlar. İşkence görmek iradeyi ve insanın acıya karşı dayanıklılığını artırır.

Rollman konserden sonra çadıra döner, beş altı fincan çay içer ve uyuyakalırdı. Sabahın geç vakitlerine kadar uyurdu. Varlığı gibi uykusu da, pratiklik ve gizliliğin bir karışımıydı. Şarkı söylerken yüzü Tapınaktaki Yüce Papazlara benzer, hisle dolardı. Ama çadırda, sandıkların yanında, kendini tutmanın gücünü bilen bir zanaatkâr gibiydi. Yemekte ölçülüydü. Onunla geçirdiğim süre içinde bana birçok şey anlattı, bunların arasında babamın benden gizlemiş olduğu bir şey de var: Moses

amcanın ölümü. Moses Amca babamın küçük kardeşiydi, gençliğinden beri bir komünist ve bölge sorumlusuydu. İdamlar sırasında saklandığı yerde öldürüldü. Ölümünün kolay olmadığını biliyordum. Şimdi cinayetten ilk kez haberim oluyordu. Bir akşam herkes bir şeylerle meşguldü, herkes meydanda dans ediyor, oracıkta kuruluveren büfeden sandviç ve limonata satın alıyordu. İnsanlar birbirine "İyi akşamlar" derken bir mülteci Rollman'a yaklaştı ve "Yahudi komünistler Yahudi gençliğini kandırdı. Onları anne babalarından çekip aldılar, pis hücrelere koydular ve sonunda Rusya'ya, aslanın tam ağzına gönderdiler. Onları affetmeyeceğiz. Onlara ne bu dünyada ne öteki dünyada af var," dedi. Kelimeler sanki ezberlenmiş bir metnin parçalarıymış gibi hızla çıkmıştı. Sonra, aniden, ceketinin cebinden bir tabanca çıkardı ve Rollman'ı kafasından vurdu.

Herkes donup kalmıştı. Kimse kımıldamıyordu. Çok geçmeden olayın bütün dehşeti anlaşıldı. Rollman bir kan gölü içinde yatıyordu. Kısa boylu, zayıf, takkeli bir Yahudi olan katil, kurbanının başında dikiliyor ve şöyle mırıldanıyordu: "Komünistler Yahudi halkını mahvettiler."

"Bunu neden yaptın?" diye bağırdı bir mülteci.

"Bilmiyor musun?" dedi katil.

Az sonra İtalyan nöbetçiler gelip onu kelepçelediler. Tek kelime etmeden gitti. Yüzünde kontrollü bir heyecan vardı.

Rollman'ın öldürülmesinden hemen sonra bir trene atlayıp kuzeye kaçtım. Asıl acıyı sonradan hissettim, cinayet yerinden kilometrelerce ötede. Ben bir demiryolu yaratığıyım. Ne zaman sırtıma bir kamçı inse bir trene atlar, kaçarım. Ritmik titreşimleriyle sadece bir tren vagonu beni sakinleştirip uyutabilir.

O ninni gibi ritim olmasa ne yapardım? Doğru, bir içki ya da birkaç sigara kalbimden korkuyu bir süreliğine kovabilir ama sadece tren, yalnız o, beni mutlak huzura kavuşturabilir.

Cinayetten sonra günlerce dolaştım. Bir zayıflık anında nerdeyse Prachthof'ta iniyordum. Ama ayağa kalkıp valizime uzanır uzanmaz Bella'nın sessiz yüzü gözlerimin önüne geldi. O zaman da çoktan evli miydi bilmiyorum. Her neyse, inmedim. Gözlerimi yumdum ve altımda tekerlerin dönüşünü hissedene kadar da açmadım.

O zamandan beri günlerim raylar üstünde bir tür telaş içinde aktı, sanki gün değildi de akşamüstünün biriken koyuluğuydular. Ara sıra çekiç sesleriyle bölünen derin bir uykuya dalıyordum. Tekerleklere vurarak geceye korkunç sesler yollayan kontrol memurlarından nefret ederim. Bu karanlık memurlar olmasa, onların çıkarttığı ürpertici ses olmasa, ben başka biri olurdum.

O uzun yolculukta hayatımın akışı biçimlendi. İnsanlardan uzakta, şüphe içinde yaşamayı öğrendim. İtiraf ediyorum, trenin dışındaki kimseye güvenim yok. Bende nefret uyandırıyorlar. Yıllar içinde, sadık kalıp beni bekleyen birkaç arkadaşım oldu, birkaç kadınım. Otellerde genellikle kendimi iyi hissederim, sessizliğine saygı duymayı öğrendiğim birkaç otel var, bazen de beni çağıran bir pencere olur.

5

Herben'e ilk ne zaman geldim? Muhtemelen yorgundum, başım dönüyordu, kâbuslardan illallah demiştim. Şu kadarını hatırlıyorum ama: O viran, zavallı istasyonda hiçbir şey bulmayı ummuyordum. Ama mucizeye bakın ki, işte o yerde, Tanrı bana iki armağan bağışladı: Her yıl yolumu gözleyen şoför Marcello ve Yukarı Herben'deki otelin mükemmel banyosu.

Tren durduğunda Marcello arabasını bırakıp bana doğru koşar, valizimi alır ve beni yanına oturtur. Yılda bir kere, nisanın beşinde, öğleden sonra 3.30'da yaşanan bu karşılaşma beni hep duygulandırır. İki ya da üç saatliğine yanında bulunduğum bu sürgün İtalyan farkında olmadan bana evde olduğum duygusunu bahşeder. Doğduğum yere dönmüş gibi olurum. Büfede oturur, izlenimlerimizi paylaşır, sandviç yeriz. Mekân şık değildir, müzik serttir ama buluşma dokunaklı, kahve de kaliteli ve serttir.

Yıllardır kendisinden nafaka sızdıran karısıyla boğuşuyor. Hikâyeyi girdisine çıktısına kadar biliyorum. Yıllardır yeni bir şey eklenmedi. Bir duruşma yapılmış, bir erteleme, bir erteleme daha, ya da başladıysa bile tanıklar gelmediği için ara verilmiş. Yine de Marcello bana en önemli sırlarını anlatıyormuş gibi gelir. Onu sorarsanız, Marcello kendisine anlattığım her şeyi hatırlar. Bende de çok haber yoktur ama o kırıntılara ve bir gün benim de ona katılıp birlikte bir taksi şirketi kuracağımıza dair hayallere razıdır.

Daha sonra Yukarı Herben'e gideriz. Orada, mütevazı otel-

de banyo beni beklemektedir. Otelin sahibi, Alsace'tan yaşlı, hoş bir hanım, zevkli kıyafetleri içinde odamın hazırlandığını bildirir. Doğrusunu söylemek gerekirse oda pek özel bir şey değildir. Ama içindeki banyo beni çok kere hayata döndürmüştür. Asla unutamam.

Herben'e Rollman'ın öldürülmesinden birkaç ay sonra gittim. Ölümünden sonra herkesten, kendimden bile korkuyordum. Tren beni götürüyordu ama istediğim hızda değil. Sonunda Herben'e vardım. Marcello, gizli ihtiyaçlarımı bilir gibi, "Hoşunuza gidecek bir küvetleri var," dedi. Dalga geçtiğini sandım. Çok geçmeden doğru söylediğini keşfettim: Küvet ne geniş ne de muhteşemdi. Kenarları mavi çiniyle kaplıydı, köşeli, yüzeyi de pürüzlüydü. Ama vücut hatlarıma öyle bir uydu ki şaşırdım kaldım. Birçok kusuru olabilir ama benim için bir sığınak. İçine ilk kez gömüldüğümde gözlerim parladı. O gün bugündür, her yıl, kendimi onun içinde yenilerim.

Sadece banyodan sonra vücudumda zamanın varlığını fark ettim. Mutluluk değildi ama uzun bir hastalıktan sonra duyulan bir rahatlamaydı. Hücrelerime sinip kalmış bir hatıra kıpırdadı ve beş yaşındayken annemin götürdüğü Vatra Dorna ormanlarını gördüm. Yürüdük ve uzun ağaçların altından mantar topladık. Sonbahardaydık, güneş alçalmıştı. Orman altın bir ışık içinde yıkanıyordu.

Herben'de o hatıra bana geri döndü ve o andan beri akışı kesilmedi. İçimde neyin gizlenmiş olduğunu bilmiyordum. Annemden babamdan ayrıldığımda on beş yaşındaydım. Slav topraklarına bir daha dönmeyeceğimden emindim. O günden sonra dolaşacak, oradan oraya sürüklenecektim. İtalya'da İtalyan olacaktım. Kuzeye Avusturya'ya doğru gidersem işte orada kendimi evimde hissedecektim. Annem bana Alman dilinin şiir ve nesirdeki bütün inceliklerini aktarmıştı. Bu dile sadakati Komünizme sadakatinden daha az değildi. Geceleyin, uyumadan önce, bana Heine'den şiirler okurdu. Bir şey anladığımı sanmıyorum. Ama sesler kulağıma yumuşakça akardı. Ayık dünyadan kopup derin uykuya kayardım. Yüzünün asıldığı, kadeh kadeh içki yuvarladığı zor zamanlarda bile bir kitap alır, okurdu, güzel günlere hazırlanan biri gibi.

Meğer günden güne, odasında, intihar ediyormuş, bilmiyordum.

"Neden gidip bana sigara almadın?" diye sorardı.

Şaşırırdım. "Söylemedin ki, anne."

Elindeki banknotu uzatarak, "Özür dilerim. Lütfen bana bir iyilik yap da bir paket kap gel," derdi. Onu yalnız bırakmaya korkardım.

Bensiz yaşamaya alışmalısın. Ben başka bir yere gitmek zorundayım, gözleri böyle derdi.

Gideceğin o başka yer neresi, diye tekrar tekrar sorardı gözlerim.

Ne fark eder, diye yorgunca cevaplardı gözleri ve konuşmayı bitirirdi.

Birlikte geçirdiğimiz son yıl ne kendisi ne benim için okur olmuştu. Haftada bir, arkadaşı Mina gelir, cam kıyısında otururlardı. Belki de çoğunluk sustukları için ne konuştuklarını anlamazdım. Mina annemin çocukluk arkadaşıydı, ona sadık kalmıştı. Annemin bir komünist olduğu ve gizli servisler şefinin öldürülmesinde parmağı bulunduğu söylentisi yüzünden öteki arkadaşları araya mesafe koymuşlardı. Annem bana o cinayetten hiç söz etmedi. Şaşırtıcı biçimde bütün bunları Yukarı Herben'de yeniden hatırlıyorum.

Rollman'ın ölümünden sonra vücudum savaş sırasında olduğu gibi küçülmüştü. Trenden trene geziyor, nadiren otellerde kalıyordum ve tasarruflarımla geçiniyordum. Ceketimin astarına diktiğim dolarları harcayıp tükettiğimde hayatımın sona ereceğinden emindim.

Herben'de yalnızca bir gün kalırım. Bir keresinde oraya vardığımda bitkindim ve ertesi günü de orada geçirmeye karar verdim. Bir daha asla, bu bir hataymış. Saatler boyunca anılar kafamın içine aktı, sanki beni boğmaya çalışıyorlardı. Uzak çocukluğum, kayıp görüntüler eriyen bir buz denizi gibi gözümün önüne geliyorlardı. O gün bugündür gereğinden fazla eğlenmem. Herben'de tek bir gün kalırım, o kadar.

6

Dün elli beş yaşıma girdim. Günü Hofbaden ve Salzstein arasındaki banliyö treninde tek başıma geçirdim. Bu hatta tren daima boştur. Üç şilinlik bir rüşvet karşılığında garson klasik istasyonunu açtı, Brahms'ın sonatları üzerimde uçuşurken yemek salonunda tek başıma oturdum. Bir zamanlar, yıllar kendiliğinden akıp gidiyor gibiydi. Sonra, on beşinci doğum günümde, kalbimde ani bir sancı duydum ve hemen bunun içimde birikmekte olan yıllar olduğunu anladım. O zamandan beri yılları sayarım. Bu sayma işinin manasız olduğunu biliyorum, bundan kaçınmak gerektiğini de, ama ne yapabilirim? Otuz Nisan geldi mi kalbimdeki sancı bir yılın geçtiğini ve bir kez daha aynı yerde dikiliyor olduğumu hatırlatır. Katettiğim mesafeler hiçbir mucize yaratmadı. Kaza bela olmazsa bir yıl daha aynı trende olacağım. Şikâyetçi değilim. Yoluma çıkan küçük şeyleri takdir etmeyi öğrendim. Gün olur, trenden görüntüler ve hayallerle sarhoş inerim, otele yürür ve pestilim çıkmış gibi sızar kalırım.

Salzstein'da sevilen bir misafirim. İstasyondaki büfenin din değiştirmiş sahibi Gizi beni gördüğüne sevinir. Bizi bağlayan, dile getirmediğimiz bir sır var aramızda. Bir keresinde kulağıma kendi dilimizde bir kelime fısıldadı. O zamandan beri arkadaşız – can dostlarıyız diyebilirim.

Bana iki sandviçle ekşili pancar çorbası yapar ve yılın olaylarından bahseder. Düşmanlarımdan ikisi oradaydılar, kahve içiyorlardı. Anlaşılan onlara da bıkkınlık gelmişti. Bir tanesi Amerika'ya göçmeye karar vermişti. Kalbimin derininde bir

gün hepsinin çekip gitmesini ve beni tek başıma bırakmalarını ümit ediyorum. Doğru, niyetlerini dışa vurmuyorlar, belki bana zarar vermeyi de düşünmüyorlardı ama ayak altında dolaşıp durmaları beni deli etmeye yetiyordu.

Gizi'ye gelince, o benim asla yapamayacağım bir şeyi başardı. Değişti. Her bakımdan bir Avusturyalıya benzedi, saçları bile. Yıllarca birlikte yaşadığı karısı sayesinde olmalı. Şimdi boşandılar ve müthiş bir mal kavgasına tutuşmuş durumdalar. Hayatı karısıyla boğuşmakla geçiyor. Tabii kadın dur durak bilmiyor. Ayrıldıklarında herkese kocasının gerçek kimliğini anlatmış ve o zamandan beri herkes Gizi'ye cephe alıyor. Ama o direniyor – elinden geldiğince de aynı şekilde karşılık veriyor.

İşin ilginç yanı, onunla geçen birkaç saat yaşama azmimi bana geri verir. Dürüstlüğü yüzünden olsa gerek. Bir keresinde bana şöyle demişti: "Din değiştirdim çünkü karımı seviyordum, çünkü savaş sırasında hayatımı kurtarmıştı. Altı yıl boyunca onunla birlikte kiliseye gittim ama yedinci yıl artık gidemedim. Dizlerim çözülür oldu. Evdeki ikonaları kaldırmasını söyledim, reddetti. O günden beri büfemde uyuyorum, katlanabilir bir yatağım var, onun üstünde yatıyorum. Her şeyi ona bıraktım ama o ellerimle kurduğum bu istasyonu da istiyor. Bu kirişler benim ve onları hayatım pahasına savunacağım."

"Fanatiklerden korkmuyor musun?"

Beni şoke eden kaba bir hareketle, "Beni korkutmuyorlar," dedi.

Onunla geçirdiğim kısa sürede yüz hatları aklıma kazınır. Bazen onu anlamakta zorlanırım. Bir keresinde bana şöyle demişti: "O zaman Hıristiyan olmak zorundaydım, ama artık buna mecbur değilim. Şimdi dümdüz sevmek ve canlı ya da cansız her şeyin gözünün içine bakmak zamanı." Az kaldı, "Ne demek istiyorsun?" diye soracaktım. Ama sormadım. Biliyorum ki cevaplar hiçbir şeye açıklık getirmez.

Buradan yola devam edip ormanın içine kurulmuş küçük bir köy olan Yukarı Salzstein'a giderim. Orada, gözlerden ırak küçük bir kulübede Yoldaş Stark yaşamaktadır. Buraya savaştan hemen sonra geldi, kulübeyi yok fiyatına aldı ve elden geçirdi. O günden beri yerinden kımıldamadı. Ama merak etme-

yin, dünyadan tamamen kopmuş değil. Buradan makalelerini, duyurularını ve eklemeler yaptığı yazılarını yollar. Yoldaşlarla ve hareketi yeniden diriltecek olan kılıç artıklarıyla temas halinde.

Stark savaştan önce hareketin tanınmış sekreterlerinden biriydi ama o zamandan beri hem lider hem de yardımcı. Mektupları kendisi yazar ve postalar. Dağınık durumdaki az sayıda kişi burada toplanıp yıldönümlerini kutlar, ölüleri anar ve oturup bir içki içerler. Bir ara Stark'ın tanınmak ve fon sağlamak üzere Sovyetler Birliği'ne gidecek heyetin başında gönderilmesi konuşuldu ama nedense plan gerçekleşmedi. Bu onun saygınlığını azaltmadı.

1 Mayıs'ta, biz dağılmış olanlar, kimimiz yaya olarak burada toplanırız, sayımız onu geçmez. Eskiden var olup şimdi yitip gitmiş olan şeylere bir an için hayat veririz.

Stark yaşlandı. Ama 1 Mayıs günü iki tek atıp, beline kuşak sardıktan sonra hayaletlerle ve melankoliyle boğuşmaya gider. Eskiden gelecek, değişim ve zafer hakkında çok şeyler söylerdi. Artık geçmişteki zaferlerden, davaları uğruna canlarını feda eden liderlerden söz ediyor.

Yıllar önce Stark'ın kulübesinde Jacob Kron'a rastlamıştım, babamın çocukluk arkadaşıydı. Birkaç yıldan fazla süre beraber hapis yatmışlardı. Babamın Ruthenyalılar tarafından bir kez daha oybirliğiyle sekreter olarak ve grevleri yönetmek üzere seçildiğini söyledi. Ama son anda birisi babamın Yahudi olduğunu hatırlamış ve Ruthenyalıları bir Yahudinin yönetmesinin doğru olmayacağına dikkat çekmişti. Babam inancını yitirmedi. Asla köklerine, Yahudi mahallesine geri dönmedi. Tersine Ruthenyalılara sadık kaldı, onlar adına konuşmalar yaptı ve toplu yürüyüşlerini düzenledi. Polisi atlatıyor, yoksul ve kendini adamış olarak hizmete devam ediyordu. Kron annemi de iyi tanıyordu. Onun için kalbiyle ve ruhuyla bir devrimci, devrim için öteki yoldaşların hepsinden fazlasını yapmış biri diyordu. Tabii annemin karışmış olduğu suikastı ima ediyordu.

Stark'ın yanında geçen iki gün yeniden dünyaya gelmek gibidir. Uyku hapı almışçasına gömülürüm içine. Bunlar kolay zamanlar değildir. Stark esereklidir Bakarsın kızar, bakarsın

teselli eder, inancı tazelendiği zamanlar yüzü değişir, vücudu dikleşir ve gençliği gözlerinde yeniden tomurcuklanır.

Bir zamanlar Mina akşamlarımızı türkülerle doldururdu. Saatler boyu anıların ateşini sesiyle yelpazelerdi. Son yıllarda görünmüyor. Beş yıl önce bir İtalyanla evlendi ve uzak bir köye taşındı. Görünen o ki köy ona mutluluk getirmedi. Toprak ve sade bir hayatın hayalini kurarken alkol ve tembellik buldu. İlkin bu kötülüklere karşı savaştı ama kısa süre sonra öğrendi ki İtalyan köyleri geleneklerine sık sıkı bağlıdır. Parti merkezi sadece erkeklerin gece eğlenmek için bir araya geldikleri bir tavernaydı. Konuşmalar ve tartışmalar pek ilgi çekmiyordu ve her şeyi olduğu gibi kabul etmezsen sonunda köyden kovulurdun. İşte başına bu geldi. O zamandan beri oradan oraya kaçıyor, dostlarıyla bile görüşmüyor. O zamanlar Stark onu geri getirmek için çok çabaladı ama nafile. Mina tren istasyonlarını mekân tutan, ne zaman üzerine bir göz ilişse ortadan kayboluveren gölgelerden birisi oldu. Burada herkes onu sevgiyle hatırlıyor ve ondan sanki ölmüş gibi bahsediyor. Bir yıl önce Stark şöyle dedi: "Kalbim Mina'nın gelecek yıl bize döneceğini söylüyor. Onun şarkılarını özlüyorum. Temiz hava gibiler."

Geçen yıl kimse ziyaretine gelmedi. Hatta az sayıdaki sadık kişiler bile parti gazetesine üyelik paylarını göndermez oldular. Ama Stark aylak oturacak adam değil. İrtibatta olduklarına yazdığı öfkeli mektupların dışında güzel günler için bir broşür de hazırladı. Şimdi başyapıtı üzerinde çalışıyor: "Melankoliyle Savaş." Bu kitabın insanları kovuklarından çıkaracağına inanıyor. "Melankoli bizleri sürekli kırbaçlayan bir canavardır," diyor, "onunla ölümüne savaşılmalı."

Neyi kastettiğini biliyorum. Melankolinin vücuduma yaptığı saldırıya tanık oldum. Vücudumu sardığı anda hareket yeteneğimi kaybediyor, bir metre bile kımıldayamıyorum. Bir keresinde küçük bir tren istasyonunda beni uyurken yakaladı ve sabahleyin silkinip onu üstümden atamadım. Kibar yaşlı bir İtalyan olan ev sahibim olmasa orada kim bilir ne kadar süre çakılıp kalacaktım. O günden beri dikkatli davranıyorum. Yaklaştığını hisseder hissetmez şişemi çekip hücuma geçiyorum. Stark eski ve yeni kaynaklardan bu hastalıkla ilgili pek

çok malzeme topladı, şimdi oturup hepsini bir araya getirecek. Kitabını dört gözle bekliyorum.

Stark'ın yanında iki gün kaldım. Saatlerce konuşup saatlerce sustu. İkinci gün valizimi topladığımı görünce bakışlarını kaldırıp sordu, "Nereye gidiyorsun?" Bakışı sanki bende kayıp oğlunu görmüş gibi hüzünle doluydu.

Duygularıma yenilmemek için, "Yapmam gereken işler var," dedim.

"Anlat," dedi yavaşça.

Bana ait olmayan bir sesle, "Katil Nachtigel'in izini sürüyorum," dedim.

"Bu büyük bir görev. Dört elle sarılmalısın." Benimle bir zamanlar astlarına konuştuğunu tahmin ettiğim bir tonda konuşuyordu.

Her yıl böyle olmuştu. Ama bu yılki veda farklıydı.

Ona bir ellilik banknot uzattım ve "Bu mekâna katkım olsun," dedim.

"Bu çok fazla," dedi.

"Bu yıl iyi kazandım. Bende fazlasıyla var."

Babacan bir sesle, "Peki ya gelecek?" diye sordu. Bakışı beni bir an için sessizliğe boğdu. Geniş omuzlarının küçüldüğünü, üzüntüden renginin solduğunu gördüm. Neden ibadet edemiyoruz? Haykırmak istedim ama hemen bunun ne kadar aptalca olacağını fark ettim. Beni geçirdiğinde bunun son görüşmemiz olduğunu biliyordum. Birbirimizi yine göreceksek bu yeryüzünde olmayacaktı.

7

Salzstein'dan kuzeye banliyö treniyle gidiyorum. Bu mevsimde tarlalarda işler yoğun, pek az yolcu var. Koca tren benim, cam kıyısına oturuyorum. Savaşı izleyen yıllarda dört bir yandan insanlar toplanır, Stark'ın kulübesinde kalırlardı. Yaklaşık on kişi olurduk. Battaniyeleri serer, gecenin içinde Mina'yla birlikte şarkı söylerdik. Stark ayağa kalkar, inancıyla bize ilham verirdi. Her zaman olduğu gibi, tabii, inancı eksik olanlar ve birkaç alaycı vardı. Ateşi söndürmeye güçleri yetmezdi.

Gün gelip bu alçakgönüllü topluluğun da dağılacağı, Salzstein'dan da herhangi bir istasyondan geçiyormuş gibi geçeceğim düşüncesi beni korkutuyor. Salzstein'da hafızanın kapıları önümde açılıyor, beni yeniden anneme babama götürüyorlar ve ben hiçbir engelle karşılaşmadan parti merkezlerine, sekreterlerin ofislerine giriyorum ama özellikle yoldaşların inançlarını güçlendirip kendilerini yürekten adamayı öğrendikleri hapishanelere. Şimdi ben de Stark'ı terk ediyordum. O ise kulübesinde bir başına oturuyor, öfke saçan mektuplar gönderiyordu. Kendisine hürmet eden küçük grupla ilişkisini kendi elleriyle kesiyordu.

Tren ilerledikçe içimin yandığını hissediyorum. İlk zamanlar Stark'ın kulübesi bir sığınaktı, coşkuyla dolu ama son yıllarda her kelime yaralar, her dudak bükme batar oldu. Her zamanki gibi acı sonradan, beklemediğiniz anda gelecekti. Salzstein'ı geçince tekrar uykuya dalmakta güçlük çekerim. Huzursuzlanır, döner dururum. Eskiden küçük Lenzen'de mola verir, birkaç kadeh içer, sonra yoluma devam ederdim ama Lenzen artık

çok farklı. İstasyon daha bir kasvetli, büfe mağara gibi bir yer. Köhne bir yerde durmaktansa trende sarsıla sarsıla gitmeyi tercih ederim. Böyle bir istasyon, yüreğime ağırlık verir, içime korku düşürür.

Kâbuslar uykumu bölerse inip bir iki gün Grünfeld'de kalırım. Burası mandırası ve oteli olan küçük bir köydür. Otel lüks değil ama ilginç, kâbuslarımı kovan bir gücü var. İzin verirseniz anlatayım, kâbuslarım ne gelip geçen türden, ne az sayıda. Hep çok kalabalıklar ve sadece belirli mekânlarla, belirli yiyeceklerin onları susturma gücü var.

Grünfeld'de bana lahana çorbası, kara ekmek ve taze sütle peynir ikram ederler. Bunlar mucizevi bir şekilde beni bataktan çeker alır. Taze süt ürünleri ilaçlardan daha iyidir diyorlar. Ama en iyileri de sadece burada bulunabiliyor. Marketlerden aldığım peynirler taze değil. Bayat peynirler, bayat ekmekler gibi, iştahımı kaçırır. Günler sonra yalnızca kahveye elim gider.

Daha kalabilirdim ama buradaki insanlar kaba. Yahudi olduğumu keşfettiklerinden beri tavırlarında belirgin bir soğukluk var. Ama umurumda değil. Küçük bir horlanma uzun bir kâbustan iyidir.

Burada bir keresinde babaannesinin Yahudi olduğunu gururla söyleyen bir adama rastladım. Bu leke onun harp okuluna girmesini engellemişti. Savaş sırasında Doğu Cephesi'ne yollanmış, sakatlanarak dönmüştü. Lekesinden, yarasından söz eder gibi bahseder, kırgın görünmezdi. Mandıranın avlusunda çalışır ve banka oturduğunda mavi gözlerinden hüzün boşalıverirdi. Onun yanında bulunmaktan, sessizliğinden, ekmeği bölüşünden zevk duyardım. Beni pek sevmeyen o yabancı bana güven verirdi. Bir kez ona Stark'ın yanında kalmanın beni üzdüğünü, uyumakta güçlük çektiğimi söyledim. Cevap vermedi. Sadece, sanki seni anlıyorum ama öyle gerekiyormuş öyle olmuş der gibi baktı. Ona o bakış için minnettarım. Bir bakış bazen bir kelimeden daha güçlüdür. Sizi canlandırabilir. Üç yıl önce öldü. O günden beri Grünfeld benim için başka bir yer. Orada bir günden fazla oyalanmam ya da orayı hepten atlarım.

Grünfeld'den devam eder, kuzeye giderim. Burası ormanlarla, göllerle dolu bir bölgedir ve doğduğum şehrin içimde

gömülü görüntülerini yeniden canlandırır. Bu dünyada tutunduğum bir şey varsa o da kayıp memleketimdir. Daha çok da annemi ziyaret için uğradığım Siebenbergerstrasse'deki o küçük ev. Bazen bütün yolculuklarım orayaymış gibi gelir.

Annem az konuşurdu ama ağzından çıkan birkaç kelime kalbimi doldururdu. Zamanla gözlerindeki sabır kayboldu, onun yerini keskinlik aldı. Henüz hayatındaki bütün iniş çıkışları bilmiyordum ama yanında olmam gerektiğini hissediyordum. Odanın köşesinde, kendi içine hapis bir şekilde otururdu.

"Anne."

"Ne?"

"Neden konuşmuyorsun?"

"Ne?"

Böylece kelimeler karanlık odada yankılanırdı. Onun sessizliğinden korktuğum günler olurdu. Kapıyı açar ve hemen oracığa otururdum. Işık odaya boşalır ve kuşlar gelip avucumun içindeki buğday tanelerini gagalardı. Kışın cama yaslanır, kar tepelerinin üstünden kayan kızakları izlerdim. Geceleri üstüme üç mavi battaniye örterdi. Bazen içinden bir sevgi seli taşar, bana yumuşakça sarılırdı. O zaman da az konuşurdu, sözleri kulağa sanki suskunluğunu yenmek için kendini zorluyormuş gibi gelirdi. Sanki içindeki hapishaneden kendisini tahliye eder gibi.

Sonraları kendini daha da fazla hapseder oldu. Yüzü kapandı, dudakları seyirmeye başladı. Bazen onu kollarına dayanmış, zayıf vücudunu düşmesinden korkuyormuş gibi desteklerken buluyordum. Omuzları çekmişti, mümkün olduğunca küçülmek isteyen biri gibi.

Farkına varmadan babamın velayetine verildim. Beni mitingden mitinge, toplantıdan toplantıya sürüklüyordu. Tamamen Ruthenyalıları kurtarma işine gömülmüştü, ben de görevinin bir parçası olmuştum. Bir bankta unutulup uyuyakaldığım çok olmuştur. Geceleri beni yattığı kulübeye taşırdı. Ruthenya dilini işte böyle öğrendim. Babam beni annesinden uzak tutuyordu ki Ruthenyalıların âdetlerini öğreneyim. Onların yaşama biçimlerinin doğru ve doğal olduğundan ve arazi sahipleriyle Yahudi tüccarlar olmasa doğayla tam bir uyum içinde yaşayacaklarından emindi.

Altı yaşımda Ruthenya dilini anadilim gibi konuşuyordum. Babam bununla gurur duyuyordu. Yahudilerin dilinden nefret ediyordu. O dilden bakkal dükkânı kokusunun yayıldığını ve para şakırtısı geldiğini söylüyordu. Almancaya da değer vermezdi. Czernowitz'de Yahudi tüccarların eski püskü Almancalarını emanet giysiler gibi taşıdıklarını söylerdi. Bazen dağlara, partinin uzak hücrelerine, daha çok terk edilmiş apartmanlarda ve ekşi kokulu tavlalarda kalan üyelerin yanına giderdi. Babamın görünüşü orada değişirdi. Dört bir yana emirler yağdıran bir toprak ağası gibi davranmaya başlardı. Sıradan Ruthenyalılar onu sever, kendisine derin taslarda ekşi krema ve keçi peyniri ikram ederlerdi. Bazen beni bir kulübede unutur ya da dalgınlıkla arkada bırakıp yürürdü. Saatlerce oturur, akşamın ışıklarına, salına salına meradan dönen hayvanlara bakardım. Yüreğime yer etmiş bir manzara varsa o da gün batımında bir Ruthenya köyüdür. Gece olunca babam beni hatırlayıp seslenirdi, "Erwin, Erwin".

Altı yaşımda annemin yanına döndüm. Onu görmediğim yıl içinde çok değişmişti. Elbiseleri uzamış ve soluklaşmıştı. Yanakları çökmüş, kemikleri sivrilmişti. Bir süre bana baktı ve "Beni hatırlıyor musun?" dedi.

"Anne!" Ona koştum.

Yine de hayat önceden olduğu gibi değildi. Okul eve uzaktı ve annem her sabah beni tuğladan yapılmış binaya kadar götürüyordu. Anne babamın cesareti bana geçmemişti. Ruthenyalı sınıf arkadaşlarımdan korkuyordum. Çoğunluk duvar dibinde dikilir, korkudan titrer dururdum.

"Neden korkuyorsun tatlım?" diye sorardı annem yavaşça.

"Beni korkutuyorlar."

"Sana bir şey yapmazlar. Senin gibi çocuk onlar da."

Ayrı olduğumuz yıl içinde yüzü mühürlenmişti ve evden nadiren çıkıyordu. Bazen arkadaşlarından birisi gelir, onunla sessizce otururdu.

Bir yıl sonra tekrar babama verildim. Annem, babamla tek kelime konuşmadan, beni evin kapısına kadar geçirdi ve teslim etti.

8

Tren ilerliyor, işte Grünwald civarındayız. Eskiden burada iner, bir iki gün kalırdım. Köyde yaşayan bir Yahudi çift vardı, mülteciydiler, çocukları yoktu. Onlara savaştan birkaç yıl sonra rastladım, sonra da uğrayıp onlarla kalmaya başladım. Dost canlısı ve misafirseverdiler. Misafirleri yatırdıkları uzun bir verandaları vardı. Akşamları masada oturup çay içerdik. Kamplarda çektikleri acıyı, gevezelik etmeden ve slogan atmadan, sessizce içlerinde taşırlardı. Adam kırk yaşlarındaydı, kadın biraz daha genç. Cömert tabiatları yüzünden insanlar evlerine uğrar, bir iki gün kalır, öyle giderlerdi. Ev eşyaları da satılan bir bakkal dükkânları vardı. Adamın adı Mark, kadınınki Rosa'ydı. Bir akşam adımı söylediğimde renkleri attı ve susup kaldılar. Bu ani, keskin susuş beni kötü etkiledi: Ateşli ateşli konuştum, bana ait olmayan kelimelerle, hayatları boyunca ortak mutluluk için sıkıntılara katlanan annemi babamı anlattım. Ne desem onları yatıştıramadım. Dahası, babamın adını duymanın onları yaktığı o kadar belliydi ki.

O gece valizimi topladım ve hiçbir şey söylemeden ayrıldım. Boş istasyonda iki sarhoş yayılmışlardı. Bana küfredip köpek gibi havladılar. Onlara vurabilirdim ama prensip olarak kimseye vurmam. Artık tren Grünwald'da durduğunda koltuğumda kalıyorum. Camdan bakkal dükkânının genişlemiş olduğunu görebiliyorum. Rafların ve kasanın önünde dikilen müşteriler var. Sahipleri beni mutlaka unutmuşlardır ama ben onların evinde geçirdiğim akşamları asla unutmayacağım. Yara izleri kaldı.

Şimdi tren Grünwald'ın gür ormanlarına doğru tırmanıyor. Mayıs ayında bile ışık sızmıyor burada. Hızla bir yeşil tüneline giriyoruz ve yosun kokusu beni çocukluğumdaki bir eve götürüyor, bu defa dedemin süt ürünleri mahzenine.

Yazları onun gözetimindeyken, annem beni at arabalarına bindirir, köyüne, dedemlerin yanına yollardı. Kendisi gitmezdi. Etrafı uzun ağaçlarla çevrili küçük bir köydü ve uzaktan dedemin alçak evi ormanın ortasında terk edilmiş bir köpek kulübesini andırırdı. Bu tabii evin dıştan görünüşüydü. İçinde iki uzun oda vardı ve bitişiğinde dedemin günün büyük bölümünü kitaplarını alıp oturarak geçirdiği bir baraka. Dedem köyün hahamıydı ve akşama doğru birçok kişi kapısı önünde toplanırdı. Bunlar uzun boylu, sakallı Yahudilerdi. Uzun elbiselerinden at kokusu gelirdi ve ellerinden kırbaç düşmezdi. Kadınlar da boylu boslu ve güçlüydüler. Üstü kapalı at arabalarında oturup bebeklerini emzirirlerdi. Arabaların altındaki çocuklar Çingene gibiydiler. Yalın ayak koşturup dururlardı.

Akşama doğru gelirlerdi. At kişnemeleri ve zillerin şıkırtısı sessizliğe son verirdi. Adamlar önce arabalardan iner, tereddütlü ve kafaları karışık bir şekilde öylece dikilir, sonra kapıya yönelirlerdi. Kapının yanında şaşkın şaşkın dururlardı. Anneannem dışarı çıkar, onlarla yumuşak bir sesle konuşur, onlar da arabalarına geri dönerlerdi.

Saatlerce oturur, onların karanlık çökene kadar sürecek bekleyişini izlerdim. Kadınların çuval yüklü arabalarının yanında diz çöküp inlediklerini görürdüm. Dedem bazen barakasından çıkar, ağlayanları teselli ederdi. Anneannem kısa boylu, içine kapanık bir kadındı, hareketleri sinirli ve çabuktu. İnsanlarla sessizce temas kurar, gereksiz el kol hareketi yapmazdı. Ara sıra bekleyenlere çay ikram ederdi. Hahamı görmek isteyenler çuvallarla un, sebze ve şişelerde yağ hediye ederlerdi. Bağışları çok fazlaysa dedem ertesi gün barakasından çıkıp onları azarlardı. Haham bir bey değildir. İhtiyacından fazlasını yemez. Yoksullara ve hastalara vermelisiniz. Köylerde böyle bir sürü insan var. Böyle zamanlarda dedem gözüme peygamber gibi görünürdü.

Komünist hareketin yerel komiserleri gençleri kurnazca büyüleyip evlerinden çıkardılar, sonra da alıp eğitim kamplarına

götürdüler. En iyileri, epey de kalabalıktılar, Sovyetler Birliği'ne gönderildi. Yalvarıp yakarmalar boşunaydı, ihtiyar hahamın müdahalesi de öyle. Kandırılmış, evlerini terk etmiş ve bir daha dönmemişlerdi. Ne günah işledik? Geceleyin avluda ellerini ovalayıp sorarlardı. Dedem kapıda taş gibi sessiz dikilirdi.

Bu uzun, parlak yazlarda sabah, öğlen ve akşam dualarını öğrendim. Anneannem yanıma gelir, benimle birlikte ibadet ederdi. Duaları ezbere bilirdi. Bazen o kadar uzun süre ibadet ederdik ki ben terasta uyuyakalırdım. Dedem benimle nadiren konuşurdu. Çocuklarla konuşmayı bilmediği belliydi.

Annem, yaz bitiminde, tatilimin nasıl geçtiğini, dedemin ne dediğini sormazdı. Ormanın beni nasıl değiştirdiğini ben kendim de bilmiyordum. Geceleri dedemin kapısı önünde toplanan uzun boylu, sakallı adamlar aklıma gelirdi. Güçlü görünüşleri belli bir çaresizliği gizliyordu. Hahamın onlara bir şey söylemesini bekliyorlardı ama o bir şey söylemediğinden bağlı atlar gibi oldukları yerde ayak değiştiriyorlardı. Onların sızlanmalarını duyan dedem barakasından çıkar ve şöyle bağırırdı: "Dua ve bağışlar şeytanı sizden uzak tutar. Gidin ve yoksullara mevsimin meyvelerini verin." Onlar da hemen arabalarına atlar, kamçılarını atlarının terkisine şaklatır ve karanlık tarafından yutulurlardı.

Babam dedemi ziyaret ettiğimi duyunca, "Oraya neden gittin?" dedi. Sanki daha bu yaşta gitmemem gereken bir yere gitmişim gibi. Tabii bunda benim kabahatim olmadığını hemen anladı ve annemi suçladı.

Babamın yanındayken okula gitmezdim. Babam, "Burjuva eğitimi doğal güdüleri bozar. Üstelik bir çocuğun çalışan insanların yanında olması daha iyidir. Onlardan hayatı öğrenir," derdi.

Babamla birlikte olduğum ayların çoğunu trenlerde geçirdim, tabii üçüncü sınıf trenlerde, bütün zavallılarla ve ezilenlerle birlikte, köylerden, nehirlerden, ormanlardan geçerdik. Babam Ruthenyalıların yaşam tarzını gönülden sever ve onların dilindeki her kelimeyi sanki bir ballı kek diliminin tadını çıkarır gibi telaffuz ederdi. Ruthenyalılar onun aksanına hayran kalırlar ama tabii onun kendilerinden biri olmadığını tahmin ederlerdi. Parti hücrelerinde herkes babamı tanırdı. O her toplantının

başkanıydı. Ben kapalı oturumlarda pişirilen bütün planların ve tezgâhların sessiz tanığıydım. Burada sabotaj ve kundaklama eylemlerini planlarlardı. Özellikle işçilerine az ücret ödeyen ya da maaşları geciktiren Yahudi fabrikatörleri taciz ederlerdi.

Tavlalarda, hayvanların yakınında yaşamak benim için unutulmaz bir büyüydü. Bu toplantılarda uyanık kalıp havada uçuşan her yeni kelimeyi duymayı çok isterdim ama keskin kokular burnuma çarpar çarpmaz uyuyakalırdım.

Ben yedi yaşındayken babam yeraltına indi. Sonraki yıllar boyunca güneş yüzü görmedi. Tünellerde, mağaralarda, terk edilmiş evlerde ve köy yamaçlarındaki ahırlarda yaşadık. Bu süre içinde benimle pek konuşmadı. Hatta işine öyle dalmıştı ki benim varlığımın farkında değildi. Sığındığı yerlerden grevleri, kundaklama eylemlerini, gösterileri ve başka bir sürü şeyi organize ediyordu. Sonra onun Yahudi fabrikatörlere duyduğu düşmanlığın boyutlarını anladım. Yahudi dükkânlarını kötülüğün gerçek kaynağı olarak görüyordu. Onları hiç tereddüt etmeden yakıp kül ederdi. Yeraltındaki üyeler arasında birçok Yahudi vardı ama onlar Ruthenyalı gibiydiler, onların dilini konuşuyor, onların beden dilini kullanıyorlardı. Babam gibi onlar da tüccarlardan nefret ediyorlardı. Toprağın, arpanın ve mısırın kokusunu bu yıllarda öğrendim. Her köşede kıvrılıp yatılacak bir minder vardı. Bazen babam gece yarısı uyanır, sorardı, "Neredesin? Üşüyor musun?" Bir kâbus görmüş olduğunu anlardım.

Polisler peşine düştüğünde beni bir köylüye emanet ederdi, bağlamaya gerek olmayan evcil bir hayvanı emanet eder gibi. Köylü sabahtan tarlaya gider, ben avluda kalırdım. Akşamleyin "Babam nerede?" diye soracak olursam köylü kafasını kaldırır, bana biraz kızgınlıkla bakar "Nereden bileyim?" derdi. Babam gece yarısı ortaya çıktığında sevincim sonsuz olurdu.

Bazen beni uyandırır, "Okula gitmelisin. Herkes okula gider," derdi. Bunlar ağzından yanlışlıkla kaçan eski kelimelerdi. Gerçek düşüncesi belliydi: Burjuva okulu düşünceyi bozar, kapısından uzak durmalı.

Aylarca onun yanı sıra sürüklendim. Bölgede uğramadığımız bir tek köy kalmadı. Zamanla saklandığımız yerin aslında nerdeyse ıssız, küçük bir bataklık arazisi olduğunu öğrendim.

Oradan oraya sürekli taşınmak bana annemin yüzünü ve şehirdeki mütevazı evimizi unutturdu. Nihayet ona döndüğümde annem bana üzüntüyle baktı ve "Nerelerdeydin tatlım?" dedi.

"Köylerde."

"Okula gitmedin mi?"

"Hayır."

Annem başını eğdi. Bendeki değişikliklerin onu üzdüğünü hissettim ama o artık yapılacak bir şey olmadığını anlamış gibi, sustu.

Okula gitmeyi reddettim. Babamla gezmelerim sırasında karanlık yerlere alışmıştım ve ani ışık beni irkiltiyordu. Babamın gelmesini dört gözle bekliyordum ama o nedense gecikiyordu. Hayatım gitgide avluda ya da cam kıyısında oturmaktan ibaret olmuştu. Annem boşuna, benimle konuşmaya çalışıyordu. Ağzından çıkan kelimeler bana yabancı ve yapay geliyordu. Bir keresinde ona, "Neden Ukraynaca konuşmuyorsun?" dedim. Bu eleştiriyi duyunca, gizli yarası yeniden deşilmiş gibi, başını öne eğdi.

9

Üç saat süren hızlı bir yolculuktan sonra tren Pracht'ta durur, bir tepenin üstünde, etrafı çamlarla çevrili, küçük bir köy. Burayı yolculuk serüvenimin başlarında keşfettim, o günden beri de mutlaka uğrarım. O sıralar şiddetli ülser ağrılarım oluyordu ve en ücra istasyonlarda bile durmak zorunda kalıyordum. Pracht'ta sade bir han buldum, ama akıllıca denebilecek tarzda döşenmiş bir han: geniş bir yatak, bir küvet ve kırlara bakan bir pencere. Sadece Pracht'ta vücudumun koşturması diniyor. Orada gözlerimi kapayıp uykuya dalıyorum. Sahibi, uzun boylu, aristokrat bir kadın olan Bayan Groton'un varlığı neredeyse hiç duyulmaz. Yumuşak adımları köy işi kilimler tarafından kolayca emilir. Beni oradan oraya sürükleyen korkularım olmasa burada kalırdım. Pracht'ta bacaklarımı unuturum, yorgunluğum azalır ve rüyasız bir uykuya gömülürüm. Rüyalar hep düşmanım olmuştur. Öyle rüyalar var ki beni şiddetle sarar, tek çarem gece yarısı kalkıp arkama bakmadan kaçmak olur o zaman. Parktaki bir bank bu koyu kâbuslardan iyidir. Pracht'ta rüyalarım üstümden soyulup dökülür, iyileşen bir yaranın kabuğunun soyulması gibi. İki gün süren deliksiz bir uykudan sonra kafam bütün görüntülerden arınır ve ben uzun bir hastalıktan kalkmış gibi, içim boşalmış bir halde avluda dikilirim.

Bayan Groton kahvaltımı genellikle verandaya hazırlar. Yağmur varsa içeride, yemek salonunda yerim. Az konuşuruz ama o beni kelimeler olmadan da anlar. Bütün hareketleri sakin ve sessizcedir. Avluda dikilip onu kuyunun yanında, çamaşır

yıkarken ya da asarken gördüğümde hayatın kötü koşuşturmadan daha fazlası demek olduğunu anlarım. Bayan Groton –ona ismiyle seslenme ihtiyacı duyarım– içinde sakladığın giz nedir? Tabii ki boğarım sesimi. Orada durur, sanki bir şifreyi çözmeye çalışır gibi, onun ölçülü hareketlerini izlerim.

Pracht'ta oturur, hamlelerimi planlarım. Anne ve babamın katili Nachtigel'in izini burada bulacağım. Onun bu bölgede bulunduğundan hiç kuşkum yok. Şimdiye kadar birçok kere kendisine yaklaştım ama o büyük bir kurnazlıkla sıvışmayı başardı. Büyük ihtimalle çimenler ve gül tarhlarıyla çevrili küçük, beyaz badanalı bir evde konfor içinde yaşıyordur. Tüm söylenenlere karşın onun önemsiz bir katil olduğunu biliyorum. Burada baş katiller de rahatsız edilmeden yaşarlar. Ama onu bulana kadar durmayacağıma yemin ettim. Onun vuruş mesafesinde olduğu düşüncesi beni heyecanlandırıyor, hazırlık yapıyor, testi geçmeyi umut ediyorum.

Yıllar önce Bayan Groton laf arasında Nachtigel adında bir adamın bir hafta süreyle yanında kaldığını söylemişti. Altmış yaşında, gün boyu önünde kâğıtlarıyla oturan ve tanınmış bir firmanın temsilcisine benzeyen sakin bir adammış. Son gece sarhoş olup, savaş sırasında Doğu'da bulunduğunu, Yahudi avına katıldığını açıklamış. Onun izlenimlerine ve bildiklerime dayanarak adamın katil Nachtigel olduğundan emindim. Elimde bölgeden çıkışları kapamak imkânı olsa onu kıstırabilirdim ama bu tenha, yeşil kırlarda elinizde tam adresle bile bir evi bulmak zordu.

Vazgeçmedim. Tam tersine, son yıllarda onu bulma isteği daha da güçlendi. Uykuculuğum, sebepsiz korkularım, kafamı allak bullak eden kâbuslarım olmasa çoktan bulurdum. Yine de her şey boşuna değil. Bu hatta bir sürü yoldaşım var ve onu bulacağımız günün uzak olmadığından eminler. Bayan Grotton'a Yahudi olduğumu açıkladığımdan beri bana şefkatle bakıyor, kahvaltıda çıtır tost, iyi kahve ve tatlı olarak da peynirli pasta ikram ediyor.

Prag'da doğmuş, gençliğinde üniversite yönetiminde çalışmış ve orada birçok Yahudi öğrenciyle tanışmış. Şimdi onları hatırlayınca yüzü genç kızlarınkine benzer bir gülümsemeyle ışıyor. Benim gibi, Avusturyalılardan hem nefret ediyor hem de

korkuyor. Yaşı genç olsa doğduğu şehre dönermiş. Ben kendi adıma katilin işini bitirdikten sonra onu Prag'a götüreceğime söz veriyorum. Böyle planlıyoruz.

Bu arada yıllar geçiyor. Yaşlılık Bayan Groton'un üzerine çöküyor, tabii benim ve bir zamanlar erişilebilir durumda olan ama artık bu taraflarda dolaşmayan Nachtigel'in de. Akşamları Bayan Groton oturup bana gençlik günlerinden söz ediyor. O zamanlar Yahudiler Prag'ın taçsız soylularıymış. İlk talibi bir Yahudiymiş, şiirler yazıp ona okuyan, uzun boylu, yakışıklı bir adam. Anne babası duyunca adamı görmesini yasaklamışlar ama garibim bir yolunu bulup kızı istemeye gelmiş. Kapıyı suratına kapamışlar. O zamanlar gençmiş ve anne babasına karşı çıkmaya cesaret edememiş. Sonunda, bir Avusturyalıyla evlenip Avusturya'ya göç etmiş.

Onun evindeki sessizlik sinirlerimi yatıştırıyor. Bazen son yıllarımı burada, uzun gölgeleri yere vuran yüksek ağaçların arasında geçireceğimi hayal ederim. Burada bütün sevdiklerime katılacağım. Bana şefkat gösteren kadınları unutmayacağım. İçimde hepsinden bir parça var. Bir gecelik yatmak için para ödediğim kadınlardan bile bir kıvılcım saklıyorum. Geceleyin trenler boşken ve karanlık rüzgâr çatlaklarda ulurken ceketimin içinde kıvrılır, onları düşünür ve tekrar aralarına katılırım.

Bir yıl önce Bayan Groton beni şaşırtan bir şey söyledi: "Kimse son saatinin ne zaman geleceğini bilmez. Size çok değerli bir şey vermek istiyorum."

"Neden?" Ürkmüştüm.

"Çünkü bunu muhafaza edecek tek kişisiniz." Ceketinin cebindekini çıkarıp masanın üstüne bıraktı. Bu İbranice harflerle süslü, ince bir mezuzaydı.[2]

"Bu kutsal bir eşya." Titriyordum.

"Size kimseye söylemediğim bir şey açıklayacağım," dedi, kafasını eğerek. "Anneannem Yahudiymiş, dönmüş. Ölmeden önce bunu anneme vermiş, o da bana. Şimdi onu bir başkasına devretmenin zamanı geldi. Bunu size veriyorum, çünkü siz de bir Yahudisiniz."

2 Mezuza: Her Yahudi evinin giriş kapısının sağ pervazına yerleştirilen ve içinde Tevrat'tan pasajlar bulunan kutucuk. (ç.n.)

"İnançlı bir Yahudi değilim," diye telaşla açıkladım.

"Yine de onun sizde olması daha iyi. Bu muska bir zamanlar bana huzur verirdi."

"Nasıl?"

"Bilmiyorum. Ama geçen yıl beni sıkmaya başladı. Hayatımın sona ermek üzere olduğunun bir işareti değil mi sizce?"

"Bunu nasıl saklayabilirim? Evim yok, oradan oraya dolaşıyorum."

"Öyleyse onu kime emanet edebilirim?" diye sordu, hem sıkıldığını hem de otoritesini hissettiren bir havayla.

Ona hayır diyemeyeceğimi biliyordum. O anda yapması gereken şeyi yapıyordu, pişmanlık duymadan. Neredeyse: Sadece sizin evinizde rüya görmeden uyuyorum diyecektim. Şimdi nerede dinleneceğim? Para vermeye çalıştım ama kabul etmedi. "Bu muskayı alırsan ödeşmiş oluruz." Bana gizemli bir görev veriyormuş gibi geldi. Üstlenmek istemedim. Ama onun aydınlık yüzünü görünce cesaret edemedim.

Onun otelinde bir gün daha kalmayı planlamıştım ama duygularım elvermedi. Evden ayrılmadan önce alnımdan öptü ve bana uzun bir ömür diledi. Yüzü ışıyordu, bakışı saftı ve hareketleri kusursuzdu. Yine de boğazım düğümlendi ve arkama bakmadan kaçtım.

Şimdi bir yıl oluyor ve bir kez daha Pracht istasyonundayım. Dikiliyorum ama bacaklarım beni taşımıyor. Ona ne olduğunu sormaya korkuyorum. Korku beni felç ediyor, köhne istasyonda oturup içki üstüne içki yuvarlayarak gelecek treni bekliyorum.

10

Buradan öteye yalnızca ekspres işliyor ve istasyonların arası uzak. Yumuşak koltuklara gömülüyor ve burasının evim olduğunu hissediyorum. Başka yerim yok. Kabul etmeliyim ki bu hareketlilikte birkaç hoş sürpriz de çıkıyor: tanıdık bir gölge, ani bir koku, bazen beni karşı konamaz biçimde çocukluğuma çeken bir müzik. Şanslıysam bu hattaki rakiplerimden birine rastlarım. Bir süre benden kurtulmaya çalışır ama vazgeçmem. Sonunda onu karanlık bir köşede sıkıştırırım.

Karıştırdığım ortaya çıkar. Adam rakiplerimden biri değildir. Aksine o da Nachtigel'in izini sürmektedir. Yıllardır onun peşinde. Doğru, geçen yıl boyunca çok yıpranmış, fazla uyumaya başlamış ve işler zorlaştığında Avusturya konsolosluğuna başvurup vize istemiş. Şimdi pişman. İnsan sözünü tutmalı, özellikle yeminini. Ona keşiflerimden ve gizlice albayı gözleyen yoldaşlarımdan söz ediyorum. Bazılarının onun da ortağı olduğu ortaya çıkıyor. Örneğin, Bayan Groton'u tanıyor. Benim gibi ona ve mütevazı oteline hayran. Bir içki içiyor, ısınıyor ve eskileri anıyoruz. Yolu çoğunluk benimkiyle çakışmıyor ama arada bir buralara düştüğü oluyor. Birkaç yıl Weinberg'de yaşamış ama Yahudi düşmanı sataşmalara artık dayanamaz olmuş. İstasyonlardan uzak kalmaya çalışıyor. Stark'tan da söz ettik tabii. Stark'ın adını duyunca yüzünü ekşitti ve "Yahudi komünistleri hazmetmek bana zor geliyor. Onların adanmışlıkları başka tür bir dindarlık. Önce kendilerini adam etsinler sonra da dünyayı," dedi. Ama boşuna ağzımızı yormayalım. Onlar artık

yok. Sadece birer gölge, hayalet onlar. Hayatta bir vazifemiz var: Katili bulmalıyız. Onu bulduktan sonra sessizce Avusturalya'ya göçebiliriz.

Kazara, birkaç yıl önce bu trende Rollman'ın yeğenine rastladım. Ne de çok amcasına benziyordu. Fransa'ya gidiyordu. Yirmi yedi yaşındaydı ve Yahudi komünistlerin tüm özellikleri yüzüne kazınmıştı: gözlerdeki şimşek, kararlılık, kaçamak bakışlar. Bir anlığına durdurmak istedim ama dinlemedi. Kendime hâkim olamayıp bağırdım, "Rollman amcanı iyi tanırım. Son saatlerinde onunlaydım. Nereye gidiyorsun?"

"Paris'e"

"Bu bölgeyi terk mi ediyorsun?"

"Burası bir çöl. Fransa iş cenneti."

"Büfede bir şeyler içsek ya?"

"Acelem var. Komite bu gece Paris'te toplanıyor. Kusura bakma."

Rollman'ın yeğeniyle bu kısa temas onun yüzünü ve ölümünü bir çırpıda geri getirdi. Yahudi komünistler bir ölüm arzusuyla doğuyorlar. Önce yeraltında, sonra hapiste. Sovyetler Birliği'nde onları itiraf ettirmeden öldürmezlerdi. Yine de babam orada yapılan her şeyi tutkuyla savunurdu. Bir yoldaş lidere karşı gelmişse komite önüne çağrılır, suçunu itiraf eder, hatalarını kabullenirdi. Annem fazla konuşmazdı. Ama sessiz yüzü her şeyi söylerdi. Hiçbir şey bizi dünyayı düzeltme davamızdan vazgeçiremez.

Stark'tan ayrılalı beri yüzü aklımdan çıkmıyor. Gözleri uzaktan beni çağırıyor: "Geri dön, biz küçük bir aileyiz, parçalanmışız ve birbirimizi kollamalıyız. Elimden geleni yaptım. Daha fazlasını yapamam. Ama daha iyi bir dünyaya olan inancım hiç körelmedi, şimdi bile. Biz şimdiki hayatı gelecekteki hayat için feda ettik ve ben bu dünyayı hiç gocunmadan terk ettim. Birkaç kuşak sonra bizi hatırlayacak ve diyecekler ki Yahudi Komünizmi gerçek Komünizmdi. Herkes kendini adamıştı, kalbi ve ruhuyla, sonuna kadar." Sesi böyle diyor işte. Ve gece, karanlık koyulduğunda keskin hatlarını görüyor, onu terk ettiğim için köşeme gömülüyorum. Ekspres Sternberg'de durur. Bazı istasyonlar beni doğruca büfeye koşturur. Ötekilerde

sanki bunlar istasyon değilmiş de üstünde dikkatle yürünmesi gereken ışıkla kaplı yerlermiş gibi inerim. Sternberg depolarla çevrili, orta ölçülerde bir istasyon ve arkada sevimli, düzenli bir büfe var. O büfede yirmi küsur yıl önce sevgilimi, Bertha'yı keşfettim. Kasaya bakan uzun boylu, çekici bir kadındı. İlkin bakışlarımla karşılaşmamaya çalıştı ama bu kaçış sadece kuşkumu doğruluyordu: O bizden biriydi. Onunla birkaç sırrımı paylaştım. O kendinden söz etti. Vücudunu sevmeyi ve suskunluklarına saygı duymayı öğrendim. Hayatında anmak istemediği bir dönem vardı ama kalan kısımlar hakkında rahatça, hatta neşeyle konuşuyordu. Hareketleri akıcıydı, kamplarda kalmış birinin hareketleri gibi değildi. Önceleri hareketleri beni korkutuyordu ama yıllar geçtikçe onlara saygı duymayı öğrendim.

Kendini adamanın sınırlarını bilirim ve fazlasını istemem. Bizim gibileri pek çok kimseye bağlıdırlar, sağ ya da ölü. Arkadaşından gereksiz bağlılık isteme. Kafamda bu düşünceyle yıllar önce ona evlenme teklif ettim. Otuz beş yaşındaydım, trenlerde yorgun düşmüştüm ve vücudum sürekli bir yatağın özlemi içindeydi. Bertha bana kocaman açılmış gözlerle, sanki birbirimize bu haksızlığı neden yapalım, der gibi baktı. Senin yollarda olman lazım, benim de sükûnete ihtiyacım var. Bakışındaki dürüstlük beni şaşırttı. Ondan sonra birbirimizi sadece yılda bir kere gördük, Mayıs sonunda, tam olarak yirmi üçünden ay sonuna kadar. Hepimiz gibi, yıllarla biraz yaşlandı o da, ama güzel hatları solmadı. Geniş gülümsemesi, üzüntünün beni yenmesine izin vermem, der gibiydi.

Yolculuklarımda yanımda olsaydı benim için daha kolay olurdu. Nerden bakarsanız bakın gece treni kasvetli olur. İstasyonlarda birlikte eğlenebilirdik. Doğru, Bertha'yı karıştırmamam gereken sorumluluklarım var, en iyisi hiç bahsetmemek olan birkaç mesele. Ama farklı olurdu. Onu ikna etmeye çalıştım ama boşuna. Bir gün önce beni şaşırtan bir şey söyledi: "Memleketime, Zalishtshik'e dönmek istiyorum."

"Ruhunu ele geçiren ne?" Titriyordum.

"Gitmeliyim," dedi neşesizce.

"Orada hiç Yahudi yok, sadece Ukraynalılar ve Polonyalılar."

Daha önce bana memleketine dönmek istediğini ima etmişti. Özlediği şeylerden ve zorunluluklarından söz etmişti ama ben bunu bir kuruntu olarak almıştım. Hatta bir keresinde onu azarlamış ve "Mezarlığa dönmüş bir şehre kimse geri gitmez. Yas tutmanın da dayanabileceğimiz bir sınırı vardır," demiştim.

Gece boyu seyahatin zamansız ve tehlikeli olduğu, ertelemesinin iyi olacağı konusunda onu ikna etmeye çalıştım. Birkaç mücevher satıp ona eşlik edebileceğimi bile söyledim. Bir an için bu sözler yüreğine dokunmuş gibi geldi. Bana bir fincan kahve ve birkaç kurabiye verdi ve benimle birçok konu hakkında konuştu, bu arada büfeye uğrayan bir gezginden de söz etti. Adam Galiçyalı bir Yahudiydi. Sabahları bir şala[3] sarınıp dua ediyordu. Bertha'nın sadece benim dikkatimi dağıtmaya çalıştığını biliyordum. Korkunç rota kafasında çoktan belirlenmişti.

Yine de onu yolculuktan vazgeçirmeye çalıştım. Buradaki sorumluluklarımızdan, Stark ve Mina gibi bize ihtiyacı olan insanlardan ve katilleri bulup öldürme görevinden söz ettim. Onlar yaşadıkça hayatlarımız hayat değil. Her zamanki gibi, yüzeysel kelimelerle gerçeği anlatan kelimeler birbirine karıştı. Şimdi anlıyorum ki onunla gitmeliydim ama o sıra nedense, buradaki hayatımın bir başka amacı olduğundan emindim. İçten içe, ertesi sabah niyetini değiştireceğini umuyordum. Ama henüz ondaki uçurumun derinliğini kavrayamamışım.

Ertesi gün istasyonda ikimiz de kendi trenini beklerken kelimeler söylenemeden içimde kaldı. Bertha benimle sanki ben yenik, yolunu kaybetmiş bir kardeşmişim gibi konuşuyordu. Gözleri vahşi bir şekilde, ölüm korkusunu atmış birinin gözleri gibi parlıyordu.

Baharda Bertha'mın Zalishtshik'e vardığını ve bir köylü kadından oda kiraladığını öğrendim. Günün büyük kısmını nehir kenarında geçiriyor ve artık geri dönmeyi düşünmüyormuş. Bu bilgi atalarının mezarında dua etmek için Zalishtshik'e giden Yahudi bir tüccardan gelmişti. Memnun olup olmadığı yolundaki soruma kaba bir şekilde, beni korkutan bir sesle "Çok memnun," diye cevap vermişti.

3 Şal: Yahudilerin dua ederken kullandıkları özel şal. (ç.n.)

Artık Sternberg benim için Sternberg değil, sadece fazla oyalanmamam gereken, alevler içinde bir yer. Yine de büfeye gider ve sahibine sorarım, "Bertha'dan haber aldınız mı?"

"Tek haber bile yok."

Her yolculuk öncesi ya da sonrası birlikte oturduğumuz banka otururum. O beni terk edeli dünyayla olan bağım zayıfladı.

11

Sternberg'den kuzeye gitmek soğuk suya dalmak gibi. Bertha'nın yüzü hep gözümün önündedir. Onun nehir kıyısında, kimseyle konuşmadan, suya bakarak oturduğu düşüncesi –daha doğrusu görüntüsü– giderek mavi bir renk alır. Sırtlarında ağır balyalarıyla sessiz adamların oluşturduğu konvoyları aklıma getiren soğuk bir mavi. Bu hattan çıkıp gitmeliydim, gidip onu içinde bulunduğu dalgınlıktan çekip almalıydım. Boğulmaktansa şansını benimle denemesi daha iyi olurdu. "Gitmeliydim," diyorum çünkü her şeyi ertelerim, tereddütlüyüm. Yıllar yılı bu hatta bağlandım kaldım ve artık Bertha trenle ulaşılamaz olduğunda ona doğru daha fazla çekiliyorum.

Bir yıl önce, Bertha'dan ayrıldıktan hemen sonra, yine bu hatta, ona ikizi kadar benzeyen uzun boylu bir kadına rastladım. Karşımda oturuyor, kitap okuyordu. Ani bir çekim hissettim. Yanılmamıştım. Bizden biri. Ona döndüğümde ret anlamına gelen garip bir hareket yaptı. Sağırdı galiba. Sağır insanlardan ürkmem. Bu civarda oturan kütük gibi sağır bir dostum var.

Ona anadilimde bir not yazdım: adım ve memleketim. Düzgün bir el yazısıyla cevapladı, "Komşuyuz. Adım Rosa Tag ve Strozhnitz'denim." Sakatlığı olmasa sohbete koyulabilirdik. Trende sohbet bazen konyak kadar iyi gider. Bir keresinde babamla Strozhnitz'den fazla uzak olmayan bir domuz ahırında kalmıştık. Kasabanın içine girmedim.

Yazmaya devam ettim. "Savaş sırasında neredeydin?"

"Sibirya'da," diye cevapladı. Anladım: zengin bir aileden.

Ruslar bizi kırklarda işgal ettiklerinde zenginleri Sibirya'ya sürdüler. Çoğu hastalanıp orada öldü, kalanlarsa dondular ve sakat kaldılar. Sağır kadınları severim ama onları kucaklayamam. Nedense bana çocuksu, savunmasız görünürler.

Bertha'nın adını yazıp uzattım, "Hatırlamıyorum," diye cevapladı. Oturup yüzüne bakarak tefekküre daldım. Tefekkür bir tür kayboluş. Tefekkür sırasında iyi bir müzik dinliyormuşum gibi bütün varlığım uyarılır.

Yine de, kendimi tutamadım. Ona daha geçen gün memleketi Zalishtshik'e geri dönen arkadaşım Bertha'ya çok benzediğini söyledim. Cevabı beni duygulandırdı: "Annem Zalishtshik'te doğmuş."

"Şimdi birbirimize bağlandık, bu tesadüf olamaz," yazdım.

"Param olsa ben de giderdim," diye cevapladı.

"Hayallere bağımlı olmamalısın," diye kızdım ona. "Hayaller konyaktan daha tehlikelidir. İnsan doğru olanı bir karşılık ya da mükâfat beklemeden yapmalı."

Yazdığım kelimeler karşısında titredim ve onları geri almak istedim. Süslü sözlerden nefret ederim. Bunların babamın sözleri olduğu aklıma geldi, bana söyler dururdu. Yıllar önce kızardım, şimdi onunla daha sakin bir ilişkim var, peronlarda ona benzeyen insanların sayısı gittikçe artıyor.

Tren Gründorf'ta durdu. Kadının elini eski usulde öptüm. Şimdi ona nerede yaşadığını sormadığıma pişmanım. Onu büfede bir yemeğe davet etmeliydim. Bir kadın böyle bir jest yapmadan bırakılmaz.

Gründorf'u kesişme noktası olarak düşünürüm. Oraya her varışımda içim yeniden yaşama sevinciyle dolar. Bu belki uzun boylu, güçlü, hareketleri bir kaçağınkileri andıran gizli yoldaşım Bayan Braun yüzündendir. İlkin onun sinirli halleri dikkatimi çekmiş ve aptalca sormuştum, "Bu hareketleri nereden edindiniz?"

"Babamdan," dedi.

"Peki, babanız kimdi?"

"Bir Yahudi," diye fısıldadı. "Ama annem değildi."

O zamandan beri arkadaşız. Bölgenin yerlisi olan kocası ormanda çalışıyor, kendisi de büfeyi işletiyor. Kocasını yalnız-

ca bir kez gördüm. Yüzü ciddi ve gergindi, kırbacını inatçı bir hayvanın sırtına indirmeye hazır bir adamın yüzü gibi. Bayan Braun bir keresinde bana açıklamıştı: Kocası çok içiyordu.

Keyfi yerinde olduğu zamanlar Bayan Braun bana savaştan bahseder, kereste fabrikasının yanındaki bir kulübede yaşadığı günlerden, kiliseye gitmekteki ısrarından ve her gece bir ikonanın önünde dua edişinden. İspiyonculardan korkuyordu hatta şimdi bile korkuyor. Bu bölgede Yahudi düşmanlığı koyu ve ortalıkta tek Yahudi dahi bulunmamasına rağmen herkes onlardan sanki hayattaymışlar gibi söz ediyor.

Yıllar önce cömert bir anımda ona Nachtigel'in peşinde olduğumu açıklamış, yardımını istemiştim. Bölgeyi iyi tanıyor, kimlerin savaşa katıldığını, kimlerin geride kaldığını. Cumartesi geceleri ve Pazarları her yerden insanlar gelir, onun büfesinde toplanırlar. Tartışır, sarhoş olur, savaş anılarını tazelerler. Zamanla Bayan Braun, Nachtigel adında bir adamın da buraya uğradığı ve hakikatten onun da katillerden biri olduğu yolundaki şüphemi güçlendirdi. Her bilgi kırıntısı karşılığında ona ya para ya da bir hediye veririm. Bir keresinde bana, "Hediyelerin benim için çok değerli. İçimdeki Yahudilik duygusunu uyandırıyorlar," diyerek itirafta bulundu. Ona inanmıyorum. Son zamanlarda, onun verdiği bilgilere de güvenmez oldum. Birkaç yıldır kocası gibi o da içkiye sardırdı ve sonra da uydurur oldu. Kuşkuları gerçek yapıyor, geçmişle gelecekle keyfince oynuyor ve bana asla gerçekleşmemiş "gerçek" hikâyeler anlatıyor. Ama ona kızmam zor. Coştuğu anlarda Yahudilere bağlılığının sonsuz olduğunu söylüyor. Sadece yarı Yahudi olduğu halde kendisini katıksız Yahudi hissediyormuş. Bana bir gün bu lanetli bölgeden ayrılacağına, bir trene atlayıp soluğu doğru İsrail'de alacağına söz veriyor.

Tüm bunların hayal olduğunu biliyorum. Ayılır ayılmaz hepsini unutur. Yine de duymak hoşuma gidiyor. Bir keresinde bana dönüp şöyle demişti: "Burada ne işin var? Seni anlamıyorum. Burada her şey çürümüş. İlk trene atla ve İsrail'e git."

"Peki, Nachtigel'i kim öldürecek?"

"Ben," dedi, "senin yerine ben yaparım o işi."

Ne zaman birisi İsrail'den söz etse içimi bir kasvet kaplar.

Oraya gitmeyi çok isterdim, güç toplamak için. Sonra buraya güçlenmiş olarak geri dönerdim. İsrail'de geçireceğim bir ay beni cesur bir adam yapardı. Trenlerden kopup ormanlarda yaşamayı, işime odaklanmayı, yoldan çıkmamayı ve umutsuzluğa düşmemeyi öğrenirdim. Sessizlik. İhtiyacım olan şey bu. Ve bu da trenlerde bulunmaz. Trenler, sonuçta, bir sinir yumağından başka nedir ki?

Bu sefer beni tam büfeye girerken gördü ve seslendi, "İşte geliyor, gönlümün avuntusu." Hemen bana ekşili çorba ve peynirli omlet ikram etti. Bu yemekleri sevdiğimi biliyordu. Ben de ona ipek bir mendil getirmiştim. Çok sevindi ve bana insanlardan, dedikodulardan söz etmeye başladı. Bu arada bir bilgi de verdi: Nachtigel Weinberg'de restore edilen bir ev satın almıştı.

"Benden şüphe ediyordun," dedi kışkırtıcı bir tonla. "Ama görevimi unutmadım. Kulaklarım daima açık ve sorular soruyorum."

"Teşekkürler," dedim.

"Bana teşekkür etmemelisin. Yahudi toplumuna bir borcum var, değil mi?"

Bayan Braun böyle işte. Son yıllarda ona güvenmek zorlaştı ama kafası ayık olduğu zamanlar bir tür dürüstlük geliyor gözlerine. Bu acı biriktiren bir bakış. Bir keresinde bana şöyle dedi: "Babam benden hoşnut değildi, çünkü okulu terk etmiştim. Bu onu çok yaraladı. Ölüm yatağında bile üzülüyordu. Çabalamadım değil ama dikkatimi vermek için yeterince huzurlu değildim. Oğlanlarla meşgul oluyor, ev ödevlerimi yapmıyordum. Sonunda beni bir meslek okuluna göndermekten başka çare kalmamıştı. O gün babam için kara bir gündü. Öteki taraftan annem ise pek üzgün değildi. "Okumak istemiyorsa niye zorlayalım? Çalışmak utanılacak bir şey değil ya." Babam aynı fikirde değildi ama tartışmaya girmedi. Şimdi onun üzüntüsünü anlıyorum. Sakin bir adamdı ve annem de ben de ondan korkmazdık.

Bayan Braun gönlümü çeler, ben de uydurduğu yalanlar, alıp ödemeyeceği borçlardan dolayı onu affederim. Cennetten inmiş biri olmadığı kesin. Yine de ruhunda bir tür ışık parlıyor.

Ertesi gün pazar yerine giderim. Buradaki pazar yeri bana

memleketimi ve gece yarısına kadar yanan parlak yaz ışıklarını hatırlatır. Geceler burada da ışıklı ama hiçbir şey hissetmiyorum.

İki yüz yıl önce, bu yoksul kasabada Yahudiler yaşıyordu. Onların anıları silindi ama pazar yerinde beni çok heyecanlandıran birkaç parça antika Yahudi eşyası buldum. O günden beri buraya pazarın kurulduğu gün gelmeye dikkat ederim. Ara sıra bölgede bir iki hafta kalırım ki Salı pazarı için tekrar uğrayabileyim. Bunu Bayan Braun'a hiç söylemedim. Eşyaların değerini bilirse hepsini benden önce almak isteyeceğinden kuşkulanıyorum. Aptal değil.

Bu uzak pazar yerinde, yıllar boyunca şarap kadehleri, şamdanlar, Hanukkah mumlukları[4] ve hatta eski bir dua kitabı buldum. Kitabı Stark'a gösterdiğimde çok heyecanlandı. Gözleri yaşla doldu. Stark çok özel bir yaratık, yeryüzünde nesli tükenen cinsten.

Hayatımı bu tuhaf yolla kazanıyorum. Değerini kimsenin kestiremeyeceği antikalar alır, koleksiyonculara satarım. Bu sırrı özenle korurum. Buraya önce gelen iştahlı rakiplerim olur ama çoğu zaman ben onları geçerim. Valizimde bölgede kurulan bütün pazarların günlerini gösteren bir listem vardır ve hayatıma bu liste yön verir. Pazarlar yüzünden uzak diyarlara sürükleniyorum ama değiyor. Bir antikayı keşfetmenin zevki başka hiçbir şeyde yok.

Bir keresinde Stark bana, "Senin işin kutsal. Değerli eşyalar yabancıların elinde bırakılmamalı. Muhteşem anıları saklıyor onlar," demişti. O bana bunları diyeli bu kuş uçmaz, kervan geçmez yerlere ilgim daha da arttı. Bazen bu tutkumdan dolayı vicdan azabı çekiyorum çünkü beni asıl hedefimden saptırabilir: katilden.

4 Hanukkah mumluğu: Hanukkah Yahudilerin Işık Bayramıdır. Kasım sonu ile Aralık sonu arasına denk gelen bir zamanda sekiz gün süre ile evler "menorah" adı verilen, dokuz adet mum yeri olan özel şamdanlarla ışıklandırılır. (ç.n.)

12

Gründorf kasabasını ve civarındaki köyleri avucumun iç gibi bilirim. Burada bazen güz sonuna kadar kalırım. Bazen dağlara kadar uzanırım. Doğru, her zaman aradığımı bulamam. Pazarlar çoğunluk perişan ve boğucudur ama bu mevsimde manzara bunu telafi eder. Köyler arasında ruhu besleyecek her şey bulunur: mavi gökler, yeşil çayırlar ve meşe ağaçlarının ortasından geçen patikalar. Beni kemirmekte olan ülseri unuturum. Ama Bertha'nın yüzünü değil. Şimdi uzakta, bir nehir kıyısında kendini çürümeye bıraktığı için karşı konamaz bir güçle ona doğru çekildiğimi hissederim.

Bir köyden ötekine giderken konyak şişemi çıkarırım. Böylece keder bulutlarını ve yakıcı korkuyu kovarım. Konyak olmadı mı Wirblbahn görüntüleri bana geri gelir. Yeniden doğuşumun dehşetlerini bir kez daha görürüm ve hayatın anlamı kalmaz. Ama şans yüzüme gülerse, nereye dönsem hazineler bulurum. Yedi yıl önce buradan istasyona iki şişkin sırt çantasıyla dönmüştüm. Neler bulmamıştım ki! Şamdanlar, iki Hanukkah mumluğu ve bir sürü şarap kadehi. Hepsinden değerlisi: kitaplar. İhtiyar bir köylü eski bir leğenin içindeki antika kitap yığınını gösterdi. Onların ağırlığınca altın değerinde hazineler olduğunu bir bakışta anladım. Şüphelenmesin diye başka şeyler de satın aldım.

Gerçekten bir define bulmuştum, aralarında yedinci yüzyıldan bir dua kitabı da vardı. Kenarları yıpranmıştı ama harfler okunaklıydı, parşömen cilt iyi korunmuştu ve üzerin-

de temiz bir el yazısıyla, kocakarı ilaçları, akrabaların önemli günleri ve hatta çocukların bu kitaptan çalıştıklarını gösteren birkaç çizim bile vardı. Benim İbranice ve Aramicem kıt, ama yıllardır süren tuhaf uğraşlarım beni bunları öğrenmek zorunda bıraktı. Önceleri ne yaptığımı bilmeden alır satardım. Sonra kendisinden daha çok söz edeceğim Haham Zimmel beni sınıfa oturttu. Araştırmalarıma ilk başladığım zamanlar, yıllar önce ya da daha doğrusu ben hâlâ labirentlerde dolanıp dururken. Bir keresinde, şansıma, bir İtalyan köyündeki antikacı dükkânından açıklamalı bir Haggadah[5] aldım. Çizimler solmuşsa da harfler renklerini korumuştu. Onu Haham Zimmel'e gösterdiğimde başını elleri arasına aldı ve çığlık attı, "On üçüncü yüzyıldan!"

Daha sonra Haham Zimmel bana Haggadah için hatırı sayılır bir miktar ödedi ve ben de ona İbranice öğreneceğime söz verdim. Ama fazla ilerleme kaydetmedim, ağır Grozowoski sözlüğünü valizime sıkıştırmak zor geliyor, akşamları da yorgun oluyorum. Gerçi valizimde birkaç kitap oluyor hep ve ara sıra bakıyorum ama aslını sorarsanız yalnızca Haham Zimmel'le çalışıyorum.

Definemde değerli ve az bulunur kitaplar vardı, Kabalacı ve vaaz verme sanatı üstüne kitaplar. Onları masasının üstüne yığdığımda Haham Zimmel beni kucaklayıp "Bunlar hazine. Kudüs'teki Gershom Scholem'e yazayım beni ziyarete gelsin," dedi.

Kader her sene yüzüme gülmüyor. Pazardan pazara sürüklendiğim ve yalnızca perişanlık bulduğum seneler var. Tezgâhlarda yıpranmış okul kitapları sergilenir, depolarda çürümüş mobilyalar orta yere yığılır. Satış için getirilmiş ihtiyar atlar çitlerin yanında halsizce dikilir ve sahipleri, can sıkıntısından, onları insafsızca kırbaçlar.

Başka çıkış olmadığından, kaçar su kıyısına giderim, göl kenarında oturup yabankazlarının uçuşunu gözlerim. Bu her zaman işe yaramaz. Melankoli bana açık alanda musallat olursa hemen ilaç almalıyım. Bazen koca bir şişeyi devirmekten başka yolum kalmaz. Sarhoş olur, bir çuval gibi büzülürüm.

5 Haggadah: Hıfıs Bayramında sofrada okunan kıssaları içeren kitap. (ç.n.)

Yedi ya da sekiz saatlik deliksiz uykudan sonra uyanır, gözlerimi açarım ve bir tür netlik önümde ufuk gibi açılır. Tepeleri ve vadileriyle koca arazi sanki uzatılmış bir elin üstünde bana sunulur. O zaman, bana şöyle diyen bir ses duyarım: "Neden Jugendorf'a gitmiyorsun? Orada pazar filan yok ama kitaplar ve eşyalar belediye binasının önünde satılıyor. Kalk ve oraya git." O ses beni hiç yanıltmadı. İki yıl önce Jugendorf'ta bir çift şamdan buldum. Antika değildiler ama güzellikleri gönlümü çeldi.

Yıllar yılı işte böyle dolaştım. Bölgede rakiplerim de oluyor ve bazen onlardan birine rastlıyorum. Onlar benim kadar bilgili değiller. Kafaları karışık bir şekilde dolanıyorlar, sonunda cesaretleri kırılmış olarak bir meşe ağacının dibine uzanıyorlar.

Hazinelerin yıldan yıla azaldığı kesin ve birkaç yıl içinde tükenecekleri de. Ama endişelenmiyorum. Bulduklarım sadece karnımı doyurmaz, beni heyecanlandırır da. Doğru yere gitmek, keşfetmek ve satın almak coşkum beni tamamen ele geçirir. Bu cephede mükemmel bir askerimdir. Yıllar içinde kendimi önemsemeyi, sezilerime kulak vermeyi, kalkıp ayağımın götürdüğü yere, doğruca gömü yerine gitmeyi öğrendim. Bu kendi kendime geliştirdiğim bir beceri ve sonuçlar beni her defasında yeniden şaşırtır. Böylelikle, küflü mahzenlerde İbranice harflerle süslü Işık Bayramı[6] tabakları, şarap kadehleri ve şamdanlar buldum. İlk bakışta kültürel hiçbir şey barındırmıyor gibi görünen uzak pazarlarda eski kitaplar ve el yazmalarına rastladım. Haham Zimmel bir keresinde, gün gelip insanların benden Cairo Geniza'dan bahseder gibi bahsedeceklerini söylemişti. Şüphesiz, coşkusu abartılıydı ama bu hazinelerin izini sürmek ve onları bulmak kafamı dağıtıyor. Bir şey keşfettiğim zaman sonsuz bir sevinç duyuyorum.

Yıllar önce Haham Zimmel bana bu bölgede hazineler tükenirse başka kaynaklara, mesela Almanya'ya yönelmemi öğütlemişti. Sıkı çalışma sonucu kazandığım tecrübemin orada da işime yarayacağını umuyorum. Gördüğüm kadarıyla yaşlanmak o gizli seziyi köreltmiyor. Tam tersine, artık zulaları daha kolay

6 Işık Bayramı: Yahudilerin eski Mısır'dan çıkışlarını kuzu kurban ederek kutladıkları bayram. (ç.n.)

buluyorum. Bu yeteneği kimseyle, Bertha'yla bile tartışmadım. Sadece Haham Zimmel, sadece o biliyor bu sırrı.

Ama sonuçta karanlık aydınlıktan daha büyük. Belki daha uzun demeli. Karanlık üstüme çöktüğünde bu yeşil çölde yolumu kaybeder, hastalanırım. Bunun bir sebebi var: Otların, özellikle de gelinciklerin kokusu boğuyor beni. Gründorf'un havası hiçbir yerinkine benzemiyor ve ilk günlerde bunun neden böyle olduğunu anlamazdım bile ama şimdi biliyorum: gelinciklerden yükselen ince koku. Kokusuz bir koku, hiçbir belirgin özelliği bulunmayan ama doğrudan sinir sistemini etkileyen. Eskiden, bölgeyi hemen terk etmeye bakardım ama kaçmanın işe yaramadığını öğrendim. Aksine kaçmak etkiyi artırıyordu. Bu nedenle bir dağ yamacında karar kıldım, rüzgârın eğlenmediği bir yerde, sadece orada koku biraz azalıyor. Öğrendim ki her şey birbirine bağlı. Gelinciksiz bir mevsim başarılı bir mevsim. Duyularım rahatsız olmuyor o zaman; ayaklarımla uyum içinde oluyorlar. Ulaşmam gereken yerlere ulaşıyorum.

Bazen karanlığın parçaları birleştiğinde, tabancayı cebimden çıkarıp bir şarjör mermiyi havaya boşaltırım. Tabancayı savaştan hemen sonra Wirblbahn'da buldum. Kader Nachtigel'i bana getirirse onu soğukkanlılıkla vuracağım, tereddüt etmeden ve öfkelenmeden. Uykuda bile kendimi o an için hazırlıyorum.

Ateş ettikten sonra sessizce oturup tabancayı temizlerim ve uzun süre düşünürüm. Doğru zamanda işime yarayacağını hissederim. Aklıma gelmişken, onun varlığından yalnızca bir kişiye söz ettim. Bir keresinde, tuhaf bir anda, Bertha endişeyle sordu: "Neden bir tabanca almıyorsun? Sürekli yollardasın, kendini savunabilmen lazım." Sırrı ağzımdan kaçırmak üzereydim ki kendimi tuttum.

Yıllar önce bir kiracı Bayan Groton'a saldırdı. Ona küfretmiş, kendisini gece uyandırdığı için küçük köpeği Mutzi'yi öldürmekle tehdit etmişti. Bayan Groton'un benzi attı ve özür diledi. Korkuyla, Mutzi'nin sakin, nazik bir köpek olduğunu, sadece ayağındaki bir yara yüzünden inlediğini söyledi. Bu açıklama kiracıyı tatmin etmedi. Küfretmeye devam edip yine tehdit savurdu. Onun Bayan Groton'un küçük yaratığını öldürmeye gerçekten niyetli olduğunu anlar anlamaz doğruca odama

gittim, tabancamı alıp onu korkutacaktım. Neyse ki, adam fikrini değiştirdi, parasını ödedi ve çekip gitti.

Tabanca önemli sırlarımdan birisi. Bakım yapmaya fazla fırsatım olmuyor. Sadece burada bu ıssız yerlerde akşamları çıkarıyor, parçalarına ayırıyor, yumuşak bir bezle siliyor, ince namlusunu yağlıyor ve tekrar yerine koyuyorum.

13

Mevsim hoşuma gitmezse kuzeye, çorak Graten Dağları'na yönelirim. Yolun büyük kısmını yürürüm ama şiddetli yağmur yağarsa bir araba kiralar, öyle çıkarım. Haham Zimmel'e oraya yaptığım yolculuklarımdan ilk söz ettiğimde "Bildiğim kadarıyla Yahudiler orada hiç yaşamadı," yorumunda bulundu. Ama nedense beni oraya çeken bir şey var. Bacaklarıma uymaya hazırım, beni hiç yanıltmadılar. Bir keresinde bana Stark'ın gizlendiği yeri açıkladılar. Onlar sayesinde iyi pazarları, hatta Bertha'mı keşfettim. Düşüncelerim çelişkilerle dolu, duygularım patlamak üzere. Sadece bacaklarım huzur içinde.

Graten Dağları yüksek ama dik değildir, geniş bir arazi boyunca uzanırlar. Yaz sonunda yoğun bir sessizlik asılı olur orada, beni körkütük sarhoş eder. Gretchen adında bir köylü kadından oda kiralar, yatar uyurum. Ona ilk geldiğimde hâlâ tarlalarda çalışıyordu. Evli kızları uzaklardan onu ziyarete gelirlerdi. Birlikte dışarıda oturur, gecenin geç saatlerine kadar sohbet ederlerdi. Zaman zaman ben de onlara katılırdım. Şimdi seksen yaşında, yüzü buruştu ama hasır şapkasını giyip bahçeye indiğinde yüzü yeniden gençleşiyor ve çiçek tarhlarını canlılıkla çapalıyor.

Akşamları bana ekşi kremalı süzme peynir, sebze salatası ve taze köy peyniri ikram ediyor. Basit bir kadın ve düşünceleri sınırlı ama bahçesi hakkında konuşurken, artık bol süt vermez olan inekten, vakitsiz ölen köpekten, kendisini eskisi kadar sık ziyaret etmez olan kızlarından bahsederken sözlerinde bir

bilgelik saklı. Biliyorum ki, benim tersime, hayvanlara ve bitkilere hep yakın olmuş ve hep onlardan güç almış. Şimdi geç yaşında ölümünden doğallıkla söz ediyor, ecelinin ne zaman geleceğini biliyor gibi. Ona çeşitli sorular soruyorum çünkü sesini duymak hoşuma gidiyor. Sözlerinde abartılı hiçbir şey yok. Tecrübelerinin ona öğrettiklerini bana yapmacıksız bir şekilde anlatıyor.

Bir yıl önce ona Yahudi olduğumu söylediğimde şaşırdı ama beni sorularla bunaltmadı. O akşam bu bilginin onu sarstığını fark ettim. Bana aynı özenle yemek getirmeye devam etse de artık yanıma oturmuyordu. Yüzüne daha önce görmediğim bir hüzün yerleşmeye başlamıştı. Gretchen, demek istiyordum ona, eğer varlığım seni rahatsız ediyorsa başka bir yer bakayım. İhtiyarsın, bu benim için önemli, sana daha fazla sıkıntı yaşatmak istemem.

Yüzümdeki ifadeyi okuduğunu anladım. Bir ara neredeyse özür dileyecekti, fakat belli ki nefreti üstesinden gelemeyeceği kadar büyüktü. Geçmişte Yahudilerin korku verici olduklarını duymuştum ve şimdi ortalıkta olmadıkları için hatıraları alttan alta panik uyandırıyordu. Bir gece treninde, fahişenin biri herkesle her yerde yatmaya razı olduğunu ama asla bir Yahudiyle yatmayacağını söylemişti. Yahudiler iştahını kaçırıyorlardı ve sonrasında kendi vücudundan tiksiniyordu.

Masum bir tavırla, "Kimin Yahudi olduğunu nasıl biliyorsun?" diye sordum.

"Sünnetli olurlar, bilmiyor musun?" diyerek aptallığını açığa vurdu.

Geçen yıl Gretchen'den ayrılırken "Görüşmek üzere" demedim, o da beni her zamanki gibi geçirmeye çıkmadı. Beni bir daha görmek istemediğini biliyordum.

Ama sonuçta hayat başarısızlıklardan ibaret değil. Evden çıkarken kötü bir rüyada olduğu gibi, kısa boylu, sakallı bir adamın sokaktan yürüyüp geldiğini gördüm. Gözlerime inanamayıp yanına yaklaştım. Gerçekten de bir Yahudiydi.

"Burada bir Yahudinin işi ne?" diye sormuşum.

"Burada yaşıyorum," diye cevapladı sakince.

Adamın ücrada bir evde, karısı ve yedi çocuğuyla birlikte

yaşadığı anlaşıldı. Daha sonra bana hikâyelerini anlattı. Buraya savaş sırasında getirilmişler ve böylelikle canlarını kurtarmışlardı. O günden beri de buradan ayrılmamıştı. Küçük bir dükkân ve yolcular için bir otel işletiyorlardı. İnancı bütün davranışlarına kazınmıştı, çocuklarına bakışına bile. Karısı kısa boylu ve zayıftı ve o karından yedi çocuğun doğduğuna inanmak güçtü.

"Dindar bir aileden mi geliyorsun?" diye sordum.

"Hayır."

Dindar Yahudilerden korkarım. Hemen göze çarparlar ve onları tanımak kolaydır. Yıllar içinde çok kere bunlardan birine yanaşıp kulağına fısıldamak istedim, kılığın seni ele veriyor. Neden bir takke giyerler ki? Neden? Ama bu adam tehlike altındaymış gibi gelmedi. Hareketleri sakindi, yüzü huzurlu. Çocuklar onu yumuşaklıkla kuşatıp koruyorlardı. Ona yılda bir kez oraya geldiğimi, Gretchen'le kaldığımı ve kırlarda yürüyüşe çıktığımı söyledim. İşim hakkında soru sormadığına sevindim. İnsanlar bunu yaptıkları zaman içim daralır. Evi bana dedemin evini hatırlattı, o da böyle sükûn doluydu. Anlaşılan huzuru sadece müminler biliyor.

"Nasıl inançlı biri oldun?" Onun alanına girmiştim ve hemen pişmanlık duydum. Karısına baktı, sonra ikisi birden bana baktılar, şöyle der gibiydiler: Bunu cevaplayamayız. Kamplardan sonra ancak bu şekilde yaşayabileceğimizi düşündük dersek bir şey ifade eder mi? Ve burası bize emanet edilmişti, korumak zorundaydık dersek anlaşılır mı?

Daha sonra bana, yılın birinde satabildiği kadar şeyi satıp Kudüs'e göç etmeye niyetli olduğunu söyledi. Ayrılık dönemi sona eriyordu ve Yahudi halkına yeniden kavuşma zamanı gelmişti. Bu sözlere yabancı değildim ve anlamlarını kavradım. Buna rağmen aramıza bir perde indi ve bizi sessizce ayırdı.

Bu arada, geçen yıl bazı fanatiklerin evini gaz döküp kundaklamak istediklerinden söz etti. Cesur köpekler üstlerine saldırmasa ev yanıp kül olacakmış. "Bir tabanca almalısın," dedim.

Gece geç vakte kadar konuştuk. Benimle aynı çalışma kampında bulundukları ortaya çıktı, aynı "çukurlarda" çalışmışlardı ama benden daha çok şey hatırlıyorlardı. Sadece Stark

ve Mina'yı değil, benim Bertha'mı da hatırlıyorlardı. Onlara Bertha'nın memleketine döndüğünü söylediğimde şaşırmadılar. Onun anne babasından büyük özlemle söz ettiğini söylediler. Bu insanların misafirseverliği, sanki her şeyimi, az sayıdaki hatıramı bile kaybetmiş gibi, dünyadan ne kadar kopuk yaşadığımı gösterdi.

O gece uyumadım. Tavırlarına hayranlık duyduğum ve hâlâ da duyuyor olduğum Gretchen'in sanki bende affedilmez bir kusur keşfetmiş gibi uzaklaşması nedeniyle kızgındım. Ağzından tek hakaret sözü çıkmamasına rağmen duruşu sende yanlış bir şey var diyordu. Bu belki senin hatan değil, ama yine de içinde bu kadar iğrenç bir kusur bulunan birinin varlığına katlanmak güç. Sanki mavi gözleri benim yüzümden renk değiştirmiş, beni sonuna yaklaşmakta olan hayatından kovup çıkartacak gücü edinmek için metalik bir tona bürünmüştü.

14

Stark'ın ölümünü Gründorf'tan kuzeye giderken trende duydum. Rakiplerimden biri yanaşıp haber verdi. "Olamaz!" diye haykırdım, düşünmeden. Benim peşim sıra belli köylere uğrayan yorgun ifadeli, tıknaz bir Yahudiydi. Onu Graten Dağları'nda bile görmüştüm. Varlığı beni her zaman sinirlendirmişti. Kaç kereler beni takip etmemesini, işimi bozmamasını ima eden şeyler söyleyip uyarmıştım. Şimdi karşımda azarlanmış bir erkek kardeş gibi duruyordu.

"Ne zaman öğrendin?" diye sordum ve derhal dünyamın altüst olduğunu hissettim.

"Düzenli olarak, her yıl temmuz sonunda onu ziyaret ederdim," diye cevapladı, cenaze odasındaymış gibi hafif resmi bir dille. Yakından korkunç görünüyordu: Kamp kokusu elbiselerine yapışıp kalmış.

"Babam gibiydi," diyerek ayağa kalktım. "Daha iki buçuk ay önce onunlaydım."

"Yalnız kalmıştı," derken garip bir hareket yaptı.

"Hepimiz severdik," dedim.

"Son yıllarda sadece birkaç kişi yanına geliyordu." Öfkesi dinmemişti.

"Cenazeye kimler katıldı?"

"Bizden hiç kimse. Onu rahibeler bulmuş ve manastırın mezarlığına gömmüşler."

"Kitaplar nerede? El yazmaları nerede?"

"Ben cenazeden birkaç gün sonra gittim. Ev açık ve bom-

boştu. Başrahibe belediyenin binayı onlara hediye ettiğini ve onarım yapmayı planladıklarını söyledi."

"Peki, el yazmaları?"

"Evi buharla dezenfekte etmişler ve anlaşılan her şeyi yakmışlar."

Tren dursaydı inerdim. Kırbaç ne zaman sırtıma inse kalkar, bir büfede çöreklenir, yaralarımı yalarım. Şimdi tren son sürat koşuyor, karşımda oturan adamsa bana hiç acımıyordu. Bütün sorularımı kısaca cevaplıyordu, kızmasa da şöyle diyordu: "Gerçekte zayıf yaratıklarız, ürkek ve bencil. Ama bazen insanın kendisi adına ayağa kalkıp gerçekle yüzleşmesi gerekir. Yalanlar bizi kirletir. Onu yüzüstü bıraktık. Bunu kabul etmenin zamanı geldi."

Gözlerinin içine baktım ve yolculukların ona ısrarcı bir bakış kazandırdığını gördüm. "Üzgünüm," dedim.

"Senden bahsetmiyordum," diye cevapladı.

Bir gün rakiplerimin bana karşı birleşeceklerini hep biliyordum ama bunu bu şekilde yapacaklarını tahmin etmemiştim. Tren durdu, indim. Az sayıdaki yolcunun hemen dağılıp kaybolduğu, sadece yerlilerin peronda kaldığı çorak istasyonlardan birindeymişiz. Her zamanki uyarılarla dolu bir işaret levhası da yerinde.

Büfenin sahibi ne içeceğimi sormadan, öteki müşterilere yaptığı gibi bana da bir kupa bira sundu. Acı haber ancak o zaman içime işledi.

Stark, babam gibi, hareketin bütün basamaklarından geçerek yükselmişti. O da yıllarca yeraltında yaşamıştı. Babamın Bucovinia'da yaptığını Stark Galiçya'da yapmıştı. Orada işler anlaşılan daha karışık ve tehlikeliydi. Aralarında fikir ayrılıkları olduğunu duymuştum ama Stark bunlardan hiç söz etmezdi. Ne zaman annemle babam aklına gelse "köklü ruhlar," derdi. Pek çok sır biliyor ve bazı şeylerden asla söz etmiyordu. Son yıllarda Hasidik Rydzyna hanedanının bir vârisi olan babasından sıkça söz ediyordu, babası birçok kimsenin tavsiyesini tutmamış, Rebbe[7] olmayı reddetmişti. Uzak bir köyde yaşıyor ve hayatını manav dükkânından kazanıyordu. Bahçede kendi elleriyle

7 Rebbe: Hasid tarikatında dini lider. (ç.n.)

sebze yetiştiriyordu. Temizlik ve sadelik konusunda ısrar eder, güne nehirde yıkanarak başlardı. İbadetten sonra çıkıp bahçede çalışırdı. Tek oğlunun komünistlere katılmış olmasından ve özellikle de Yahudileri seçerek toprak sahipleriyle fabrikatörleri tehdit etmesinden büyük üzüntü duyardı.

Son birkaç yıl içinde, ne zaman Stark'a bir el yazması ya da eski bir kitap göstersem oturup okur, sonunda "Bu kitap babamı çok mutlu kılardı," derdi. Son zamanlarda sanki bunca süredir kullandığı kelimeler dilinden silinip gitmişti. Artık atalarının dilinde konuşuyordu. Son ziyaretim sırasında bana kendisine gösterdiğim tüm kitapları hatırlattı. Bir keresinde yanında oturmuştum, birlikte *Doğruların Yolu*'nu okumuştuk. Partinin emektar üyelerinden biri ve babamın iyi bir arkadaşı olan Kron ona eskiden Yahudi evlerinde konuşulan dille konuştuğunu söylediğinde şöyle cevapladı: "Sevgili dostum, benim atalarım, seninkiler de öyle, hırsız değil, sıkı çalışan insanlardı, kendi yaşayışlarına dikkat ederler ve yoksullara el uzatırlardı. Gençliğimizde onlardan utanıyorduk ve onların hayatlarındaki ışığı göremedik, ama artık gerçeği kabul etmenin zamanı geldi. Onlardan ne istedik Kron? Ne istedik?"

Son ziyaretim sırasında, Stark çok solgundu ve kendisine *Babalarımızın Ahlakı*'nın satın aldığım bir kopyasını gösterdiğimde, "Bu önemli bir kitap, büyük dikkat ve alçakgönüllülükle okunmalı," dedi.

Kırbaç ne zaman sırtıma inse programım bozulur. Yön duygumu kaybeder, görmem gereken insanları unuturum. Şimdi boş, bakımsız istasyonda oturmuştum, etrafımda dünya kararmıştı. Parlak yaz sonu ağaçlarda ışıyordu ve ışık yumuşaktı. Ama mevsim bana hiçbir şey ifade etmiyordu. Vücudumun terini ve sırtımda yayılıp giden yorgunluğu hissediyordum. Valizden ve içindeki her şeyden nefret ediyordum. Vücudum beni uykuya doğru çekiyordu.

Tam gözlerimi kapamak üzereyken bir kadın yanıma yaklaşıp kulağıma fısıldadı, "Yakında bir odam var, banyolu, temiz bir oda. Elli dolara bütün geceyi seninle geçiririm. Pişman olmazsın, inan bana." İsteksizce ayağa kalkıp, peşi sıra yürüdüm.

15

Ertesi gün Yukarı Salzstein'a dönmeyi düşündüm, Stark'ın mezarına kapanacak, kitapların ve el yazmalarının akıbetini keşfedecektim. Ama yorgundum, aklım karışıktı ve o kadar yola gidecek kuvvetim yoktu. Kadına birkaç banknot daha verdim ve onun yerinde öğlene kadar uyudum. Öğleden sonra bir banliyö trenine atlayıp yoluma devam ettim.

Bir kadınla geçirdiğim gecenin sabahında gözlerim hep biraz kanlı oluyor. Gençliğimde böyle bir gece beni sadece sarhoş ederdi ve derhal bir başka kadının kollarına düşerdim. Bugün bir kadın, hatta çok şey istemeyen bir kadın bile beni derin bir uykuya daldırmaya yetiyor.

İstasyon meydanına saat ikide vardım. Adını anında unuttuğum kadın benimle gelmek istedi. Boyun eğdim. Benden uzun boylu ve şişmandı. Peronda bana, kaybedecek bir şeyi olmayan biri gibi, teatral bir öpücük verdi.

Akşama doğru Rondhof'a döndüm. Kuzey bana karşı güneyden daha nazik. Buradaki işlerim çok kapsamlı. İnsanlar cana yakın ve yardımcı. Hayatımın amaçsızca akıp gitmediği duygusunu veriyorlar. Doğru, yıllar önce her şey daha yoğundu ama şimdi de benim için çalışan epey kimse var.

Büfenin aslen Çekoslovakyalı sahibi Bay Drutschik, Bayan Braun'un verdiği bilgiyi doğruladı: Nachtigel'in Weinberg'de bir ev satın aldığı ve evin şu anda onun için hazırlanıyor olduğu haberini. Sevindim. Ne vakit yoldaşlarım onun izine rastlasalar hayatımın boşa geçmediğini hissederim. Bay Drutschik arka-

daşça biri. Yahudileri seviyor ve hep memleket özlemi çekiyor. Ona sırrımı birkaç yıl önce açıkladım. O günden beri benim için çalışıyor. Tabii kendisine ödeme yapıyorum ama çok değil. Bir keresinde özür diledi ve para durumu iyileştiğinde benden tek kuruş almayacağını söyledi. Ona inanıyorum. Şimdilik büfesi yoksul ve müşterisi az. Eskiden karısı buraya hayat üflerdi ama onun ani ölümünden beri Bay Drutschik yaşlandı. Büfeyi ihmal edip günün büyük bölümünde sigara ve kahve içerek cam kıyısında oturuyor.

Galiba farklı bir kaynaktan öğrenmişti ama olsun, Bayan Braun gibi onun da Nachtigel'in Weinberg'de bir ev satın aldığını ve orada yerleşmeyi düşündüğünü keşfetmesi hoşuma gitti. Haberi kutlamak üzere bir içki ısmarladım. Drutschik kışın yolunun Weinberg'e düştüğünü ve evi kendi gözleriyle gördüğünü söyledi: çimenler ve ağaçlarla çevrili iki katlı bir yapı. İşimi kolaylaştırmak için bir harita çizdi: Weinberg istasyonundan katilin evine giden yol. Kâğıdı uzattığında ellerim titriyordu. Daha fazla erteleyemeyecektim, biliyordum. İmtihan günü yaklaşıyordu.

Bu arada birkaç acil iş vardı: valizi Bayan Hahn'ın evine bırakmak, duş almak ve pazarda ne var ne yok diye bakmak. Rondhof pazarı bölgenin en büyük pazarıdır ve altı gün sürer. Orada hazineler bulmuşumdur ve işin doğrusu, hayatım orada berraklaşmaya başladı. Yıllar önce hâlâ karanlıkta el yordamıyla ilerliyordum. Asıl mesele dikkatle gözlemek olsa da şimdi bütün zulaları biliyorum. Bugün taşınan her çuvalın, her dolup taşan leğenin içinde ne olduğunu biliyorum. Bir keresinde "Arabanda neyin var? Elindeki malları neden tezgâhında sergilemiyorsun?" diyerek köylünün birini şaşırttım. Cevabı: "Değersiz şeyler, zaten benim değil, kayınvalideme aitler." Böylece Yahudi bir sanatçı tarafından resimlenmiş eski bir Haggadah buldum.

Bayan Hahn beni hep içtenlikle karşılar ama bu sefer bana doğru koşup, sarılıp öperek kendini aştı. "Bu defa geciktin, hayatım," dedi. Bayan Hahn sonradan Hıristiyanlığa dönmüş. Anne babası öteki anne babaların aksine onun kararından memnun olmuş ve vaftiz töreninde bulunmuşlar. Bayan Hahn Hohensalz prensiyle evlenecekmiş. Düğünden bir hafta önce Paris'te birçok

yıl yaşamış olan prensin frengiye yakalandığı ve ölmek üzere olduğu ortaya çıkmış. Evlilik gerçekleşmemiş ve Bayan Hahn Hıristiyanlığa sarılmış. Bir daha da hiç evlenmemiş ve bir rahibe gibi inzivada yaşıyor. Sökülüp alındığı kayaya, Yahudilere olan sevgisi gözümden kaçmadı. Beni ilk görüşünde delici bir bakışla süzerek "Yahudisiniz, yanılmıyorsam," dedi. O zamandan beri dostuz. Kahvaltı için tost yapar, rafadan yumurta, süzme peynir ve bir fincan kahve sunar. Bana her kahvaltı verişinde, "Yahudiler sabahları et yemezler, bilirim," der. Gece geç gelecek olsam beni azarlar ve "Yahudi erkekler, içten içe shiksalardan[8] hoşlanır – ya sen, sen de bütün Yahudiler gibi misin?" Anne babasının evinden birçok kelime hatırlıyor. Keyfi yerindeyken oturma odasında dikilip hepsini bir bir sayıyor.

Bu öğleden sonra masaya oturmuş ikimize birer bardak brendi koyarken soruyor, "Yahudim nasıl? Bu gün mutsuz görünüyor".

"Yahudi pazarda hiçbir şey bulamadı. Üç saat boyunca bakındı ve eli boş döndü."

"Yahudiler hiçbir zaman kendilerinden memnun olmazlar, ne de ötekiler sever onları."

"En azından sen onları anlıyorsun."

"Çünkü ben onlardan biriyim."

"İnsanlar sana bu yüzden sataşıyorlar mı?"

"Ben onlara sataşıyorum," diyerek göz kırpıyor. "Onlara İsa'nın Yahudi olduğunu hatırlatıyorum, sünnetli olduğunu ve bir sinagogda dua ettiğini."

"Peki onlar ne diyor?"

"Dişlerini gıcırdatıyorlar."

Akşamları Bayan Hahn peynir topaklı sebze çorbası yapıyor. Bana çocukluğunu ve çocuklarının Hıristiyanlığa geçmesinden başka bir çıkış bulamayan anne babasını anlatıyor. Oğlan kardeşi de dönmüş. Onun din değişikliği daha başarılı olmuş. Zengin bir kadınla evlenmiş ve Tyrolean Dağları'nda yaşıyormuş. Bayan Hahn'ın kardeşiyle teması kopuk, yılda bir iki kez kutlama kartları, o kadar. Ama gizli yara, iyileşmek bilmeyen yara, sevgili anne babası. Seksen beş yaşında Auschwitz'e yollanmışlar.

8 Shiksa: Yahudi olmayan kadınları niteleyen aşağılayıcı terim. (ç.n.)

Komşulardan hiçbirisi protesto etmek için bağırmamış. Anne babasından bahsederken yüzü değişiyor ve yaşlanıyor. Bir keresinde, çok yoğun bir anında, bana şöyle dedi: "Bu lanetli yerden gitmeliydim. Yaşlı anne babaları fırınlara gönderen bir ülke suçlu bir ülkedir. Yeryüzünden silinmeli, Sodom ve Gomora gibi." Kafasını dağıtmak amacıyla, ona yolda rastladığım kişileri anlatıyorum. Tuhaf kelimeler, normalde kullanmadığım kelimeler dilime geliyor.

Ertesi gün pazarı bir kez daha gezdim. Rakiplerimden bazıları benden önce gelmişlerdi. Görünen o ki yıllar içinde onlar da işi kapmışlardı. Artık bu ücra yerde bile gerçekten değerli herhangi bir şey bulmak çok zor. Drutschik'in büfesine girdim. Drutschik kütük gibi sarhoştu ve Çek dilinde mırıldanıyordu. Karşılaştığımızda beni kucaklayıp bağırdı, "İşte adamım. Ötekilerin hepsi açgözlü alçaklar. Sadece Erwin benden hiçbir şey istemez. O sadece verir. Herkes bilsin ki Yahudiler sadece daha zeki değil aynı zamanda daha iyi kalplidirler. Haydi, Yahudilere içelim. Onlar çok saygıdeğer insanlar. Soylu insanlar, kitapsever insanlar. Aralarından seçkin doktorlar, yazarlar ve yayıncılar çıktı. Şapkamı çıkarıyor ve dünyaya Yahudilere saygı duyduğumu ilan ediyorum. Yüreğimdeki duyguları ifade etmeye korkmuyorum. Açık açık konuşma zamanı geldi."

Coşkuyla konuşuyordu ama acınacak durumdaydı. Yüzü kızarmıştı ve ağzından tükürükler saçıyordu.

"Oturalım Bay Drutschik," dedim.

"Oturmam," dedi. "Ruhum bedenimde olduğu sürece ayakta duracağım."

Son sözleri tüylerimi ürpertti. Bulunduğumuz yerin düşmanlıkla dolup taştığını hissettim. Dışarıda meydan boştu. İstasyonun çatısını tutan beton sütunlara koyu bir soğuk yapışıp kalmıştı.

"Burada ne yapıyorum?" dedim, gözlerim kararmıştı. Daha önceden burada çok kereler melankolinin saldırısına uğramıştım, büzülmüştüm, kapkara dalgalar üzerimden aşmıştı. İki hap aldım ve kendimi odama sürükledim, orada bir battaniye altında kıvrılıp başımı bir havluyla örttüm. Gün boyu yataktan çıkmadım.

Ertesi gün Bayan Hahn kapıyı çaldı. "Size yiyecek bir şeyler getirdim. Aç açına uyumamalısınız." Zayıf noktamı biliyor. Melankoli beni boğmak üzereyken ortaya çıkar, elini uzatır ve beni derinlerden çeker alır. Bana, "Buradan gitmelisiniz. Burası sizi kötü etkiliyor. Güzün kokusu yüzünden olmalı ya da kimyasal gübrelerden. Gönül rahatlığıyla gidin ve beni unutun," der. Bunu hep söyler, ama bu sefer sesinde beni korkutan bir titreşim vardı.

16

Rondhof'tan devam edip kuzeye, Yukarı Rondhof'a doğru giderim. Burada yapraklar çoktan düşmeye başlamıştır ve kırağıyı hissedersiniz. İtiraf etmeliyim ki kırağı vücuduma ılık havadan daha iyi geliyor. Kırağı altında varlığımın uyuyan bir parçası uyanıyor. Paltoma sarınmış ve ayağımda botlar varken yere daha sağlam bastığımı hissediyorum.

Yukarı Rondhof'ta Max Rauch adında bir Yahudi savaştan sonra bir tuhafiye dükkânı açtı. Zamanla işler açıldı, büyüdü ve şimdi altı geniş dükkânı, bir kahve salonu, bir lokantası ve güzel bir oteli var. Max bulduğum şeylerin önemli miktarını satın alır. Onun müşterim olmasından memnunum çünkü iyi bir bedel öder ve hazineleri büyük bir özenle korur. Benim gibi, Ibranice harflere düşkündür ve ne zaman uğrasam benden aldığı her şeyin iyi durumda olduğunu göstermekten gurur duyar. Yıllar önce ona bir valiz dolusu Yidce kitap aldım, kitapları ta Schaumwasser'de bir mahzende bulmuştum. Onların bu mahzene nasıl geldiklerini Tanrı bilir. Kitaplara çok sevindi, sonra Yidce kitaplar da toplar oldum.

Yukarı Rondhof'a adımımı atar atmaz günah işlemiş olduğumu anladım: Stark'ın canla başla çalışarak ve aşkla satın aldığı çok sayıda kitabın tamamı, ki epeycesini onun adına ben almıştım, rahibeler tarafından yakılmıştı. Onları buraya getirip Max'ın geniş evinde koruma altına almak için hiçbir şey yapmamıştım. Şimdi hatırlıyordum: Son görüşmemiz sırasında Stark kitaplığına bakmış ve biraz alaycı bir tonla, "Bu kitaplar

için üzülüyorum ama endişeli değilim, sen onları dolaşıma sokacak bir yol bulursun," demişti. Bu ifade beni derinden yaraladı. İçimden, ben kitap pezevengi değilim, diye bağırmak geldi. Kurtarılabilecek ne varsa kurtarmak için ayağımı oradan oraya sürür, gezerim. Hayatımı bu işten kazandığım doğrudur, ancak ahlaksızca değil. Kelimeler boğazımdan patlayıp çıkmak üzereydi ama yüzünü –terk edilmiş bir adamın yüzü– görünce dilimi tuttum. Şimdi Stark da yok.

Yukarı Rondhof çorak, uzak bir yaylada uzanır. Ama Max merkezi kurdu kuralı orası köylüler ve turistlerle dolup taşıyor. Buraya bütün köylerden insanlar gelir. Akşamın erken saatlerinden başlayarak gece geç vakte kadar kahve salonunda içip dans ederler. Max daha çok turist çekmek için yakında bir sinema salonu da açacak.

Max'ın yanındayken kendimi emniyette ve huzurlu hissederim. Belki de zemin kattaki geniş, iyi korunan oda yüzündendir. Odanın iki çıkışı var, biri gizli. Bana bir keresinde bütün odalarının gizli çıkışları olduğunu söylemişti. Bizimkiler gizli çıkışı olmayan bir odada uyumamalılar demişti. Ona bütün kalbimle katılıyorum. Otel odaları beni tedirgin eder. Oralarda gecenin üçünde uyanır, şafak sökene kadar uykusuzlukla boğuşurum. Bizim gibiler geniş bir odada uyumalı, odada birden fazla kapı olmalı ki kâbus görürken bile bir kaçış yolu olduğunu bilsinler.

Odama girer girmez panjurları kapatıp derin bir uykuya dalarım. Max gönlümce uyumama izin verir. Onun kalesinde sakin bir uyku uyunur, tehditlerden uzak ve ben bu uykunun içinde kaybolur giderim.

Ertesi gün onunla kahve salonunda oturur ve seyahatlerimden söz ederim. Savaş ve son yıllar hakkında benimle ya da başkalarıyla fazla konuşmaz. Suskunluğuna saygı duyarım, ona kitapları ve eşyaları gösterir, fiyatlarını belirtirim. Max kendisine getirdiğim her şeyden memnun kalır. Geçen yıl ona Alsace'tan antika bir Hanukkah mumluğu getirdim. Çok duygulandı. Max böyledir işte: Pratik zekâ ve dürüstlük iç içe geçmiştir onda. Çabalarımı sadece o gerçekten takdir edebilir. Kocaman evinde kendisine yıllar boyunca getirdiğim bütün hazineleri barındı-

rıyor. Hanukkah mumlukları, Sebt günü[9] için baharat kutuları, İbranice kitaplar, Yidce kitaplar ve öteki ayin eşyaları için birer adet oda var. Bu şeylerin çoğunu benden satın aldı.

Bazen hayatım Max'ın odalarında gömülüymüş gibi gelir. Her yıl bir raf daha ekler. Max olmasa bu toplama işine devam eder miydim, bilmem. Birinin seni beklediği, vardığında seni geniş, rahat bir odaya yerleştireceği ve lokanta müdürüne sana güzel bir yemek sunması talimatı verdiği düşüncesi, bu düşünce dolaşmalarımı daha katlanılır kılıyor. Bu sefer Rondhof'a tükenmiş olarak varıyorum. Ertesi gün kendime gelip kahve salonunda oturuyorum ve vücudum yeniden yaşama azmiyle doluyor.

Sonra Max bana odaları gezdiriyor, son yapılan değişiklikleri gösteriyor. Bir kez daha her şeyin yerli yerinde olduğunu görüyor, uzun süre kalmak üzere orada bulunduğunu anlıyorum. Ama geçen yıl açıklanamaz bir korkuya kapıldım. Nedense koleksiyon tehlikedeymiş gibi geldi. Max kaygımı sezinledi ve beni her şeyin iyi korunduğuna, sigortalandığına ve zamanı geldiğinde bütün hazineleri demir sandıklarda Kudüs'e nakledeceğine temin etti.

Max'a ilk rastladığımda Hermina adında, Danimarka asıllı, uzun boylu, hırslı bir kadınla evliydi. Kadının gözlerinde kuzeyin soğuk mavisi yüzüyordu. Benden ve Max'a sattığım antikalardan nefret ediyordu ama ben gelmeye devam ettim. Kendimi Max'a yakın hissediyordum. Memnuniyetle gözledim ki evliliği uzun ömürlü olmadı. O zamandan beri aramızda hiçbir engel yok. Onun pratikliğini, dürüstlüğünü, sakin tavırlarını, sade konuşmasını seviyorum.

Birkaç yıl önce Yukarı Rondhof'a bir sürü Yahudi geldi, benim gibi göçmenler. Sebt günüydü. Max onları mutlu etmek istedi ve zemin katta bir sinagog kurdu: ona getirdiğim üç Torah rulosu[10], birkaç rahle, bir kutsal muhafaza kabı ve bir perde. Tüccarlar şallarına sarındılar ve dua ettiler. Duadan sonra Max onlara bir yemek verdi. Tüccarlardan Fretzl adındaki bir rakibim, yıllardır kendini anne babasına o sebt gününde olduğu

9 Sebt günü: Kutsal dinlenme günü, Yahudiler için Cumartesi. (ç.n.)

10 Torah Rulosu: Eski Ahit'in ilk beş kitabının yazılı olduğu, rulo halinde ve aynı cümlede sözü geçen muhafaza içinde saklanan parşömenler. (ç.n.)

kadar yakın hissetmediğini açıkladı. O da benim gibi bu bölgelerde dolaşır. Şans pek yüzüne gülmez. O yıl ise on altıncı yüzyıldan kalma, saplarına sebt günü duaları oyulmuş bir çift gümüş şamdan buldu. Ama hepsi bu kadar. Bununla hayatını sürdürmek zor. Yeni Zelanda'ya göçmeyi planlıyor.

Max'ın yanında geçirdiğim bir hafta hayatımın gizli kısımlarını bana geri kazandırır. Max, kendisi fazla soru sormaz, akıl da vermez. Görünüşü şaşırtıcıdır. Çoğumuzun tersine uzun boyludur ve ölçülülük hareketlerine işlemiştir. Dükkânındaki tezgâhlar arasındayken kuzeylileri andırır, kontrollü ve sakin, sanki Sadgora'da değil de, güz sonunun serin olduğu ve renklerin ruhu coşturduğu bu bölgede doğmuş gibi. Ama geceleyin onunla salonda otururken yüzü değişir. Alnı kararır ve heyecanlanıp elini kolunu sallamaya başlar. Basit, duru bir Yidceyle konuşur ve sesinde eski bir titreme gezinir. Benden aldığı her şeyin dikkatle korunacağına ve vakit geldiğinde hepsini Kudüs'e göndereceğine bir kez daha söz verir.

Bazen keyfi yerinde olursa, iki ya da üç kadehten sonra atalarını anlatır, Rydzyna bilgelerinden, Hagger'lerden ve Friedman'lardan ve onların ta Arjantin'e kadar, dünyanın dört yanına dağılmış torunlarından söz eder. Konuşurken atalarına, hepsine eşit derecede olmasa da, gizli bir bağlılık duyduğunu hissederim. Stark ve Rollman da Rydzyna kökenli olmalarına rağmen onları neredeyse hiç anmaz. Onların atalarını çok üzdüklerini söylemişti bir keresinde. Tuhaf, bu adam, koşuşturma dünyasına kapılıp gitmiş, yerlilerden biri gibi görünen bu adam, gece dairesine döndüğünde beli bükülür ve üzerine bir hüzün çöker. Onun yalnız olmadığını açıkça görürsünüz. Ataları kendisine eşlik etmektedirler. Ondan ne yapmasını istediklerini tahmin etmek güç. Belki de azarlamalarına alışmıştır ve artık cevap vermiyordur. Bir keresinde Rydzyna'nın ünlü hanedanına şeytani bir kurdun girdiğini, soyunu nesillerdir kemirdiğini söylemişti. Daha çoğunu öğrenmek isterdim ama Max açıklamıyordu.

Kalesinde geçirdiğim bir hafta beni kendime getirir. Varlığımın dağınık durumdaki bağları yeniden buluşur ve ben saatlerce kahve salonunda otururum. Pencereden güzün muhteşem turuncularını seyrederim. Geçtiğimiz yıl burada rakip-

lerimden biriyle barış yaptım, başarımın sırrını öğrenmek amacıyla yıllardır izimi sürdüğünü itiraf eden kısa boylu, nazik bir adam. Şimdi yakınlardaki bir bakkal dükkânına ortak olmuştu. Max'la rekabet etmek zor olsa da deneyeceklerdi.

Her gün teselli getirmiyor. Bazen melankoli ağır basar. Gözlerim kararır ve hiçbir çıkış göremem. Bu yıl Max'tan tavsiye istedim, o da "Ben melankolinin üstüne kilit vurdum," dedi.

"Bütün bu yıllar boyunca mı?"

"Bütün bu yıllar boyunca, sevgili dostum."

"Ya kaçarsa, ne yaparsın?"

Omurgamdan aşağı soğuk terler döktüren bir gülüşle, "Tekrar hücresine dönene kadar sopalarım onu," dedi.

17

Ekimin birinde Max'ın şatosundan ayrılıp kendi yoluma koyuldum. Weinberg buradan yüz yirmi kilometre mesafede ve katil Weinberg'deki yeni evine taşınmak üzere. Max'ın yanında geçirdiğim hafta bana görevimi unutturdu. Max beni hep ikna etmiştir. Uyumludur, cömerttir ve bana büyük, gizli bir macerada ortakmışız hissini yaşatır. İşin aslı, çoğu seyahatimin masrafını o karşılar. Max olmasa çoktan kasvetli bir dükkânda oturmuş, bir dilenci gibi kuruşlarımı sayıyor olurdum. Bana peşin ödeme yapar ve sonradan da, ara ara, eklemelerde bulunur. Şatosundan ayrılırken cebim marklar, dolarlarla doludur. Max için üzülmem gerekmediğini bilirim. Çok varlıklı ve iyi korunuyor. Yine de koleksiyona bu derece bağlı olması beni duygulandırıyor. Tam bir bağlılık.

Bu yıl ayrılmak zor geldi. Bir hafta daha kalabilirdim ama cesaret edemedim. Final mücadelesinin yanı sıra, Weinberg yolunda halletmem gereken işler ve yapmam gereken hazırlıklar vardı. Tren istasyonunda dikilirken bacaklarımda bir zayıflık hissettim. Sanki hayatım karanlık bir sokağa girmek üzereydi. Birden bana ev sahipliği yapmış insanlar için, özellikle de bana geniş, rahat bir oda hazırlamış olan Max için üzüntü duydum. Şimdi o da tehlike altındaymış gibi görünüyordu.

Düşüncelerim kararırken tren göründü ve gelip durdu. Rüyada gibi bindim. Yemek vagonuna gittim. Beni tanıyan garson klasik müzik kanalını açtı.

Cam kıyısına oturup Max'ın yüzünün camdaki yansımasına baktım. Önceki akşam kahve salonundaydık ve birlikte bir şeyler içmiştik. Ona Bertha'dan ve onun memleket özleminden bahsettim. Max bana açıldı ve yıllar önce çektiği uykusuzluktan söz etti. Atalarının mezarları üstüne kapanmak ve onlardan af dilemek amacıyla Sadgora'ya doğru yola çıkmak üzereymiş ama çeşitli nedenlerden dolayı seyahat gerçekleşememiş. Sonunda hiç gitmemiş. Hastalanmış, bir ameliyat geçirmiş, kendini toparlamış. O zamandan beri uykusuzluk derdi kalmamış ama bazen şafak vaktinde keskin acılarla uyanıyormuş. Kelimeler ağzından yumuşakça çıkıyordu. O zaman ilk kez olarak, şık elbisesine rağmen, onun da bizim gezginler ailesine ait olduğunu, isyankâr sinirlerini yatıştırmak için bu çorak ülkede günlerce, gecelerce kaldığını anladım. Yine de onun kavgası başka türlü. Onun yüce ataları kendisine karşı savaş ilan etmişler ve ona acı çektiriyorlar. O gece her köşede pusuya yatmış, ona tuzak kuran ruhlardan ve hayaletlerden açıkça söz etti. Geceler özellikle zormuş çünkü o zaman hâkimiyet tamamen onlarınmış. Bana Yahudilere duyduğu nefret sınır tanımayan karısından da söz etti. Evliliklerinin ilk yıllarında karısının düşmanlığında meydan okuyan bir çekicilik varmış ama son yıl sanki kadının içine şeytan girmiş. Max'ı koleksiyonunu yakmakla bile tehdit etmiş.

Yıllarca evvel, Max'la bir hafta geçirdikten sonra, banliyö trenine atlar, doğruca Brunhilde'ye giderdim. Ama son yıllarda Brunhilde eskisi gibi değil. Güzelliği soldu ve sürekli onu kandırıp mallarını elinden alan iki kocasından şikâyet eder oldu. Yahudileri yumuşak olmakla suçluyor ve Max'ın sahtekârlığını ortaya serme tehdidinde bulunuyor.

Tren onun evini geçti ve kalbimde ne bir pişmanlık ne de üzüntü var.

Tren eskiden geceleri kalmayı sevdiğim birkaç istasyonda durdu. Kendimi frenleyip inmedim. Kendi kendime belki burada fedakâr bir kadın ya da antika bir şey bulurum, o da beni yolumdan alıkoyar dedim. Bir an önce Weinberg'e ulaşmalıyım. Ama tren Zwiren'de durduğu zaman inmek zorunluluğunu hissettim.

Son yüzyılın yarısına kadar Zwiren'de küçük ama oturmuş

bir Yahudi cemaati vardı. Zamanla dağıldılar. Evler boşaltıldı, sinagog terk edildi. Ama mucizevi bir şekilde üç ev hâlâ ayakta ve sinagogun kalıntıları da duruyor. Yıllar önce, Pazartesi pazarında üzerine İbranice süt kelimesi kazınmış bir kepçe bulmuştum. Bu ücra yerlerde İbranice harflerle karşılaşmak beni duygulandırıyor ama Zwiren'deki en büyük keşfim August'tur, bir çeyrek Yahudi. O çeyrek yüzünden bütün ömrü boyunca sıkıntı yaşamış, şimdi dahi insanlar ona kusurunu hatırlatmaya devam ediyorlar. Uzun boylu, yapılı bir adam, bütün hareketleri bir köylünün hareketlerine, bir köylü çocuğuna benziyor. Yahudi olduğumu ilk öğrendiğinde beni evine davet etti. O günden beri ne vakit Zwiren'e gelsem onda kalırım. Oturup gecenin geç saatlerine kadar çay ve konyak içeriz. Savaş sırasında yarı Yahudi olan annesini karakterini geliştirmek üzere Almanya'ya yollamışlar. Oradan zayıflamış ve içine kapanmış olarak dönmüş ve hayatının sonuna kadar da bir daha konuşmamış.

Konyak yüreğini ısıttığı zaman içindeki çeyrek Yahudiden gizli bir hayranlıkla, sanki bu bir soylu hastalığıymış gibi söz eder. Çocukluğundan beri kendisine karşı işbirliği yapan herkesi tiksintiyle siler atar. Çocukken annesi onu korurmuş ve babası bir keresinde kendisine isim takan iki oğlanı pataklamış. Savaş sırasında onu muharip sınıfa almamışlar, Güney Almanya'da, yarı Yahudi olan annesinin karakteri geliştirilmek üzere kapatıldığı kampın yakınlarında, bir itfaiye bölüğünde depocu yapmışlar.

August şimdi yetmiş beşinde ve hâlâ dimdik ayakta. Akşamleyin köyü boydan boya yürüdük. Yine bana Yahudi evlerini ve sinagogun kalıntılarını gösterdi. İçini döküp iki oğlunun pek yakınlık göstermediklerini ve yalnızca yılda bir kere, yılbaşında, ziyaretine geldiklerini anlattı.

Birkaç kadeh içki daha yudumladık. Ona seyahatlerimden söz ettim ama Nachtigel hakkında hiçbir şey söylemedim, sadece önümde kritik bir yıl bulunduğunu söyledim. Gözlerindeki neşe kayboldu, yerini hüzün aldı. Sonunda bana dönerek, yarı ciddi bir sesle, "Sonsuzca yaşamayacağız," dedi. "Bu yüzden sana bir şey vermek istiyorum, hem de şimdi. Bu kâse, ya da artık ne dersen, benim Yahudi atalarımdan kalma. Onu bana annem verdi

ve ben de yıllardır muhafaza ediyorum. Işin gerçeği, artık yük haline geldi. Onu güvenilir ellere bırakmanın zamanıdır."

"Neden bana?" Titriyordum.

"Çünkü sen bir Yahudisin, öyle değil mi?"

"Gereklerini yerine getirmeyen bir Yahudi."

"Ama yine de Yahudisin."

Paketi açtım ve üzerinde "Kutsal Sebt" kelimelerinin kazılı olduğu bir kidduş kadehi[11] gördüm. Sonra onu tekrar kadife beze sardım. Benim kendime ait bir evim yok, onu nereye koyarım, demek istedim. Ama öyle duygulanmıştım ki konuşamıyordum. Bana sadık hayvanını cambaza satan bir köylünün bakışlarıyla bakıyordu.

"Bunu şimdi bana neden veriyorsun?"

"Evimde tutmak istemiyorum. Hepsi bu."

Sesini biraz yükseltmişti. Başımı öne eğdim. "Anlarsın," dedi "onu daha fazla tutamam".

"Öyleyse, ona göz kulak olurum," dedim yavaşça.

"Görevimi yaptım. Artık benim sorumluluğumdan çıktı, çok şükür."

"Ona bakarım," dedim, bir an önce kaçmak istiyordum.

Tren erken geldi ve sanki ayaklarımın altında toprak yanıyormuş gibi apar topar ayrıldım.

11 Kidduş kadehi: Sebt gününün arifesi akşam yemeğinden sonra ya da sebt günü sabahı bir kadeh okunmuş şarap ya da üzüm suyu içilir, "kidduş" okunan bu duadır. (ç.n.)

18

Zwiren'den Yukarı Zwiren'e trenle sadece yarım saat çeker. Ama hava tamamen farklıdır.

Yukarı Zwiren civar yerleşim yerlerinden çok yukarıda, açık bir yayladadır ve eğer tren eteğinden geçmese onun orada olduğunu muhtemelen kimse hatırlamaz. Orayı yıllar önce keşfetmiştim ve hiç atlamadım. Tren oraya öğleye doğru varır. Pek az yolcu inip biner. Bölgeyi tanımak için istasyona bakmak yeter: tuvaletleri ya da müfettişi olmayan köhne bir yapı, terk edilmiş bir kiliseyi andırır.

Bu defa rüzgâr, kar yağışından önce olduğu gibi soğuk esiyordu, ama tırmanmak güç değildi. Valizimi şevkle taşıyordum ve saat birde her zamanki yerimdeydim, etrafı gören dallı budaklı bir meşe ağacının dibinde. August'un benim için hazırladığı sandviçleri ve termosu çıkardım. Onun yaptığı sandviçlerde, belki de taze sürmelik peynirden kaynaklanan, bir ev tadı olur. Kahvesi koyudur ve bütün vücudu ısıtır. August bu sefer görünmez varlığıyla yanımdaydı. Valizimden bana verdiği kidduş kadehini çıkardım. Sade bir kadehti, süssüz, üzerine kazınmış harfler de kabaydı, cilasızdı.

İçindeki çeyrek Yahudi ara sıra August'u mutlu ederdi. Akıllıca bir şey söylediğinde "Bunu ben değil, içimdeki çeyrek söyledi," derdi. Başka zamanlar çeyrekten sanki çoktan tedavi edilmiş bir çocukluk hastalığıymış gibi bahsederdi. Sadece annesinden ve onun yıllar süren suskunluğundan söz ederken mavi gözleri yaşlarla dolardı. Yıllar önce, ona Kudüs'e gitme ni-

yetimi açtığımda bir köylü saflığıyla sormuştu: "Kutsal Mezar Kilisesini ziyaret edebileceksin yani?"

"August," dedim. "Ben Yahudiyim."

"Unuttum," dedi "Aklıma gelmeliydi". Sonra, "Yahudiler İsa'nın dirildiğine inanmazlar mı?" diye sordu.

"Hayır."

"Neye inanırlar?"

"Tevrat'a"

"Peki Tevrat İsa'dan söz etmiyor mu?"

"Hayır."

"Öyleyse, Pazar günkü ayinde rahip ne demek istedi?"

August'un sorularında bir toprak kokusu vardır. Ataları köylüymüş ve onlardan saflık ve kuvvet miras almış. Tarlada çıplak ellerle çalışan babasını hatırladığında içindeki Yahudiden eser kalmıyor. Bazen ondaki köylüyü yıpranmış çeyrekten daha çok seviyorum. İçindeki çeyrek Yahudi onu üzgün gösteriyor. Üzüntü ise onun yuvarlak yüzüne yakışmıyor.

Melankoliye yenik düşmeden, buraya geliş amacımı hatırladım. Tabancayı valizimden çıkarıp sargısını açtım. O katı metal parçasını hep sevdim. Hazineleri ve el yazmalarını sonunda elden çıkarırım ama o bana hep sadık kalır. Bu sırrı sadece Max biliyor ve her buluşmamızda bana birkaç şarjör mermi sağlıyor.

İki şarjör boşalttıktan sonra birinin seslendiğini duydum. Ses net ve gürdü, eğilip dinledim. Tekrar duyduğumda onu Bertha'nın sesine benzettim. Yıllar önce manzarayı ve tabancayı göstermek için Bertha'yı buraya getirmiştim. İlkin heyecanlandı ama hemen sonra korkmaya başladı. Anlayamadığım kelimeler mırıldanıyordu, onu yeniden istasyona götürüp yatıştırmak zorunda kaldım. Söylemeye gerek yok, ona tabancayı gösterme fırsatı hiç olmadı.

O zaman içinde hangi güçlerin yattığını bilmiyordum. Şimdi Bertha nehir kıyısında oturmuş suya bakıyor. Aklından neler geçiyor, Tanrı bilir.

Tabancayı temizledim. Onu her temizleyişimde içimin sabırla dolduğunu hissederim ve ölüm korkum kaybolur. Bir defasında Max bana öte dünyaya yolculuğun çok kısa sürmesi

gerektiğini söylemişti. Bunun nasıl yapılacağını söylediğimde, "Antrenman ister," dedi.

Tabancayı sararken Bertha'yı bir kez daha gördüm, bana ilk göründüğü zamanki haliyle: işine gömülmüş bir genç kız, yüz ifadesi sanki bakışları mucizevi bir şeye takılıp kalmış gibi yoğun. Merak yüzüne kendi gizemlerini ciddiye alan insanlara has bir güzellik katmış.

Saat dört olmuştu. Güneş batmaya başlamıştı bile, ufuk çizgisini öpüyordu. Tabancayı valizime koyup acele aşağıya indim. Saat beşte son banliyö treni geçer ve ben de bunu kaçırmak istemiyordum. Tuhaf, buradaki her atış çalışmasından sonra birçok yüzle karşılaşırım. Bütün istasyonlar bir araya gelirler ve birbirinden kilometrelerce uzakta yaşayan tanıdıklar, Yahudiler, yarı Yahudiler ve düşmanlar akrabalarmış gibi birbirine karışır. Bu hayal yalnızca bu yere aittir. Bu defa da göründü. Ama bu defa, nedense, insanlar sırtlarındaki yüklerin ağırlığıyla, kaçış olmadığını biliyorlar gibi, kendi içlerine gömülmüşlerdi.

19

Biliyorum, buradan doğruca Weinberg'e gitmeliydim. Ama katile yaklaştığım duygusu beni korkutuyordu. Haham Zimmel'i görmek istedim. Birçok günümüz beraber geçmişti. Şimdi onun duasını almadan yola çıkmak felaket gibi görünüyordu. Sandberg'de indim.

Sandberg'deki istasyon bütün öteki küçük istasyonlara benzer. Meydan gri beton, büfe daracık. Haham Zimmel her zaman tren gelene kadar benimle oturur, sonra beni uğurlar. Bu ücra yerde beklemek benim için lütuf dolu bir saat olmuştur hep.

Trenden henüz inmiştim ki bir terslik olduğunu fark ettim. Büfenin tek penceresi sımsıkı kapalıydı ve keskin bir ışık meydana boşalıyordu. Arkadaki vagonlardan yular takılmış atları indirdiler. Atlar kısa adımlarla, sanki köz üzerinde yürüme emri almış gibi sakınarak yürüdüler.

Büfeye girdim ve sahibini görmek istedim. Adam bana Haham Zimmel'in çok hasta olduğunu, artık odasından çıkmadığını söyledi.

Yahudi olmayan adama, "Ne zamandan beri, değerli arkadaşım?" diye aptalca sordum.

Hissiz, kibirli bir sesle, "Bilmiyorum," dedi.

"Peki araba nerede?"

"Bu saatte araba olmaz. Sürücü köyüne döndü." Dönüp gitti. Işıklı meydanda dikildim ve yularlı atların dükkânların girişinde durduklarını gördüm. Başları eğikti ve sanki bir dağa tırmanmışlar gibi burun deliklerinden buhar fışkırıyordu. Oracıkta kararımı verdim: Valiz ağır olsa da yürüyecektim.

Geçen yüzyılın sonuna kadar Sandberg'de hâlâ bir Yahudi cemaati vardı. Yıllar içinde genç nüfus şehirlere taşınmış, yaşlılar da birer birer göçmüşler. O vakitler genç olan Haham Zimmel az sayıdaki yaşlıya, sinagoga ve onun geniş kütüphanesine bakmak için kalmış. Savaş sırasında yaşlılarla beraber kamplara gönderilmiş. İlkin, Minsk'e, oradan da çalışma kamplarına yollanmış. Sonra Macaristan'da bir ölüm kampına alınmış. Son anda kurtulmuş. Savaş sonrasında Sandberg'e geri geldiğinde sinagogu, kendi elleriyle taktığı kilidiyle birlikte, sapasağlam görünce şaşırmış. Anahtar hâlâ kovuğundaymış. Sadece bir günlüğüne gelmek, atalarının mezarı üzerine kapanmak, sonra da Filistin'e giden göçmenlere katılmak niyetindeymiş. Ama her şeyi yerli yerinde bulunca sinagoga ve kitaplarına kıyamamış. Bu nedenle kalmış. Meğer, yıllarca Yahudilerin yanında çalışan bir kadın her hafta gelip sinagogu ve bitişik odaları temizlermiş. Çok kere yağmacılar binayı ateşe vermek istemişler ama kadın onları ilahi cezayla tehdit ederek engel olmuş. Hahamın gelmesinden birkaç yıl önce de ölmüş.

Dönüşünden bu yana Haham Zimmel bu yerden ayrılmadı. Olur da gezgin bir Yahudinin yolu buraya düşerse onu doyurur, odalarından birinde ağırlar ve kütüphanesindeki bir sürü kitabı gösterir. Oraya ilk 1952'de gittim, aklım karışıktı, yorgundum ve kaybolmuştum.

Karanlık çökmeden önce ona yetişmek için hızlandım.

Sönük bir ışığın parladığı gözleriyle, gelmekle iyi ettin, dedi. Yatağının başına oturdum ve onu duymaya çalıştım. Bakışlarıyla masada duran bir mektubu işaret etti. Mektup başka şeylerin yanı sıra şunları diyordu: Yandaki odada demir sandıklar duruyor. Kitapları onların içine doldur ve Kudüs'e gönder.

Korkumu yenmek için ona bir katilin canını almak üzere Weinberg'e gideceğimi açıkladım. Ondan sonra olacaklar umurumda değildi. Bu sözler üzerine gözleri açıldı. Bakışlarından neyi kastettiğimi az çok sezmiş olduğu belliydi. Haham Zimmel'in görevimden geri adım atmadığımı bilmesi önemliydi.

Doktor içeri girdi, ben yan odaya geçtim. Doktor hastasına hiç soru sormadı ve hasta da şikâyet etmedi. Sessizlik beni duvara yapıştırdı. Doktor çıkınca "Haham nasıl?" diye sordum. Başını eğdi ve "Tanrı kurtarıcımızdır," dedi. Onu azarlamak istedim. Bir

doktor haham değildir. Ondan pratik sözler bekleriz. Kendimi tuttum. Doktor bakışlarım altında çıkıp karanlığa karıştı.

Odasına girdiğimde Haham Zimmel'in gözleri açıktı. Ona Max ve August'tan söz ettim ve endişelenmemesini söyledim, çünkü Max eli açık biriydi ve oraya çok değer veriyordu. Gördüğüm kadarıyla haham söylediklerimi anladı ve dudaklarına bir gülümseme yerleşti.

Dışarı çıktım ve sinagogdaki şamdanı yaktım. Çocukluğumda dedem beni ibadete çekmeye çalışırdı ama bunu nasıl yapacağını bilemezdi. Büyükannem bana dualar okurdu ve ben yalnızca kadınların dua etmeyi bildiğini sanırdım. Günlerce burada oturup Haham Zimmel'le birlikte okudum. Okuyuşu harikaydı, sanki bir meyveye dokunuyor ve kokusunu içine çekiyordu. İncili, Mişnah'ı,[12] Midraş'ı[13] okuduk.

Bütün bu yıllar boyunca Haham Zimmel oturup bölgenin ve yedi yüzyıldan beri Sandberg dışına çıkmamış olan Zimmel ailesinin tarihini yazdı. Ataları çok sayıda kitap yazmışlardı: Yahudi kanunu, ahlak, İncil tefsiri ve Kabala. İnsan ömrü boyunca burada kalsa onların bıraktıkları hazinelerin yalnızca birkaçını çalışabilirdi.

Birkaç yıl öncesinde kitapların listesini çıkarıp eksiksiz bir bibliyografya hazırladığında onları paketleyip Kudüs'e göndermeye karar verdi. Ama bunu yapması yukarısı tarafından engellendi. Önce hastalandı ve iyileştiğinde de uykusunu kâbuslar bastı. Ataları kararından memnun olmamışlardı. Uykusunda onlarla savaştı ve yenildi: Kitapları Kudüs'e yollamadı, ne de kendisi gitti.

Ağzından bu konuda laf almak zordu ama öteki konularda seve seve konuşurdu. Önceki yüzyılın başında yaklaşık yirmi Yahudi ailesi burada yaşıyormuş. Onlara ait sağlam taş evler hâlâ duruyor. Gece yürüyüşlerimiz sırasında bana bu harika tüccar ve bilge grubu hakkında bir sürü şey anlattı. Taşkın kalabalıklar, gün olmuş, onları yerlerinden sürmüşler ama onlar her defasında geri dönüp yıkıntıları yeniden onarmışlar. Şimdi

12 Mişnah: İkinci yüzyılda prens Rabbi Judah tarafından hazırlanan yasa kitabı. Sebt günü ile kuralların pek çoğu burada bulunur. (ç.n.)

13 Midraş: Tevrat'ı tefsir metodu. (ç.n.)

evlerden duman çıkıyor, köylüler akşam yemeklerini yiyorlardı ve çayırlar üzerinde yoğun bir sükûnet bir bulut gibi asılı duruyordu, sanki hep böyle olagelmişti.

Max'a telefon edip gelmesini söyledim. Haham Zimmel'e bağlılığı tamdı. Vakit buldukça uğrar, meyve, sebze ve süt ürünleri getirirdi. Ataları gibi Haham Zimmel de bir etyemezdi.

Bu arada Haham Zimmel bana işaret etti. Yatağına yanaştım. Gözleriyle demir sandığı gösteriyordu. Kendisine kitapları kutulayacağıma dair söz verdim. Max'la birlikte onları Kudüs'e yollayacaktım.

O sıra Max geldi. Haham Zimmel'in gözlerinde bir ışık parladı. Üçümüz sessizce oturduk. Max aniden bana dönerek sordu: "Antrenman yaptın mı?"

"İki şarjör boşalttım," dedim sorusuna şaşırarak.

"Her ay yapmalısın." Kendine yabancı bir dilde cevap vermişti.

"Çok fırsatım olmuyor."

"Bulmalısın."

Benimle daha önce hiç bu şekilde konuşmamıştı. Ona dönüp, "Sevgili kardeşim beni bu zor saatte niye sıkıştırıyorsun," demek istedim. Bana kızgınlıkla bakarak, "Ben haftada bir kez antrenman yaparım," dedi.

Haham Zimmel o gece öldü. Max ağladı, bense onu nasıl teselli edeceğimi bilemedim. Boğazımda bana ait olmayan kelimeler yükseliyordu ve dedim ki, "Haham Zimmel bu dünyadaki görevini tamamladı, şimdi de atalarının yanına çağrıldı. Hayatı temiz ve lekesizdi."

Max sözlerime karşılık vermedi. Yüzü karardı ve alnı bulutlandı. Haham Zimmel'i mezarlıkta atalarının yanı başına gömüp birlikte dua ettik, "Tanrım, şefaat eyle". Sonra büfede oturup bayat kahveden içtik.

Ona Nachtigel'den söz etmek istedim ama kendimi tuttum. Bu görevi kimseden yardım istemeden yapmam gerektiğini hissediyordum. Max'ın yüzündeki ifade korkutucuydu. Yüzüne geniş kırışıklar yerleşip derinleşmişti ve alt dudağı titriyordu. Birden ayağa kalkarak, yüksek sesle, "Eve gitmeliyim," dedi. Onu alıkoymaya çalıştım ama kararı kesindi.

20

Başımın döndüğünü ve içimin boşaldığını hissederek gece trenine binip yoluma koyuldum. Karşımda dudaklarında boş bir gülümsemeyle kısa boylu, hantal bir kadın oturuyordu. Ona birkaç saat önce çok yakın birini toprağa verdiğimi söyledim. Sözlerimi duyunca gülümsemesi burkuldu. Ağzını sağ eliyle kapattı.

"Nerede?" diye sordu, belirgin bir şaşkınlıkla.

"Burada," dedim ve mezarı kazan iki gürbüz köylü gözümün önüne geldi, Max başında takkesiyle orada dikiliyor, dua kitabını iki eliyle göğsüne bastırıyordu. Cenaze töreninden sonra hasat yapılmış tarlalar arasından yürümüştük. Kimsecikler yoktu. Dereyi geçip çıplak ağaçlarla çevrili tenha meydana gelince durmuştuk. Max her zamankinden daha uzun görünüyordu. Başı hafifçe eğik, ağzı açıktı, sanki hayatın geçtiğini ve sevdiğimiz kimselerin zamansız bir şekilde terk edip gittiklerini, geride kalmanın dayanması zor ve anlamsız olduğunu ancak anlamıştı.

Kadın anlaşılır bir şekilde ve bet bir sesle, "Sandberg lanetlidir," dedi.

"Orada senin de mi canın yandı?"

"Sandberg'e bir daha asla gitmem."

"Neden?"

"Çünkü oradaki herkes benden nefret ediyor." Kafesinden kaçmış bir hayvan gibi homurdandı. Açık, bulutlu gözlerine yaşlar doldu, belli ki az önceye kadar peşindekilerin onu yakalaması an meselesiydi.

"Orada bir ailen var mı?"

"Üç kız kardeşim var, beni mahveden üç cadı."

"Senden ne istiyorlar?"

"Evlenmemi. Bense evlenmek istemiyorum. Gönlümce yaşamak istiyorum, kocam ya da çocuklarım olmadan."

"Anlaşılabilir bir istek."

"Sofu kardeşlerim öyle düşünmüyor. Onlar benim hafif bir kadın olduğumdan eminler. Değilim. Sadece biraz huzur arıyorum, fazlasını değil." Eskiden onun gibi kadınlar doğrudan kollarıma düşerdi. Kaçmakta olan bir kadın şikâyet etmez. Uysaldır, bağlıdır ve sadece bir parça şefkat, bir sandviç ve yol parası ister. Gece bitince onu kolayca unutursun. Karşımda oturana gelince, kız kardeşleriyle yaşadığı acıklı kavga yüzüne terk edilmiş bir hayvanın ifadesini veriyordu. Kesilmiş gibi duran küt parmakları tekrar tekrar ağzını kapatıyordu.

"Evlenmek zorunda değilsin," dedim ona.

"Ne yazık ki kardeşlerim sizi duyamıyorlar," dedi. Kelimeler ağzından ağır ve kaba bir şekilde çıkmıştı.

"Bunu onlara söylemeye hazırım."

Bu sözüm üzerine inleyerek, "Beni kimse anlamıyor," dedi. "Beni bir tavşan gibi avlıyorlar. Ben tavşan değilim." Perişan haldeki yüzünde aptallık ve acı okunurken o tekrarlıyordu, "Ben tavşan değilim. Avlanmak istemiyorum."

Onunla bütün kadınlarla konuştuğum şekilde konuştum, bir parça dalkavukluk, bir tutam da yapmacıklık kokan bir dille. Hatta ona güzel olduğunu bile söyledim. Kelimeler işe yaradı. Yüzünden yaşları sildi ve köylü hatları bütün kabalığıyla ortaya çıktı.

"Burada ne yapıyorsun?" diye sordu.

"Çerçiyim," dedim.

Sanırım anlamadı ve "Neyse ki o lanet yerde doğmamışsın. Ömür boyu peşimi bırakmayacaklar".

"Bir iki yıl içinde kardeşlerin yaşlanır ve seni rahat bırakırlar."

"Öyle mi dersin?"

"Umuyorum."

Kafasını diz çökecekmiş gibi eğdi. Ona kızdım, "Diz çök-

memelisin. Hayat zor ama dik durmalısın. Dik durmak bizi insan kılan şeydir." Şaşırdı ve özür diledi.

Bir kez daha Max'ı hatırladım. Söyledikleri içime sızmıştı ve acısını ancak şimdi hissediyordum. Gidişi de her zamanki gibi olmamıştı. Eskiden yaptığı gibi "En kısa zamanda yine bekliyorum," değil, "Gitmeliyim," demişti. Sanki hoş olmayan bir yere çağırılmış gibiydi. Arkasından, gitme, öfken geçene kadar benimle kal, diye bağırmak istedim. Ama nedense onu alıkoymanın yanlış olacağını hissettim ve sesimi çıkarmadım.

Steinberg'e yaklaştığımızda ayağa kalkıp "Burada inmem gerekiyor," dedim.

"Beni bırakıyor musun?" İfadesiz gözlerini açmıştı.

"İnmek zorundayım. Bir erkeğin yapmasını gerektiren işler var, hem de acele."

"Çok kötü," dedi, korkmuştu.

Kol saatimi çıkarıp, "Lütfen bu saati kabul et. Pahalı bir şey değil ama şans getirir," dedim. Saati aldı ve ellerimi vahşice öpmeye başladı, bir tutku anında dudaklarının neler yapabileceğini göstermeye çalışır gibiydi.

21

Akşama doğru Steinberg'e vardım. Katilin evi Steinberg'den kırk kilometre uzakta. Burada indim çünkü biraz cesaret toplamak istiyordum, dinlenmek ve hafızamdan silinmiş bir görüntüyü hatırlamak. Duygusuzca kalkıp büfeye girdim. Gizli şeylerin çoğu zaman tuhaf ve ücra yerlerde bildirildiğini öğrenmiş bulunuyorum. İki kadeh içmiştim ki Haham Zimmel'in yüzünü gördüm. Son iki yılda kendini tamamen kitaplarını koruma ve yeniden ciltleme işine vermişti. Günde sadece bir iki saat okuyor, gücünün kalanını işlerine ayırıyordu. Bu işi sessizce ve büyük bir dikkatle yapıyordu.

Büfe boşaldı ve ben yoluma devam ettim. Civarda birkaç gizli sığınağım var, eskiden buralarda saklanır, birkaç gün rahatsız edilmeden uyurdum. Bu mevsimde çok kar yağabilir ama bu yıl sadece don yaptı. Katilin izini bu ücra yerde bulmuştum. Birkaç yıl önce, burada, "Schneeweiss" adındaki berbat bir otelde, emekli subaylardan oluşan bir grup, bir anma partisi düzenlemişlerdi. Onları odamdan görebiliyordum, kasılarak dolanıyor ve birbirlerine isimleriyle değil, rütbeleriyle sesleniyorlardı. Nachtigel'in adını ilk o sırada duydum.

Önceleri ev sahibem bana şüpheyle bakıyordu ama gazeteleri okuduğumu görünce fikrini değiştirdi. Kocasının Doğu Cephesi'nde bir kahraman olarak öldüğünü, iki oğlunun savaşın bitimine birkaç ay kala askere alındığını ve bombardıman sırasında öldüklerini anlattı. O zamandan beri buraya her dönüşümde bana aynı hikâyeyi anlatır. Şimdiye kadar acısı azal-

mış görünüyor ama hikâyeyi takıntılı bir şekilde tekrarlamaya devam ediyor. Beş yıl önce buraya bir kadın getirmiştim, pek güzel bir şey değildi, trende bulmuştum. Ondan sonra ev sahibem benimle konuşmaz oldu. Geçen yıl kendimi tutamayıp, "Varlığım sizi rahatsız ediyorsa bir daha gelmem," dedim.

"Öyle demek istemedim," diyerek gözyaşlarına boğuldu.

"O zaman sorun nedir?"

"Eve bir fahişenin gelmesi ağırıma gidiyor."

"O bir fahişe değildi. Bir duldu." Sesimi yükseltmiştim.

"Özür dilerim," dedi ve tezgâhın arkasına sindi.

Ondan sonra bir daha "fahişeler" demedi, onun yerine "belli kadınlar" dedi, beni alt ettiği için kendisinden hoşnuttu. Onun mırıldanmalarına zorlukla katlanıyorum ve kaç kez onun otelini es geçmeyi düşündüm ama geniş yatak aklıma gelince fikrimi değiştirdim. Odası bana derin bir uyku isteği verir. Deliksiz uyur, sadece yemek için kalkarım. Bu sefer yalnız geldiğimi görünce açık açık sevindi ve "Oda sizi bekliyor, efendim," dedi. Gecikmeden, onun sözlerine dolaşmadan yukarı çıktım. Oda tıpkı bir yıl önce bıraktığım gibiydi. Yatak, yazı masası, koltuk. Sanki beni bekliyormuş gibi duran bu düzenli, sessiz eşyaları görünce duygulandım.

Akşam yemeğinde yanıma demiryollarından emekli bir kondüktör oturdu. Birkaç kadeh yuvarlayıp nostaljiye gömüldü. Doğu Cephesi'nde savaşan genç bir asker olduğu günlerden dem vurdu, soğuktan, iyi bir yemeğin tadını çıkarmaktan ve dünyaya kurtuluş getiriyor olmak duygusundan.

Merak edip sordum, "Nasıl?"

"Yahudileri öldürüyorduk. Korkunç bir işti ama çok gerekliydi. Ruha ferahlık veren bir işti. Doğru, ilkin çığlıklardan ürküyordunuz ama yavaş yavaş önemli bir şey yapıyor olduğunuzu öğreniyordunuz."

"Hepsi ölmediler."

"Yanılıyorsun. Köy köy, sığınak sığınak dolaşıyorduk. Köklerini kazıdık. İnsanı tüketen bir işti, kirli bir işti ama sonuçta görevimizi yapıyorduk."

Bana, ayrıca, sevdiği ve çok düşkün olduğu karısının savaş sırasında kendisini aldattığını da anlattı. Ruslara esir düştüğün-

de öğrenmişti ki kadın yaşlılarla, gençlerle yatmış, hiç utanmadan evliliklerinin kutsallığını lekelemişti. Neyse ki esareti kısa sürmüş. Köye dönüp karısını gözünü kırpmadan öldürmüş. Köyde herkes bu işi Rusların yaptığından eminmiş. "Niye onları yalanlayayım ki?" dedi kabaca. "Önemli olan karımın ölmüş olması, değil mi? Sadakatsiz bir kadının hakkı vahşi bir ölümdür. Ona vahşi bir ölüm yakışır." Kırmızı yüzünü sarı bir alev sarmıştı.

22

Ertesi gün erkenden kalkıp yoluma devam ettim. Weinberg'e yaya olarak ve tek başıma gitmem gerektiğini biliyordum. Hava kapalıydı. Hafif kar taneleri tepelere düşüyor fakat kar tutmuyordu. Bu yolculuğu ilk kez yapıyor değildim. Burada kitaplar ve antika eşyalar almıştım, insanlarla tanışmış, pansiyonlarda konaklamıştım. Kışın kâbus dolu bir uykuda gibi köyden köye dolaşmıştım. Bu sefer farklıydı: Sanki boyunduruktan kurtulmuştum.

Annemi yüksek bir ağacın dibinde otururken gördüm, ağzında bir sigara vardı, beni soran gözlerle süzüyordu. Senin halin ne olacak? Okuman düzgün değil, yazın hatalarla dolu. Babamın tersine o, büyük kitapları da okumak gerektiğine inanıyordu. Okula gitmeyi reddetmem onu üzüyordu. Bu yıllarda babama daha yakınlık duyar olmuştum, onun maceralarına, hayallerine. Her gece oturur, onun saklandığı yerden ormanları ve fabrikaları ateşe vermek üzere gönderdiği küçük grupları seyrederdim. Kundakçılar görevden döndüklerinde toza batmış olurlardı. Göz çukurları kararır, bakışlarında kötücül bir neşe parlardı. Babam bölgeyi bu şekilde acılarından kurtarmaya çalışıyordu.

Annem suikasttan sonra parti faaliyetlerinde yer almadı. Gençlik döneminden bazı arkadaşları olmasa tamamen yalnızlığa gömülürdü. Çoğu zaman oturup okurdu. Ondaki asil yanı takdir edemezdim. Zamanını boşa harcadığından emindim, babamdan böyle intikam alıyordu. Artık toplumu iyileştirmeye inancını yitirdiğinden emindim. Sessizliği beni boğuyordu.

Evden kaçıyor, caddelerde dolaşıyor, Ruthenyalı oğlanlarla takılıyordum. Çok kereler eve yaralı ve bir tarafım kanayarak döndüm. Annem benimle sanki ben onun isyankâr oğlu değil de acınması gereken bir yaratıkmışım gibi sessizce ve sabırla ilgilenirdi. Babam beni almak üzere geldiğinde annemi alnından öpmüyor, baskı gördüğüm bir yerden kaçar gibi, doğruca babama koşuyordum.

Savaş sırasında Ruthenyalılar babamı saklandığı yerden kovmuşlardı. Kısa, eski püskü bir ceketle, gün ışığından gözleri körelmiş bir halde dışarı çıkmaya zorlanmıştı. Haftalarca arkadaşlarından yardım dilenerek arazide dolaştık. Herkes ondan kaçıyor ya da kimse bize kapısını açmıyordu. Geceleri ahırlarda ya da boş kümeslerde uyuyorduk. Babam kimseyi suçlamıyor, özür de dilemiyordu.

Karanlık saklanma yerlerinde geçen yıllardan sonra yeniden gün ışığında olmanın tadını çıkarıyordu. Bazen bir derenin kıyısında durup kestirirdik. Uyandığında yüz kaslarında bir titreme olurdu. Dudaklarında ani bir gülümseme belirir; sonra hemen ekşirdi suratı. Bu ekşimelerde bile azarlama veya kızgınlık bulunmazdı. Yanılmışım, yanlış hesaplamışım demek ister gibi birkaç tanıdık el kol hareketi yapardı. Sonra onu da yapmaz oldu. Benimle konuşamayacak kadar kendisiyle meşgul olurdu, ben de onun düşüncelerini bozmadan, yanı sıra yürürdüm.

Bir sabah bir kamyon yanaştı ve iki Alman bizi yakalayıp tekme tokat kamyona bindirdi. Babam rahatlamış gibi "Buraya kadar," dedi. Ben on beşimdeydim. İlk defa olarak onun benden bir karış kısa olduğunu fark ettim.

Nachtigel'in kampına gidişimiz böyle oldu. İnsanların soğuktan ve ağır işten öldüğü küçük, vahşi bir çalışma kampıydı. Annemi orada görünce şaşırdık. Uzun bir elbise ve kalın bir süveter giymişti, çizmelerine çamur topakları yapışmıştı. Bizi gördüğüne sevindi, ikimizle de konuştu. Orada özellikle komünistlerin zor durumda olduğunu söyledi. Herkes onlardan kaçıyor, onlara sataşıyor, yaptıklarını hatırlatıyordu. Almanlar ve Ukraynalılar ayrım yapmadan herkesi dövüyorlardı. Nachtigel her gün infaz gerçekleştiriyordu. Benim anne babamdan daha güçlü olduğum ortaya çıktı.

Çalışıyor, usta bir işçi gibi kömür yüklüyordum. Babam da, geri kalmadan, aynı işi yapıyordu. Ağır işte çalışan arkadaşları onun geçmişini unutmuş değildiler. Her fırsatta onun bir fanatik olduğunu, Ruthenyalılara katıldığını ve onları çalma ve yağmalama göreviyle Yahudi sokaklarına saldığını hatırlatıyorlardı. Babam cevap vermiyordu. Bir sabah yoklamaya geç çıktığı için Nachtigel onu vurdu. Annem terzi dükkânında çalışıyordu ve geceleri büyük risk alıp bana ekmek parçaları getiriyordu. Ona getirmemesini söyledim ama dinlemedi. Bir gece o da vuruldu, çitin yakınında.

23

Güneye yöneldim, raylardan uzağa. Eskiden bir araba kiralar, Küçük Steinberg'e gider ve orada birkaç gün kalırdım. Küçük Steinberg'de, bir kez, Haham Zimmel'in hazine dediği birkaç nadir kitap bulmuştum. Bir keresinde ise Bertha'yı da getirmiş, ona geniş mısır tarlalarını göstermiştim. Etkilenmişti. Çabuk çabuk oradan oraya dolaştığı günleri anlattı, sevgili yuvasından koparıldığı için nasıl bir türlü huzur bulamadığını. Görünüşü beni büyülemişti ve sözlerindeki acıyı algılayamadım. Huzursuzluğunun geçici olduğundan emindim ama o kulaklarım çınlayana kadar, gittikçe artan bir ıstırapla konuşmaya devam etti. Sonunda ona inanmaz oldum. Kendi kendini kandırıyor, gözlerini hayallerle körediyordu. Ona kızdım: "Kendimize ait bir eve, bir nehre ihtiyacımız yok. Hayallerden uzakta, kendi içimizde yaşamalıyız." Beni dinledi ve sustu. O akşam gözleri şişti ve bir daha Zalishtshik'ten söz etmedi.

Ertesi gün onu trene kadar geçirirken aptalca davrandığımı fark edip beni affetmesini diledim. "Neden af diliyorsun?" dedi. "Zayıflığım yüzünden iyice paylanmayı hak ettim. Kimse kendi oğullarını ve kızlarını öldüren bir şehri özlememeli. Bu türden özlemleri yüreğimden söküp atmalı ve yeryüzünde devamlı bir yurdum olmadığını kabullenmeliydim." Sözleri yüreğimi dağladı.

Akşama Kara At Meyhanesi'nde babamın arkadaşı Kron'a rastladım. Yaşlanmıştı. Yüzü masada yanında oturan köylülerin yüzüne benziyordu. Beni tanımadı.

"Ben Siegelbaum'un oğluyum," dedim ona.

"Hangi Siegelbaum?"

"Partiden."

"Parti mi?" Şaşırmış ve gözlerini yummuştu. İşçi Bayramı'nda Stark'ın yerinde buluşurduk," diye hatırlatmaya çalıştım.

Gözlerini açmadan eliyle boş ver der gibi bir hareket yaptı. Ama Rollman'dan söz ettiğimde gözlerini açtı, bu adın sönmüş anılarını canlandırdığını gördüm.

Onu bir içki içmeye davet ettim. Bir zamanlar Kron Avustralya'ya göç etmek istiyordu. Ama anlaşılan, bölgeyi hiç terk etmemiş ve burada da çöküşe geçmiş. İki kadehten sonra Rollman'dan, Stark'tan ve babamdan, ilerdeki zorluklar için piştikleri çalışma kamplarında geçen gençlik yıllarından söz etmeye başladı. Savaştan ve Ruthenyalıların dönekliklerinden bahsetmedi. Ansızın başını tuttu ve sustu. O gece geçmişte annemi partideki bir üst göreve hazırlamak üzere Moskova'ya göndermeye niyetlendiklerini öğrendim. Ama Kron'un söylediğine göre birisi karşı oy kullanmıştı.

Daha sonra olanları bir bir hatırladı. Rollman bizim kıdemli üyemizdi, partiye bölgedeki herkesten çok emek verdi. Onun liderliği Bukovina ve Galiçya'ya, oradan Polonya'ya kadar uzandı. Sadece Stark, onun gizli rakibi bu yüksek rütbeye ermişti.

Kron babama asker toplamayı bilen ve zamanında Troçki'nin yaptığı gibi onları yüreklendirip ölüm korkularını yatıştıran bir kahraman diyordu. Kendinden de söz etti ama kibre düşmeden. Aldığı dini eğitimin hayal gücünü köreltip büyük işler başarma tutkusunu öldürdüğünden şikâyet etti. Ve onu gece gündüz antika, gerçeklerle alakası olmayan eski, küflü kitaplar okumaya zorlayan babasını suçladı. Gençliğinden söz ederken hafızası duruydu ama nedense sevgili annesinin ismini unutmuştu.

"Şimdi nereye gidiyorsun?" diye sordu gençlik dolu bir sesle.

"Güneye dönüyorum."

"Dönüyor olman iyi."

"Güneyin kuzeyden bir farkı yok."

İçimde bir şey ona gerçeği anlatmamı istiyordu.
"Farkı var dostum, farkı var."
Belli ki aklı başka bir coğrafyadaydı.

Başka soru sormadı ama konuşmaya devam etti. Anne babalarını terk edip dünyayı kurtarmak üzere uzun yolculuklara çıkan az sayıdaki kişinin bağlılıklarından söz etti. Önceleri Ruthenyalılar onları seviyor, onlarla gurur duyuyorlarmış ama kriz zamanında terk etmişler, kendi planlarıyla baş başa bırakmışlar. Ruthenyalılar katillere katılmışlar. Sakin bir sesle konuşuyor, sözlerini sanki bir kitaptan okuyordu.

Görünen o ki, umutsuzluk onu şimdi bile vurmamıştı. Bana açıkça artık oda tutmaya gücü yetmediğini, ama iki sağlam sırt çantası olduğunu söyledi. Birine yiyeceklerini, öbürüne giysilerini koyuyordu. Baharın ve yazın büyük kısmında ahırlarda uyuyordu, kışınsa meyhaneler gece geç vakte, bazen gün doğumuna kadar açık oluyordu. Şafak vaktinde küçük bir ateş yakıyor, kendisine bir fincan kahve pişiriyordu.

Ona kışlık paltomu vermek istedim ama kabul etmedi. "Benim yaşımda birinin hediye kabul etmesi doğru değil. Seksen üç yaşındaki biri pek az şeye ihtiyaç duyar ve esas olan insanın arkadaşlarını sömürmemesidir. Öyle değil mi?"

24

Gece yarısından sonra trene bindim, camın dibine kıvrılıp ağladım. Ağlamayalı yıllar olmuştu. Kron karanlıkta dikiliyor ve el sallıyor gibi geldi. Elleri babamınkiler gibi işçi eliydi. Boş vagon ve ritmik hareket sinirlerimi yatıştırmıyordu. Gözlerimden yaşlar delik bir kaptan sızar gibi akıyordu. Kendine acıma duygusunun tam bastırdığınızı düşündüğünüz anda vurması tuhaf.

İki içki devirdim, bir sigara yaktım, çıplak ağaçların üstüne karanlığın çöküşünü ve ufukta ışığın büyümesini seyrettim. Dağları ince bir kar tabakası örtüyordu ve seyrek bir sabah sisi alçak taş evler üzerinde yükseliyordu. Şimdi inebilirim, dedim kendi kendime ve indim.

Yıllar önce istasyonun önündeki meydanda arabacı Gobias'a rastlardım. Uzun boylu, az konuşan bir adamdı, soru sormadan hatta tek kelime etmeden beni Yukarı Steinberg'e getirirdi. Onun sessizliğini çok takdir ederdim ve kendine koyduğu sınırlamayı hiç bozmazdım. Bu sefer arabanın yerinde olmamasından memnunluk duydum. Yürüyerek gidebilirdim.

Hesaplamalarıma göre, tren beni ana rotamdan biraz ötede bırakmıştı ama bu Weinberg'e olan mesafeyi daha da kısaltmıştı. Buradan oraya yirmi dört kilometre. Azmedersem gideceğim yere iki günde ulaşabilirim. Bölge neredeyse ıssız. Tepelere tek tük evler serpiştirilmiş ve meyhaneden başka insanı çeken hiçbir şey yok. Eskiden orada oturmayı severdim, içki yudumlar ve köylü kadınların yüzlerini seyrederdim. Kadınların içme âdet-

leri erkeklerden farklı. Onlar önce sohbet ediyor, şakalaşıyor ve küfrediyorlar. Birkaç kadehten sonra üstlerine bir burukluk çöküyor, köşelere çekiliyor, hasta hayvanlar gibi kıvrılıyorlar. Ancak erkekler işten döndüklerinde uyanıp evlerine kaçıyorlar.

Kış geldi mi, uyuyan Yahudi düşmanlığı kendiliğinden uyanıyor. Ateşi yeniden tutuşturmak için tek bir kelime yeterli. Eskiden küfürler beni korkutur ya da çileden çıkarırdı. Ama son yıllarda oturup insanları izlemekten zevk alır oldum. Bir keresinde burada yeryüzündeki Yahudi nüfusu ile ilgili bir tartışma koptu. Kimisi çoğunun yok edildiğini, sadece orada burada bir hayalet ya da bir cin kaldığını iddia ediyordu. Ama ötekiler pek çok Yahudi bulunduğu ve hızla çoğaldıkları iddiasındaydı. Şimdi para ve güç neredeyse onlar da oradaydılar.

Meyhane sahibi beni gördüğüne sevindi ve bir içkiyle sandviç ikram etti. Bana Macaristan'dan gelen adam diye hitap eder ve nedense benim burada bir tuğla fabrikası kurmayı planladığımı düşünür. Bana geçen yıl süresince bölgede olup bitenleri uzun uzun anlattı. Laf arasında, haziran ayında, meyhanenin avlusunda Steinberg Alayı'nın kuruluşunun altıncı yıldönümü şerefine büyük bir parti verildiğini de söyledi. Alayın bütün gazileri bir araya toplanmışlardı, dullar, oğullar ve torunlar. Küçük bir orkestra bile varmış. Kutlama bütün gece sürmüş.

"Peki konuşmayı kim yaptı?" Ağzından baklayı almaya çalışıyordum.

"Albay Nachtigel."

Ne zaman Nachtigel'in adını duysam kollarım boşalıyor ve işi yapamayacağımdan korkuyorum. Aynı zayıflığı kâbuslarımda da hissediyorum. Bu duyguyu Weinberg'e yapacağım yürüyüş sayesinde yenmek istiyorum.

"İnsan bir böcek," diye söylendim.

Meyhane sahibi gözlerini açtı, sonra bilerek kıstı ve "Sana katılıyorum. Her meyhaneci sana katılır. Her gece domuzlar gibi yerlerde yuvarlanıyorlar. Onları tek başıma dışarı atmak zorunda kalıyorum. Bir kez dışarıya, soğuğa çıktılar mı uyanıyor ve dört ayak üstünde emekleyerek eve gidiyorlar. Her gece böyle işte."

"Onları iyileştirecek hiçbir şey yok mu?"

"Insan bir canavar, bunu bilmiyor musun?"

Bu kaba cümle bana hiç yoktan babamın yüzünü çağrıştırıyor. Babam derdi ki, "Şartlar bozar, sömürü bozar. Bu engelleri ortadan kaldır, bütün ihtişamıyla, al sana insan." Çalışma kampında, iki büklüm ve küfürler altındayken bile inancını yitirmedi. Bir keresinde, "Cehennemde bile insana olan inancımı inkâr etmem," dediğinde mahkûmlardan biri, bir alçak, yanına gelip beton blok fabrikasını komünistlerin ateşe verdiklerini hatırlatmak için suratına bir tokat attı.

25

Meyhanede iki saat kadar kaldıktan sonra yola koyuldum. Kar yağıyordu ve soğuk şiddetlenmişti. Ama ben yaya olarak gitmeye kararlıydım. Cinayet basit bir iş değildir, form tutmam lazım. Ormanın içine doğru iki kilometre kadar ilerledim ve tabancayı çıkardım. Bir hedef kurup bir şarjör mermi sıktım. Patlama sesi müthişti, iyi nişan aldım. İsabetli vuruşlar hoşuma gitti.

Bu noktada her yılki yolculuğumun üç çeyreklik kısmını tamamlamış olurum ve genellikle güzel bir yemek ve son çeyreği planlamak için kendime biraz zaman tanırım. Bu defa içimde yeni bir ruh titreşip duruyordu, buraya bir daha gelmeyeceğimi biliyordum sanki.

Elimdeki bilgiye göre, Nachtigel şu anda yetmiş iki yaşında. Evlendi ama çocukları olmadı. Savaş sırasında karısı cepheye yünlü giysiler yollamaktan sorumluydu. Nachtigel Lvov'dan defalarca izinli geldi. Karısını Doğu'ya getirmedi. Kariyerine Bukovina'da başladı, Galiçya'ya tayin oldu, noktayı Polonya'da koydu. Bu yerlerin hepsinde çalışma kamplarından sorumluydu. Zayıfları, iş göremeyenleri öldürüyordu. Güçlüleri ve mesleki becerisi olanları bir süre gözetimi altında tutuyor, onları zayıf düşüp ölene dek dövüyor, işkenceye tabi tutuyor, sonra yerlerine başkaları gönderiliyordu. Etkinliği ve bağlılığı nedeniyle çok sayıda madalya aldı.

Savaştan sonra Uruguay'a kaçtı ve orada başka eski subaylarla birlikte yaşadı. 1968'de dönerek Zwiren bölgesine yerleşti. Aralıklarla konum değiştiriyordu. Elinin altında üç adet ev bu-

lunuyordu: Biri kendinindi, diğer ikisi ise miras kalmıştı. İlkin evin güvenliği için eski askerlerinden korumalar tuttu. Karısının ölümünden sonra artık korkusu kalmadı. Steinberg'e yerleşti ve sonunda çocukluğunun geçtiği yörede, güzel Weinberg'de yeni bir ev satın aldı.

Hava kapalı ve karanlıktı, kar yağışı sürüyordu. Yürümeye devam edersem bacaklarımın donacağını ve Weinberg'e asla varamayacağımı hissettim. Herkesin "küçük tren" dediği banliyö trenine atladım ve bir camın dibine kıvrıldım.

Yolculuktan ve gerilimden yorgun düşmüştüm, gözlerimi kapadım. Yeniden babamla birlikteydim, kulübeden kulübeye sürükleniyordum, tamamen Ruthenya diline gömülmüştüm. Ruthenyaca kelimeler gözlerimin önüne babamın geceleri beni yatırdığı hasır minderleri getiriyor. Ağzımdan Ruthenyaca bir kelime çıkmayalı yıllar oldu. Ama o dil hâlâ varlığıma nakışlı durumda. Bütün süt ürünleri, ekmekler, içecekler - hepsi tek bir kelimenin sesiyle can bulurlar. Ruthenyalıların babamın bağlılığı üzerinde nasıl tepindiklerini de uykuya dalınca unutuyor değilim. Gene de, uyku sırasında her şey farklı. Düşmanca bir kelime bile hoşuma gidiyor. Yeniden babamla birlikteyim, sanki hiç ayrılmamış gibi.

Panik içinde uyanıp yemek vagonuna geçtim. Bu mevsimde tıklım tıklım sarhoşlarla dolu olur. Sanrılar içinde sallanıp dururlar, konserve yemeklerini kutularından yedikleri, dünyayı fethetmek üzere motosikletleri üstünde Rusya steplerinden esip geçtikleri askerlik günlerini hatırlarlar. Ama bu sefer yemek vagonu boştu. İşletmecisi savaşta iki bacağını birden kaybetmişti. Bana bir sandviç ikram etti.

Sandviçi yaptıktan sonra yanıma oturdu. Savaş sırasında bir süre Czernovitz'de görev yapmış, Galiçya'ya geçmiş ve görevi Polonya'da son bulmuş. Savaş sonunda bir esir kampından kaçmaya çalışmış ama soğuk sertmiş, bacakları donup kangren olmuş. Ukraynalı yaşlı bir kadın onu hastaneye götürmese muhtemelen ölürmüş. Ona yolda Nachtigel'e tesadüf etmiş olabilir mi diye sordum. Bana onun hakkında öyle çok ayrıntı verdi ki şaşırdım. Bir süre Nachtigel'in emrindeymiş ve onu iş başında görmüş; adam gerçek bir profesyonelmiş.

"Onu profesyonel yapan neydi?" diye sordum.

"Yahudilerin yok edilmesinin dünyayı rahatlatacağına olan inancı," diye cevap verdi, kısaca ve bir solukta.

"Buna sen de inanıyor muydun?"

"Elbette. İnanmıyorsan öldürmezsin." Mavi gözlerini dikmiş bakıyordu. Kalbinde hiç pişmanlık yok. Aksine, yıllar ve acılar sadece inancını pekiştirmiş. Suskunluğumu yenip sesimi yükselttim: "Öldürmek yasak."

"Doğru, ama biz Yahudileri öldürmek zorundaydık."

Sakat olmasa boğazına sarılıp onu boğabilirdim. Yemek vagonunda kimse yoktu, yalnızca ikimiz, ama bu kadar yakınımda olması beni felce uğrattı. Yine de dilimi hareket ettirdim ve "Mazeret uydurma, katil!" diye bağırdım.

"Mazeret uydurmuyorum. Tam da can alıcı nokta bu. Yahudilerin yok edilmesi büyük bir işti, tarihi bir görev. Onları kimse alt edemezdi. Her şey onların kontrolü altındaydı. Sadece Almanlar, Avusturyalılarla ortaklık yaparak bu işi başardılar. Açık bir zihinle düşünmek gerekiyordu, korkusuzca düşünmek, duraksamadan ve büyük bir hassasiyetle."

"Kapa çeneni!" Boğazına sarıldım.

"Bacaklarım kesilmiş durumda. Emirlerine uymaktan başka çarem yok."

"Sen bir katilsin!"

"Katil değilim. Bana söyleneni yaptım."

Yüzünü yumrukladım. Korkmuştu ama yardım çağırmadı. Yüzü sertleşti.

"Merhamet etmek yok!" dedim. "Katillere merhamet yok."

"Merhamet istemiyorum," diye kekeledi. "Merhametten nefret ederim."

"Sana geçmişte yaptıkların için vurmadım. Onlar için seni öldürmem gerekir. Sana şu anki düşüncelerin için vurdum. Daha cesur olsaydım, içimde senden bir parça olsaydı, seni tereddüt etmeden doğrardım."

Cevap vermedi, ben de bağırıp çağırmaya ve tehditler savurmaya devam ettim. Ama ne kadar çok bağırırsam ellerim o kadar çözülüyor ve zayıflık içime işliyordu. Söyleyecek başka kelime bulamadığımdan ona tekrar "Katil" dedim, "Lanet olası

katil!" Kelimeler ağzımdan sessizce çıktı, tekerlerin sağır edici gürültüsü içinde boğuldu. Tren istasyona vardığında kapıya yürüdüm ve oradan tehdit ettim: "Merhamet yok, sakatlara bile." Trenden inip acele adımlarla uzaklaştım.

Ancak raylardan epey uzaklaştığımda sözlerimin ne kadar iğreti olduğunu düşündüm. Her başarısızlıktan sonra olduğu gibi bu sefer de vücudumu kirlenmiş hissettim: Giysimden yağlı bir koku yükseliyordu ve sakal tıraşı olmamıştım. Durakladım. Weinberg'e giden yol buydu. İyi tanıyordum. Yanlış yola sapmam zordu: Yol boyunca alçak evlere gölge yapan, uzun meşe ağaçları vardı. Yine de, buraya kendi irademle gelmemişim de bir tür kâbus beni uzun tren vagonlarının, çirkin büfelerin ve atların ürkütücü bir sessizlik içinde bağlanmış olarak bekledikleri demir kapılı mağaraların arasından, tünelden tünele ittirmiş gibi hissediyordum.

26

Burayla Weinberg arası iki buçuk kilometrelik bir mesafe. Ama köye tırmanmadan önce Haham Zimmel'in kuzini Lotte'ye uğramam lazım. Savaştan sonra köyüne dönmüş ve mezarlığa girildiğini görmüş. Mezar taşlarının kirletildiğini ve mezarları otlar bürüdüğünü. Derhal yakında küçük bir ev kiralayıp mezarlığı eski haline döndürmeye koyulmuş. Büyük kuzeni gibi o da bir daha köyden çıkmamış.

Geçen yıllarla yüzü değişti, görünüşü de köylü kadınlarınkine benzedi, tıknaz ve güçlü. Alnı güneş yanığıdır ve konuşmayı sevmez. Kapıda beni gördüğünde geri çekilir ve beceriksizce gülümser.

"Nasılsın, Lotte?"

"İyi," dedi şimdi daha da beceriksizce gülerek.

"Steinberg'de hava çok soğuk."

"Burada da öyle."

Sohbetimiz aşağı yukarı işte böyle başlayıp biter. Ağzından lafı kerpetenle alırsınız. Bazen, sorduğumda bana çiçeklerle kaplanmış ve egzotik bir bahçeyi andıran mezarlığı gösterir. Ama bu sefer beni şaşırttı.

"Kuzenim nasıl?"

Bu beni hazırlıksız yakaladı, ama çabucak kendimi toplayıp yalan söyledim, "Harika".

"Sana bir çay ikram edebilir miyim?"

"Memnuniyetle."

Çayı demlemek üzere gitti, ben de eve göz attım. Alçak ta-

vanı ve kalın kirişleri kafanıza sürten eski bir köy eviydi. Bina, orta yerde tuğladan bir fırını olan kare biçimli bir odadan ibaretti. Fırından biraz uzakta ahşap bir masa ve iki sedir. Bir yanda eski bir mutfak dolabı. Varı yoğu bunlardı herhalde.

Eskiden bana bahçesinden söz ederdi, Lily adındaki ineğinden, onun ne iyi huylu olduğundan ve ne lezzetli süt verdiğinden. Yaz sonunda gelmişsem elime salatalık ve domates dolu bir paket tutuştururdu. Yıllar geçtikçe az konuşur oldu. İnsanlarla zaten sınırlı olan teması daha da seyrekleşti.

Çay fincanımı verdi. "Çok teşekkürler," dedim ama o cevap vermedi. Orada bulunmamdan rahatsız olduğunu fark ettim. Karşıma geçip büzüldü, tek kelime etmeden. Kendisini bu kadar kapatmış olmasaydı ona büyük kuzeninin ölümünden söz edebilirdim. Dili ağır kimselerle nasıl konuşacağımı bilemem. Ani bir patlamadan korktuğum için ona hiçbir şey açıklamadım. Neyse ki tekrar sormadı, ben de rahatladım.

Geçen yıl içinde fanatiklerin çiti kırıp girerek mezar taşlarını kirlettiklerinden şikâyet etmişti. Çok öfkeli konuşuyordu ve biri onun arazisine izinsiz girecek olsa adamın üzerine baltayla saldıracağı açıktı.

"Komşular bu yıl nasıllar?" diye temkinli bir şekilde sordum.

"Iyiler," dedi. O zaman altmış altı yaşındaydı ama vücudu göstermiyordu. Bacakları yere sağlam basıyordu.

Daha sonra, konu dışına çıkar gibi, Lily'nin o bahar hastalandığını söyledi. Ahırında uzanıp yatmış, ayağa kalmak istememiş. Lotte ineğin öleceğinden korkarak veteriner çağırmış. Veteriner gelmiş, Lily'yi muayene etmiş ve ölümcül bir bulaşıcı hastalığa yakalandığını söylemiş. Derhal itlaf edilmesi gerekiyormuş; müfettişlere haber verecekmiş. Lotte ona yalvarmış ama boşuna. Lily o gece ölmüş. Ertesi gün müfettişler itlaf için geldiklerinde cesedini bulmuşlar.

"Bu bir mucize değil mi?" Beceriksiz gülümsemesi yüzüne geri dönmüştü.

"Doğru," dedim dalgın dalgın.

"Onu vuracak olsalar izin vermezdim. Hayvanlar hep yaşadıkları yerde ölmeli, vurulmamalı." Sesi titriyordu.

"Haklısın."

"Veterinerler acımasız insanlar. Onların söylediklerini yapmamak gerekir," dedi ve gözyaşına boğuldu.

Onu teselli etmek istedim, "Lily için bir mucize olmuş. Huzur içinde ölmüş, gereksiz acı çekmeden."

"Acı çekti. Çok acı çekti."

"Ama kötü insanlar tarafından öldürülmedi."

"Haklısın. Ama biz yıllardır beraberdik. Onsuz hayat benim için zor. Yazın onu otlamaya çıkarırdım." Yüzüne sanki yıllardır gözünden kaçan bir şeyi kavramış gibi bir gülümseme yayıldı. Ağzı birdenbire kapandı ve bir kelime daha konuşmadı. Yüzü eve vardığımda beni karşılarkenki aynı şaşkın, ifadesiz hali aldı.

27

Akşama doğru Weinberg'e vardım. Yorgundum, kollarım sarkıyordu. Büfeye gidip soda-limon istedim. Tatlı sıvı güçsüzlüğümü hafiften telafi etti ama baş dönmem geçmedi. Son birkaç günün görüntüleri ve Lotte'ye yaptığım ziyaretin anısı hâlâ üzerimdeydi. Bir an için yüzüne yumruk attığım, bacakları kesik büfe sahibinin koltuk değneklerine yaslanarak peşimden geldiğini hayal ettim. Lotte beni kapıya kadar geçirmemişti, ona hoşça kal demiş, cevap alamamıştım.

Büfenin yanında durup müşterilerin hareketlerini gözledim. Yaşlı insanlardı, ölçülü yürüyüşlerinde kırların sükûneti vardı. Weinberg'i iyi bilirim. Alışılmadık derecede sessiz görünüyordu. O zaman Salı pazarından sonra tezgâhları kaldırıp çöpleri topladıkları ve iki öküze koşulu iki yüksek arabayla her şeyi çekip köy dışına çıkardıkları aklıma geldi. Bu sahneye defalarca tanık olmuştum.

Paltomu çıkarır çıkarmaz soğuğu arkamda hissettim. Kış buraya erken gelir. Daha kasımın başında yağan kar tepeleri beyaza boyar. Beyazlık sarıya dönüşür ve marta kadar öyle kalır.

Yaşlı adamlardan biri beni "İyi akşamlar," diyerek selamladı.

Yerel ağızla, "Size de iyi bir akşam olsun," dedim.

"Kış bu yıl erkenci, soğuk ta kemiğe işliyor. Gençliğimde karı severdim ama şimdi azılı düşmanım." Sanki eski bir tanıdıkla konuşuyor, ruh durumuna beni de ortak ediyordu.

"Hep sürmez," dedim, doğru kelimeleri bulduğum için sevinerek.

"Bu kolay kalkacak bir don değil," dedi ihtiyar bastırarak. "Böylesi don kalkmaz. İçe işler."

"Ağaçlara zarar verir mi?" diye sordum amaçsızca.

"Şart değil. Ağaçların bir miktar soğuğa ihtiyacı vardır, soğuk güç katar. Yazın meyveleri bal gibi tatlı olacak."

"Teşekkürler." Dönüp gitmeye hazırlandım.

İhtiyar sohbete devam etmek istiyordu ama benim başka tarafa döndüğümü görünce bastonunu uzak bir yeri gösterir gibi kaldırdı. "Bir zamanlar şurada bir meyhane vardı, Fransız konyağı satılırdı."

Güneş söndü ve akşam menekşe rengi ışıklar içinde geldi. Dorukların yanı sıra serpilmiş alçak evlerden ince bir duman yükseliyor, anne babamın sağ oldukları ve ikisinin arasında savunmasız bir hayvan gibi gidip geldiğim günleri hatırlatıyordu. Babamın gözetimi altındayken tamamen ona aittim ve diğer zamanlarda da onunla olmak istiyordum. Ama son zamanlarda annemin suskunluğunu gittikçe daha çok hissediyorum. Bazen onun çaresizliği incelip yeni bir inanca dönüşmüş gibi geliyor. Babam daha pratik biriydi. İnancını pratikliği ile aynı pakete sarmış ve son gününe kadar da paketi çözmeyi reddetmişti. Aradan yıllar geçmişti ama hâlâ hiç ayrılmamış gibiydik.

Yürümeye devam ettim, artık Nachtigel'in evine epey yaklaşmıştım. Ev bir dağın eteğinde, karla kaplı bir avlunun ortasındaydı. Sıradan bir görünümü vardı, özellikle göze çarpan, tehdit edici bir yanı yoktu. Aslına bakarsanız bölgedeki bütün evler aynıdır.

Bu sırada yokuş aşağı inip gelen bir kadın gördüm, köy merkezine doğru gidiyordu. Kırk yaşlarında, kısa boylu bir kadındı, başında örme bir şapka ve sırtında savaştan önce Czernowitz kadınlarının giydikleri türden bir palto vardı.

"Affedersiniz," diye seslendim, "Bay Nachtigel'in evi nerede?"

"Yeni kiracıyı mı soruyorsunuz? Tam önünüzde."

Yerimden kımıldamadan, "Teşekkürler," dedim. Hava kararıyordu ve evlerde lambalar yanmıştı. Dört yan sık orman-

lıktı; kolayca gizlenip gözetleme yapacak bir yer bulabilirdim. Ama nedense akşam manzarası karşısında tutulup kaldım. Bana Czernowitz yakınındaki ormanda geçen bir başka geceyi hatırlatıyordu. Dört yaşındaydım, annem elimden tutuyordu ve uzun çimenler arasında ilerliyorduk. Ertesi gün bademciklerimi aldıracaktım ve tabii ki korkuyordum. Annem bunun basit bir ameliyat olduğuna beni temin ediyor, hiçbir şey hissetmeyeceğimi söylüyordu. Ona iltihaplı bademcikleri nasıl çıkaracaklarını ısrarla sorduğumda ondan bir daha hiç duymadığım bir ses tonuyla, "Kolayca, eriğin içinden çekirdeğini çıkarır gibi," diyerek cevapladı. O ses ve akşam birbirine karışıp beni büyüledi, kalbimden korkuyu sildi. Eve neşe içinde döndüm, çikolata içip annemin dediklerini yüksek sesle tekrarladım. "Kolayca, eriğin içinden çekirdeğini çıkarır gibi." Sonraları, onun bu küçük yalandan dolayı üzüldüğünü duymuştum.

28

Artık hava tamamen kararmıştı. Pencerelerde parıldayan birkaç yumuşak ışık sadece etraftaki karanlığı yoğunlaştırıyordu. Tabanlarım üşüyordu ama buna saatlerce dayanabileceğimi hissediyordum. Gençliğimden ve babamla yaptığım yolculuklardan beri soğuk bana eşlik etti. Bazen canımı yaktı ama çalışma kampındakileri öldürdüğü gibi, asla öldürmedi.

Yine bacakları kesik büfe sahibini hatırladım, onun ince, kararlı yüzünü, konuştuğu Almancayı. Yerlilerden biri gibi değil, Avusturya'daki küçük kasabaların diyalektinde, belirgin ve hafifçe yapay bir aksanla konuşuyordu. Benim tersime akıcı bir şekilde, anlaşılır ve hiç zorlanmadan. Ben kendi kekelemelerimden, yanlış kelime seçimlerimden, aptalca tekrarlarımdan ve esas olarak da trenden çabucak, kaçar gibi indiğimden dolayı pişmandım. "Yüce bir görev," kelimelerini söyleyen ağzı cezalandırmalıydım ama felç olmuştum, aklım karışmıştı ve bocalamıştım.

Nachtigel'in evinde ışık yanmıyordu. Son haftalarda üstüme çöken korkunun yatıştığını hissettim. Gençlik günlerimde olduğu gibi acı çekmeye hazırdım ama çekeceğim acının niteliğini bilmiyordum. Nedense kendimi canımı kurtarmak için kaçarken, babam gibi, köylülerin evlerine sığınmaya çalışırken görüyordum.

Şüphe çekmemek için aşağılara inip nehir boyunda dolaştım. Bir zamanlar, coştuğu anlarda, ajan Murschik Yahudilerin

katilleri infaz ederek dünyayı günahlarından temizlemekle görevli olduğundan söz ederdi. Hatta bir keresinde bana dindar bir erkeğin idam kararını infaz etmeye mecbur olduğunu söylemişti,– Hak dinini yeryüzüne Yahudiler getirmemiş miydi? Birçok dilde tekrarladığı bu ifadeler bana abartılı ve nahoş gelirdi. Ayrıca ona daha fazla ödeme yapayım diye beni pohpohladığından şüphe ediyordum.

Zaman tembelce aktı. Kasaba merkezinde kepenkler kapandı, sadece meyhane açık kaldı. Yollar boştu, yokuşu tırmanan birkaç kişi de doğruca meyhaneye yollanan orta yaşlı adamlardı. Ben de gidip bir yudum içmek istedim. Bir kadeh içki her zaman korkuyu dağıtır, güç verir ama kendimi tuttum ve yerimden ayrılmadım.

Geçen yıl bu mevsimde Weinberg yakınlarında bir pansiyonda birkaç gün kalmıştım. Nachtigel'i avlamak o günlerde şimdiye değil de daha çok yaşlılığıma kısmet olacak, uzak bir hayal gibiydi. Her gün akşama kadar uyuyordum, çocukluk anılarıma gömülmüştüm ve birikimlerime kattığım küçük bir miktar paradan dolayı mutluydum. Ama güneye yönlendiğimde buraya tekrar dönersem bu sefer farklı olacağını anladım. O vakitler Nachtigel'in saklanmaktan vazgeçip bölgede bir ev alacağını aklımdan geçirmiyordum tabii. Onun elini kolunu sallaya sallaya ortalıkta dolandığını öğrenir öğrenmez görevimden kaçamayacağım belli olmuştu.

Bir keresinde bu konuyu Haham Zimmel'e danışmak istedim ama son yıllarında Haham Zimmel kendini kitaplarını korumaya öyle bir adamıştı ki ona yük olmaya cesaret edemedim. Dediğim gibi, sırrımı kendisine ölümünden az önce açtım. Akıl danışma bir tür yükü paylaşma eylemi sanırım. Bu yüzden Max'a sormadım. Bu türden bir eyleme insan kendi kararıyla girişmeli.

Tuhaf, aslında Bertha'ya Nachtigel'in canını alacağımı çıtlatmıştım. İpucu pek belirgin değildi, anlamadı. Pratik bir nedenim vardı: Bertha'ya küçük bir miktar nakit, hesap defterleri ve evden birkaç resim bırakacaktım. Böyle bir göreve koyulan kişinin yaralanabileceğini, hatta ölebileceğini hesaba katması gerekir. Bir an için yıllar boyu biriktirdiğim az miktardaki mal

varlığımın ölümümden sonra bir polis karakoluna götürüleceğini düşünerek üzüldüm. Orada her bir şeyimi ayrıştırır, en sonunda da burada âdet olduğu üzere, elbiselerimi yakarlardı. Bir not yazmak istedim: Nakit, bavulun içindekiler ve Sandberg'de banka hesabımdakiler Bertha Kranz'a aittir. Bertha nasıl olsa bir karakola başvururdu. Nachtigel'in ölümüne gelince bütün sorumluluk benim olacaktı. Hepsini yazmak istedim ama birdenbire bunun saçmalığını fark ettim.

Yavaş yavaş evlerin ışıkları söndü ve yalnızca meyhane aydınlık kaldı. Sesler boğuldu, çığlıklarıyla havayı doğrayan birkaç alıcı kuş da olmasa sessizliği karelere bölebilirdiniz.

Soğuk tabanlarıma sızmıştı, şimdi de daha yukarılara tırmanıyordu. Yorgun ya da baygın değildim. Duyularım canlı, hafızam duruydu. Yine de sanki bu gölgeler beni yıllardır takip ediyordu, uykularımı bozuyor, adımlarımı tökezletiyordu, bu habis gölgeler nihayet beni bu tuzağa itmişti. Eski korkular, atlattığım korkular, geri dönerek vücudumu titrettiler. Ayaklarımı sertçe vura vura yürüdüm. O kısa süreli marş korkumu uzaklaştırdı.

Daha sonra sadece Max'ı düşündüm, dostluğumuzu, ona kendimi ne kadar yakın hissettiğimi. Onunla nasıl ve ne zaman tanıştığımı hatırlamaya çalıştım ama hatırlayamadım. Sıfırdan başlayan o becerikli adam düzinelerce insana kol kanat germişti. Ciltlerce ticari kayıt tutardı. Bankalar ve ticaret şirketleriyle bağlantısı vardı. İnsanlara gizlice yardım ediyor, Haham Zimmel'e göz kulak oluyordu. Max, o harika adam, bütün bu yıllar boyunca korku içindeydi. Bazen uzak yerlerden aldığı işaretler doğrultusunda bir hayat sürüyor gibiydi. Gerçekte, hayatını yönlendiren bunlardı.

Şimdi içimde Max'ın da tehlikede olduğu endişesi büyümüştü. Evinde çok sayıda muhafazalı odası olduğu aklıma geldi. Ama nasılsa, açık odada kıstırıldığı hissine kapılmıştım. Kasadarlar alarma basmak istiyorlardı ama fırsat yoktu. "Tanrı yardımcısı olsun!" diye bağırdım ve uyanık halde gördüğüm kâbustan sıyrıldım.

29

Orada saatlerce dikildim. Kendime geldiğimde soğuk, vücudumu çoktan ele geçirmişti. Duygularıma bu kadar çabuk teslim olmama şaşırdım. Gece boyunca bana bir düşüncenin musallat olduğunu, içimi kemirdiğini ve nihayet hassas bir sinire dokunduğunu hatırladım. Ama o düşünce neydi ve nereye gidiyordu bilmiyordum. Soğuk bütün vücuduma işlemişti, unutmaya çalıştım.

Gün ışımaya başladı, havlayan köpekler sustu. Karanlık, kümeler halinde ağaçlardan düşüyordu. Acı vücuduma yayılıyordu. Gençliğimde benzer bir acıyı tatmıştım ve gece boyu uykuya yenilmeden etrafı gözetleyebildiğim için mutluydum.

Etraf biraz daha ağardığında, bir adamın bana doğru geldiğini gördüm. Ağır ağır yürüyordu, omzunda bir heybe vardı ve bir bastona yaslanıyordu. Erken kalkmış bir sütçüye benziyordu ama eli boş olduğu için fikrimi değiştirip adamın gazete dağıttığını hayal ettim.

İhtiyar biri olmalıydı, nefes darlığı çeken, birkaç adımda bir duran. Biraz daha yaklaştığında heybenin dolu olmadığını ama onu taşımakta yine de zorlandığını gördüm. Vücudu öne doğru bükülmüş, kamburu çıkmıştı. Pazar yerine yönelmiş gibiydi ama beni şaşırtarak Nachtigel'in evinden tarafa döndü.

Vakit kaybetmeden yanına gittim. "Günaydın Albay Nachtigel."

"Size de günaydın olsun," diye cevapladı, dişsiz ağzını göstererek.

"Kasaba halkı adına, sizi selamlamaktan memnunum."

"Teşekkür ederim."

"Sizinle gurur duyuyoruz." Kelimeler dilime sanki önceden çalışmışım gibi kolayca geliyordu.

"Yürümekte zorlanıyorum." Ağzını açıp nefes almak için iç çekti.

"Ama emekli bir asker gibi yürüyorsunuz."

İhtiyar gülümsedi, bana şaşkınlıkla bakarak, "Nereden süt alabiliriz?" diye sordu.

"Yukarıdaki bakkaldan. Orada bütün süt ürünlerini bulabilirsiniz, efendim." Yerlilerden biri gibi konuşmaya çalışıyordum.

"Burada her şey değişmiş."

"Ne gibi, efendim?"

"Bütün bu arazi babamın toprağıydı. Huzur içinde yatsın, erkek kardeşim müsrif biriydi ve araziyi yok pahasına sattı. Ben savaştaydım, ailenin işleriyle ilgilenemedim."

"Burada, efendim, hizmetleriniz gururla anılıyor."

"Boş ver," dedi, umursamaz bir hareketle ve yutkunarak.

"Ne zaman taşınmayı düşünüyorsunuz efendim?"

"Yakında. Şimdilik kuzenim Fritz'le beraber kalıyorum. Kendisi benden sekiz yaş büyük, sabahları yürümekte zorlanıyor."

"Ama siz iyi yürüyorsunuz, efendim."

"Eskisi gibi değil," dedi ve önceki canlılığının bir kısmı yüzüne geri geldi. Yürüyüşüne devam edecek gibi bastonuna yaslandı ama fikrini değiştirip ekledi, "Yaşlı bir gövdenin bu soğuğa dayanması zor."

"Güzel bir ev."

"Karım öleli beri hayat anlamını yitirdi."

"Koşumdan çıkmamak gerekir," dedim, burada söyledikleri gibi.

"Doğru. Ama kimi günler insan bütün isteğini yitiriyor."

"Bu eski askerler için geçerli değil."

"Eski asker dediğin de bir insan, değil mi? O da yaşlanır ve o da zavallı duruma düşer." Gülümseyerek çabukça ekledi, "Yıllardır çocukluğumun geçtiği eve dönmek istedim. Son

günlerimizi burada birlikte geçireceğimizden emindim. Ama karım çok erken gitti ve beni yalnız bıraktı. Konuşacak kimsen yoksa yeni bir evin ne anlamı var? Duvarlar insanı çıldırtabilir."

"Albay Nachtigel, eski askerleriniz sizi ziyarete gelirler."

"Bugün insanlar anne babalarını bile unutuyorlar."

"Ama komutanlarını değil."

Böyle bir iltifat beklemiyor olmalıydı. Bana hüzünlü bir bakış attı ve "Öyle olsun, " dedi. O anda bu adamın bir zamanlar üniforma giydiğini, bağırarak emirler verdiğini, insanları taciz ettiğini ve onları sahipsiz köpekler gibi vurduğunu hayal etmek güçtü. Çaresizliği altında tamamen ezilmişti ve hiçbir iltifatın onu depresyondan çıkaramayacağı açıktı.

"Kaç yıldır burada yaşıyorsunuz?" diye sordu.

"Yıllardır."

"Ne yazık ki, ben uzaktaydım, benim hatam değildi gerçi, buradan." Bu cümledeki hafif kaymalar adamın düşüncelerini hâlâ serbest bırakmadığını gösteriyordu.

"Bu topraklar hepimiz için değerli," dedim, onu duygusallaştırmaya çalışarak.

"Beyefendi," dedi bakışlarını kaldırarak, "bu topraklar gerçek Avusturya. Gerisi çoktan bozuldu."

"Haklısınız."

"Lisedeyken dediğimiz gibi, sağlam kafa sağlam vücutta bulunur, değil mi?" Kıkırdadı, hafızası zayıf ve hatırladığı her ayrıntıya sevinen yaşlı bir adamın gülüşü.

Rahatlığıma şaşıyordum ama yine de yumuşamadım. "Her şey başarıya ulaşmadı," dedim. "Ama savaşı kaybetmedik."

"Size katılıyorum."

"Neden öyleyse bu yenilgiyi kabulleniş?"

"Amerika yüzünden. Bütün kötülükler Amerika'dan geliyor. Dünyanın bütün artıkları oraya yığılmış ve bütün hastalıklı düşünceler oradan geliyor." Bu birkaç kelime onun daha dik durmasını sağladı, gençliğinden beri orduda olduğunu hemen anlardınız.

"Süt lazım," dedi, "Neredeydi o dükkân?"

"Yokuşun hemen yukarısında."

"Eskiden insanların mandıraları, inekleri olurdu. Bugün her şey kutuda." Hoşça kal demek için elini kaldırdı.

O hareket olmasa onu vuracağım şüpheliydi. Ama o hareket, söylemiş olduğu her şeyden çok bana Nachtigel'in kamptaki genç astlarıyla olan dostluğunu ve onlara yağdırdığı babacan ilgiyi hatırlattı. Onlara bir baba gibi davranıyor ve kısa süre içinde onları kendisi kadar acımasız yapıyordu.

Yaşlı adam yürüyüp gitti, ben valizi açtım. Tabancayı çıkarıp tam sırtına nişan aldım. İlk atış isabet etti ama onu yıkamadı. İkinci atışla devrildi, kollarını iki yana açarak yere kapaklandı. Tabancayı tekrar sarıp valize koydum. Hızlı adımlarla uzaklaştım.

Ormanı iyi biliyordum, Steinberg'le Weinberg arasındaki kestirme yolu kullandığım günlerden. Sabah ışığı parlak ve yoğundu ve anacaddeden ne bir bağırtı ne de siren sesi duyulabiliyordu. Güçlük çekmeden ilerliyordum. Kollarımla bacaklarım uyumlu bir şekilde hareket ediyordu ama kafam boştu, sabaha dek içmişim gibi.

30

İstasyona zamanında vardım. Ekspres sadece Salzstein'ın bir ucunda duracak. Ama ne kadar uzak olursa benim için o kadar iyi. Soğuk sabah ışıkları meydanı doldurdu. İnsanlar gişeden bilet alıyorlardı. Sakin görünüyorlardı. Ben de korkmuyordum. Bir bilet alıp trene bindim. Yemek vagonu sıcaktı ve garson kahveyle kızarmış ekmek servisi yapıyordu.

Eskiden Weinberg yolculuğumdaki son istasyonlardan biri olurdu. Burada eski bir pansiyona gömülür, günlerce kesintisiz uyurdum. Beş yıl önce burada çılgın partiler düzenlemeye başladılar, onların deyişiyle anma partileri. Herkes içiyor, şarkı söylüyor, gençlik ve savaş anılarını tazeliyordu. Bu mide bulandırıcı duygusallığa dayanamıyor ve güneye yollanıyordum. Tiksintim görev duyguma ağır basıyordu. Neden sonra Nachtigel'in civarda dolaştığını öğrendim ve kendimi kalmaya zorladım.

Kış ortasında bir gün tekrar Stark'ın yanına gittim. Beni gördüğüne çok sevindi ve birkaç gece baş başa oturup *Kuzari*'yi[14] okuduk. Coşkuyla okuyor, pek çok kaynağa dayanarak açıklamalar yapıyor, akıl yürütüyordu. Onun artık bu dünyaya ait olmadığını, sadece yanlışlıkla buraya döndüğünü görebilirdiniz.

Şimdi o bölüm de kapandı. Elbette cinayeti farklı hayal etmiştim. Hemen sonrasında öldürüleceğimden ya da en azından yaralanacağımdan emindim. Öfkeli halk beni sokak sokak ve ağır ağır sürüklerdi, vücudumdan kan damla damla süzülür-

14 Kuzari: İspanyol Yahudisi filozof ve şair Yehuda Halevi'nin 1140 tarihinde kaleme aldığı Museviliği diğer dinlere karşı savunan eser. (ç.n.)

dü. Hayatta olduğum, bir trende oturuyor ve ekmeğin üzerine tereyağı sürüyor olduğum gerçeği bana tuhaf bir güven veriyordu. Boşuna endişelenmiştim, birkaç saat içinde kâbus biterdi. Günlük yaşayışıma ve her zamanki programıma geri dönerdim. Trenin birkaç saat içinde Salzstein'da duracağını düşünmek sabah görüntülerini gözlerimden sildi ve bana dört bir yandan gelen insanların Stark'ın kulübesinde toplandığı ve Yahudilerin yaşadığı şehirlerde bir zamanlar olduğu gibi, ağaçların arasından Yidcenin duyulduğu günlerin anılarını getirdi. Bir an için Stark da dirilmiş, kapıda duruyor, aydınlık bir gülümsemeyle insanları selamlıyor gibi geldi. Eğer Stark sağsa herkes sağ demekti. Gizi de. Elbet beni bekleyen bir sandviç vardı. İnsan Gizi'nin ince sandviçlerini kolay unutmaz.

Üç fincan kahve içtim. Sıvı koluma bacağıma süzüldü ve kendini vücuduma hapsetmiş olan soğuk azaldı. Soğuk sabah ışığı dışarıda kalıyor, sadece güneşin sıcaklığı arabaya sızıyordu.

Ben oturmuş hayranlıkla çabucak sona eren yıllık döngüyü düşünürken, uzun bir palto giymiş, kısa boylu bir adam yanıma geldi. Bizim dilimizde, "Beni mutlaka hatırlarsın," dedi. Onun rakiplerimden biri olduğunu gördüm, canım sıkıldı.

"Nerede karşılaşmıştık?" diye sordum.

Yerlerin adlarını söyledi ama hatırlamadım.

"Bunca yıldır işin sırrını senden öğrenmek istedim ama beceremedim. İlk varan hep sen oldun. Gitmeye, İsrail'e göçmeye karar verdim. İnkâr etmiyorum, buradan ayrılıyorum çünkü başka seçeneğim yok. Ekmeğini kazanmak günden güne zorlaştı. Trenlerde bana karşı bir düşmanlık var. Hoşnutsuz Yahudi düşmanları arasında olmaktansa hoşnutsuz Yahudiler arasında olmak yeğdir."

"Buradan ayrılmak zor mu geliyor?"

"Burada beni tutan bir şey yok. Yılda bir ya da iki kez geçtiğim bu yol dışında hiçbir şeyim yok. Yine de bu hiçbir şeyden ayrılmak zor geliyor." Kıkırdadı, incinmiş birinin gülüşü. "Yola gitmek eskiden benim için zordu şimdi ise bir yerde duramıyorum."

"İsrail'e göç etmeyi uzun zamandır mı istiyorsun?"

"Sana gerçeği söyleyeceğim: İsrail'e gitmeyi hiç düşünmedim. Bütün Yahudilerin bir yerde yığıştığını düşünmek beni daraltıyor, hasta ediyor, ama elimden ne gelir, nereye gidebilirim? Eskilerin dediği gibi, başa gelen çekilir. Sizde de var mıydı bu söz?"

Adamın zavallı bir görünüşü vardı ve kelimelerinden de keskin bir koku yükseliyordu. Ama o anda nedense yıllardır görmediğim biraderimdi sanki. Ben senin kardeşinim, birden ortaya çıkıverip beni bırakma diyen.

"Seni görmek güzel," dedim.

"Yaptığınla gurur duyabilirsin." Sesini yükseltti. "Senin yaptığını herkes başaramaz."

"Ne yaptım ki?" Şaşırmıştım.

"Ne demek istiyorsun? Bütün Yahudi antikalarını, el yazmalarını ve kitaplarını keşfettin. Yıllardır mahzenlerde ve tavan aralarında gömülü kalmış ne varsa gün ışığına çıkardın. Yahudi halkı katkılarını unutmayacak."

"Hepsini sattım."

"Eskiden ben de satardım. Tek fark benim satacak bir şeyimin olmamasıydı. Ben sadece artıkları buluyordum, sıradan şeyleri. Sen önemli şeyler buldun. Senin keşiflerinin hepsi Max'ın yanında güvende ve zamanı geldiğinde Yahudi halkının hazinesinde toplanacaklar. Yahudi halkı sadece balçıktan ibaret değil. Onlar değerleri için çarpışan inançlı insanlar."

Konuştukça zavallılığı ortaya çıkıyordu. İçimden "Sakin ol," diye bağırmak geldi. "Kes gürültüyü. Sözlerin midemi bulandırıyor. Sen boş bir tenekesin, insan değil." İçimde köpüren öfkeyi hissetmiş olmalı. Tek kelime etmeden kenara çekildi ve sonraki vagona doğru gözden kayboldu. Tükenmiştim, derin bir uykuya daldım.

31

Saatlerce uyumuşum. Uyandığımda güneş çoktan batmış ve tren hızını artırmıştı. İlkin Weinberg'e doğru gittiğimi sandım ama hemen bunun tatilcileri pansiyonlara ve kayak tesislerine getiren geniş tren değil, işçileri kuzeyden evlerine ve uzun kış aylaklığına taşıyan normal bir ekspres olduğunu fark ettim. Yemek vagonu doluydu. Herkes içiyor, sohbet ediyor, patronlarına ve tanınmış şirketlerine küfrediyordu.

Öyleyse neden ters yöne gidiyorum, diye soruyorum kendime. Grünwald'da bir el yazması paketini, güçlükle elde ettiğim ve Max'a satmak üzere olduğum bir paketi unuttuğumu hayal ettim. Ama bir kadın, öyle pek de güzel olmayan biri, beni pansiyonlardan birine çekmişti. Şaşkınlık içinde o önemli paketi büfede bırakmıştım. Büfe sahibinin İbranice okuyamadığını, zaten bulduğu şeyin önemini anlayamayacağını söyleyerek kendimi avutmaya çalışıyordum. Sonra nedense, rakibim ve onun zavallılığı aklıma geldi. Bana ne söylediğini hatırlamıyordum ama adamın vagonuma döndüğünü ve küfredip beni ele vereceğine dair tehditler savurarak ağır suçlamalarda bulunduğunu hayal ettim. Günlerdir bastırdığım öfke kabarıp taştı. Bir daha rastlarsam onu affetmeyecek, çenesini kapatacaktım.

Neyse ki, ekspres durdu. Peronda tanıdık Salzstein levhasını gördüm ve sanki üstüme çöken karanlık, dar bir tünelden çıkmış gibi rahatladım. Geri döndüm, dedim kendi kendime. İşte bildik açık alandaydım ve soğuk suratıma çarpmasa kalır, ötekilerin de dönüp dönmediklerini kontrol ederdim. Ama soğuk şiddetliydi. Beni istasyona, oradan da büfeye kovaladı.

Kuşkusuz, burası sevgili Salzstein istasyonuydu, ama Gizi eksikti. "Gizi nerede?" diye sormam üzerine büfe sahibi doğrudan konuya girdi. "Gizi de yok, Shmizi de yok. Büfenin tek ve mutlak sahibi benim." Pek akıllıca olmadı ama ona buraya her yıl bir toplantı için geldiğimi ve Gizi'nin büfesinde oturmaktan hoşlandığımı, çünkü burayı çok sıcak bulduğumu söyledim.

"Bütün mobilyaları çöpe attım. Büfe dediğin temiz ve kullanışlı olmalı." Demek öyleydi: birkaç plastik masa ve sandalye, yerel bir orkestranın reklamını yapan bir poster, bir madeni para atınca yirmi dakika bangır bangır çalan bir müzik kutusu.

"Pardon," dedim ve gitmeye davrandım.

"Bahsettiğin adamın verdiği hizmet beş para etmezdi. Otuz yıl boyunca insanları kazıkladı."

"Beni hiç kazıklamadı." Kendimi frenlemedim.

"Belki ama şahsen onun ekmeğini yemezdim."

Yanında her yıl saatlerce kaldığım Gizi'nin, kayıp evini istasyonda yeniden yaratmaya çalışan o adamın kovulmuş olması beni üzdü. Karısının ona büyük bir savaş ilan ettiğini biliyordum. Kadın, avukatları aracılığıyla tehditkâr mektuplar yazmış, onu mahkemeye vermişti. Ama sonunun yoksulluk olacağını hiç düşünmemiştim. Nerede, o değerli adam. Sormak istedim. Ama cevap verecek kimsenin bulunmadığını biliyordum.

Dışarı çıktım. Birkaç ay önce bu yerde durup Stark'a hoşça kal demiştim. Bakışları anlam doluydu, orada dikilmiş, yeryüzünde olup biten her şeye hayranlık duyuyordu. Bana veda etmiş olduğunu biliyordum ama vedasını kabul etmek istemiyordum. Bazı insanlarda olduğu gibi beyni sulanmamıştı. Sadece atalarına ve onların kitaplarına dönmüş, gençliğinde bulmadığını orada bulmuştu.

Onun kulübesine yürüdüm. Yazın olduğunun tersine, tepeler ortaya çıkmıştı, çok sayıda tarlayı ve meyve bahçesini görebiliyordum. Şarkı söyleyişimizi, toparlanıp yeniden organize olmak konusundaki tumturaklı konuşmaları ve sağa sola dağılmış az sayıdaki kimseyi umutsuzluk ve yastan kurtarma planını hatırladım. Bir yayınevi kurup yeni bir dergi çıkarma planını hatırladım. Her şey bir yana, melankoliye karşı aralıksız savaşı hatırladım.

Stark'ın kulübesine vardığımda beni genç bir rahibe selamladı. Bana ihtiyarın ebedi istirahata göçtüğünü ve yerel yönetimin evini kiliseye dönüştürdüğünü söyledi. Şimdi yolcular için bir ibadethane olarak hizmet veriyordu.

"Ya kitaplarla dergiler?" diye sordum korkarak.

Rahibe soruma cevap olarak kulübenin kapısını açınca şaşırtıcı bir manzarayla karşılaştım. Bunca yıldır sandalyelerin, şifoniyerin, döşemenin üstünde saçılı duran kitaplar, dergiler ve broşürler şimdi yeni raflara dizilmişti. Akşam ışığı boşluğu aydınlatıyor ve ıssız yerlere has şeffaf bir sükûnet odayı kaplıyordu.

"Peki bu kitaplara ne olacak?"

"Buradalar," dedi rahibe. "Kim isterse gelip başvurabilir." Genç, yuvarlak yüzü kızarmış, tuhaf bir masumiyete bürünmüştü.

Dönüp yaylayı dolaşmaya çıktım. Eskiden ikişer üçer, bazen de beşimiz birlikte gelir dolaşırdık. Bu ayinin parçasıydı, Stark'ın yerinde geçirdiğimiz uykusuz gecelerde yaptığımız şeylerden biri. Şafakta döner ve şarkı söylerdik, "Yahudi halkı yaşıyor, Yahudi halkı yaşıyor." Bazı yoldaşlar bu şarkıyı savaştan önce dini gençlik hareketi olan Bnei Akiva'nın söylediğini öne sürüp itiraz etmişlerdi. Ama Stark onayladı. Şimdi kendimizi tahkim etmek zorunda olduğumuzu söyledi, artık hayatın kutsallığını destekleyen ve umut ilham eden her şeye izin vardı.

Sonrasında kahve içerdik ve tartışmalar sertleşirdi. Eski ve yeni sözler iç içe geçirilir, uzatılmış bir kükremeye dönüşürdü. Stark Midrashim ve ünlü Hasidce eserlerden düşünceler bulur çıkarırdı. Bazı yoldaşlar çürümüş kitaplardan kanıt bulunmaz diyerek onları önemsemezlerdi. Ötekiler sanki esneyen uçurum kendilerine gösterilmiş gibi çaresizlik içinde ağlardı. Öğleden sonra herkesi uyku basardı. Stark masasında oturur, yakın dostlara ve kendisini terk eden arkadaşlara mektuplar yazardı.

32

İstasyona vardığımda gece çoktan çökmüştü. Eskiden tren tarifesini ezbere bilirdim. Şimdiyse bütün aktarmalar yanlış görünüyordu. Unutmuşum: Burası bu mevsimde her zaman bulunduğum yer değildi. Kış tarifesi bahar tarifesinden farklı.

Biletçiye, "Acilen Wirblbahn'a gitmem gerekiyor," dedim, sesimi hafifçe yükselterek.

"Öyleyse cimrilik etmeyin efendim. Bir ekspres bileti alın. Ekspres bir saatt içinde varır. Kadın gişenin etrafına kümelenmiş köylülerden biri gibi konuşuyordu. Onun sadece yardım etmeye dönük dolaysız, iş yapar gibi yaklaşımı içimde bastırılmış bir korkuyu uyandırdı.

"Gecenin bir yarısında inmek istemem," dedim.

"Hayır," dedi, "gün ışığında ineceksiniz."

"Teşekkürler," dedim, korkularımı ele verdiğimden dolayı utanarak.

Gizi'yi düşündüm ve büfenin dışında bekledim. Meydana dikildim, etrafımı anılar sardı. Yıllardır burası hayatımın buluşma noktası olmuştu. Yolculuklarıma buradan başlar, annemle babamın anılarını yanımda her istasyona taşırdım. Bir keresinde uzak bir pansiyonda Stark'ın sadık dostlarından biri endişeli, korku dolu bir sesle bana, "Artık Stark'ın yerine gitmeye korkuyorum," demişti. "Onun ruhu yeniden doğdu, bir başka ruh oldu. Artık o eskiden tanıdığım komünist değil."

"Atalarına döndü," diyerek onu ikna etmeye çalıştım. Ama adam bunu kabul etmiyor, ısrarla Stark'ın ürkütücü bir değişim

geçirdiğini, herkesin onun kulübesinden uzak durması gerektiğini söylüyordu. Yoksa Stark tuhaf düşünceleriyle hepsini zehirlerdi. Şimdi, sanki bir rüyada gibi, adam, duruşu, korku dolu bakışlarıyla gözümün önüne geliyordu.

Yaşlı bir yolcu bana döndü. "Mahsuru yoksa nereye gittiğinizi sorabilir miyim?"

"Wirblbahn'a"

"Tanrım," dedi adam. "Orası viran bir yer."

"Benim için değil."

"Savaş sırasında oradaki depoyu koruyordum," diye itirafta bulundu.

"Orası yakında değişecek," dedim.

"Sakatlar oraya gönderiliyordu."

"Nasıl bir duyguydu?"

"İğrenç."

"Neden?"

"Çünkü yaşıtlarım cephedeydi. Onlar çarpışıp yaralanıyor ve kahramanlar gibi ölüyorlardı. Bense malzemeleri ayırıyor, yürüyüş yollarını kireçliyor, ayakkabı boyuyor, geceleri de depolara bekçilik ediyordum." Adam yetmişlerindeydi ve o uzak, utanç verici anının hâlâ kalbinde yattığı belli oluyordu.

"Herkesin kendine ait bir savaşı var," dedim.

"Hepsi bir topallama yüzündendi. Nerdeyse fark edilemez dereceden. Savaştan sonra askerler cepheden dönüyor, işaretlerden, mucizelerden söz ediyorlardı ve ben ailenin aptalı oluyordum. Taş gibi suskun bir halde bir köşede öylece oturuyordum."

"Ama pek çoğu öldü."

"O yıllarda benim için ölmek Wirblbahn'da görev yapmaktan yeğdi. Artık kocadım." El sallayışı bana onu öldürmemden önce Nachtigel'in yaptığı hareketi hatırlattı, hayat beni ıskalayıp geçti ve artık onu değiştirmenin bir anlamı yok diyen hareketi.

Gözlemeye devam ettim. Hafifçe eğilmiş, bastonuna yaslanmıştı ve hayatının iyi geçmediği belliydi. Şimdi, sonuna yaklaşırken ise tiksindirici bir hal almıştı."

"Beni cepheye gönderseler hayatım bambaşka olurdu," dedi titreyen bir sesle.

"Nasıl?"

"Her bakımdan başka bir adam olurdum. Başka bir kadınla evlenirdim, başka çocuklarım olurdu. Hayatımda ışık olurdu."

Tren istasyona girdi ve sohbetimiz kısa kesildi. Aceleyle arkadaki vagonlardan birine atladım. Yeni bir trendi, üstü açık, taşrada pek görülmeyen türden. Havayı taze talaş kokusu doldurmuştu.

Yaşlı adam da binip yanıma oturdu. Yine hayatını karartan Wirblbahn adlı utançtan söz ediyordu. Sonunda, atalarından kalanlarla hayatını sürdürmek zorundaydı, perişan hayatını.

Sonra yemek vagonunda oturduk ve ona bir içki ısmarladım. Hafızasından utancı silmeye içki de yetmedi. Hatta giderek artırmış gibiydi. Bacağını tedavi ettirmekteki ihmalinden dolayı babasını suçluyordu. Onu Viyana'ya göndermek yerine, kızına hatırı sayılır bir çeyiz verebilmek için para biriktirmişti.

"Peki, Wirblbahn'da ne yapacaksınız efendim?"

"Wirblbahn'ı yakıp kül etmeye niyetliyim."

"Nasıl?" dedi yaşlı adam kaba bir sesle, kalan dişlerini açığa çıkararak.

"Aynen dediğim gibi."

"Mühendis misiniz, efendim?"

"Evet, efendim."

"Bu fikir hiç aklıma gelmemişti."

"Orası korkunç bir yer ve yok edilmesi gerekiyor. Bunu duru bir kafayla ve hiç vicdan azabı duymadan yapacağım. Dünya yüzünde böyle bir yer bırakmamalı."

"Haklısınız. Peki oraya ne inşa etmeyi planlıyorsunuz?"

"Henüz bilmiyorum. İlkin, bölgenin kül edilmesi gerekiyor. Ancak ondan sonra ne yapılacağını görebiliriz."

"Bu akıllıca bir adım," dedi yaşlı adam ve donuklaşan gözlerinde can yakıcı hatıra bir kez daha canlandı. "Yazık ki gençliğimi orada harcadım."

"Merak etmeyin, hiç iz bırakmayacağız."

"Ne zaman yapacaksınız bunu?"

"Önümüzdeki birkaç gün içinde. Oraya bu yüzden gidiyorum."

"İyi bir şey yapıyorsunuz efendim," diye geveledi yaşlı adam ve başı yorgun bir şekilde masaya gömüldü.

Ben de yorgundum. Sözlerim beni halsiz düşürmüş, sersemletmişti. Gözlerimin önünde sarı alevler oynaşıyor, siyah alevlere karışıyordu. Buradaki hayatımın yanıp tükendiği açıktı. Başka bir hayatım olsaydı mutlu bir hayat olmazdı. Bütün net ve bitmek bilmez kâbuslarımda olduğu gibi, karanlık denizini görüyordum ve yaptıklarımda ne adanmışlık ne de güzellik vardı. Her şeyi zorunluluktan yapmıştım, beceriksizce ve daima çok geç.

Erwin Siegelbaum toplama kampından bırakıldığı günden beri, savaş sonrası Avusturya'sında, takıntılı bir şekilde, trenlerde yolculuk etmektedir. Her durakta ahbaplık ettiği pansiyon sahipleri, geçmişini paylaşabileceği eşi dostu vardır. Komünist anne babasını öldüren Nazi subayının peşine düştüğü bu yolculukta gündüzleri içkiyle, geceleri kısa aşk ilişkileri ve kâbuslarla doludur. Onu çıldırmaktan koruyan şeyse günün birinde o subayı öldürecek gücü kendinde bulma umudu...

"Appelfeld, yapıtları yıllar geçtikçe durulan, saflık kazanan, şaşırtıcı derecede incelikli ve hassas bir yazar. Demir Raylar*'ın hemen her cümlesi mücevher parıltısında."*
The Chicago Tribune

ISBN 978-975-08-1322-1
8 YTL
9 789750 813221